

restorativna
obnavljanje pravda
pravednost odnos
nova prilika
podrška
nadoknada štete
zajednica
uvazavanje
pravda odgovornost
Konvencija o
pravima djeteta
rjesenje
isprika
prilagođeno
djeci dogovor
suradnja
zaštita
učenje
participacija
socijalni mir
medijacija

**IZVANSUDSKA
NAGODBA**

u kaznenom postupku
prema mladima
u sukobu sa zakonom
u Republici Hrvatskoj

Knjiga uistinu ispunjava dvostruku ulogu, istovremeno je i udžbenik i priručnik. Autori su prilikom kreiranja sadržaja „postigli“ optimalan omjer teorije i praktične primjene, znanstvenog i stručnog, konceptualnog i normativnog. Sadržaji u knjizi su poredani smisljeno i s jasnom niti vodicom. Konceptualna poglavlja su opremljena prilično bogatim popisom literature jako različitih vrsta, cjelokupno relevantne i suvremene. Koliko je moguće prosuditi iz tipkopisa, tekst je lako čitljiv, pristupačno strukturiran, oblikom dinamičan i napisan pristupačnim, a istovremeno stručnim besprijekornim jezikom, što sve povećava njegovu primjenjivost.

Prof. dr. Bojan Dekleva

IZVANSUDSKA NAGODBA

u kaznenom postupku
prema mladima
u sukobu sa zakonom
u Republici Hrvatskoj

Ured UNICEF-a za Hrvatsku zahvaljuje svim građanima i tvrtkama koji su svojim donacijama podržali aktivnosti i programe UNICEF-a usmjerene na najranjivije skupine djece te omogućili izradu i tisak ove publikacije.

Izdavač:

Ured UNICEF-a za Hrvatsku

Urednica:

prof. dr. sc. Nivex Koller – Trbović

Napisale:

prof. dr. sc. Nivex Koller – Trbović

prof. dr. sc. Antonija Žižak

Anja Mirosavljević, prof. socijalne pedagogije

Helenca Pirnat – Dragičević, dipl. iur.

Lidija Schauperl, prof. socijalne pedagogije

Recenzenti:

prof. dr. sc. Bojan Dekleva

mr. sc. Srđan Šimac, dipl. iur.

Lektura:

Ciklopea d.o.o.

Grafičko oblikovanje:

Dijana Kasavica

Tena Letica Tkalčević

Izvršne urednice:

Josipa Grgas

Martina Tomić Latinac

Sva prava pridržava izdavač.

Prilikom korištenja citata i materijala iz ove publikacije molimo navedite izvor.

Za sve obavijesti može se obratiti izdavaču.

Ova publikacija ne izražava nužno službene stavove UNICEF-a.

Tiskano u Hrvatskoj.

Zagreb, 2013.

Naklada: 800 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 848063.

ISBN 978-953-7702-20-5

Sadržaj

Predgovor	4
Uvodne napomene urednice	6
Ključne riječi	8

I. dio

1. Restorativna pravda: teorijsko-filozofsko i konceptualno-operacionalno utemeljenje za izvansudsku nagodbu (Antonija Žižak i Anja Miroslavljević)	9
2. Izvansudska nagodba u međunarodnim pravnim dokumentima i hrvatskom maloljetničkom kaznenom pravu (Helenca Pirnat-Dragičević i Lidija Schauperl)	31
3. Model izvansudske nagodbe prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj (Nivex Koller-Trbović)	43

II. dio

1. Metode posredovanja u zajedničkom razgovoru između oštećenika i osumnjičenika	77
2. Letak	97
3. Dokumentacija	99

Predgovor

Najbolji interes djeteta načelo je kojim se trebamo voditi prilikom donošenja odluka koje se odnose na svu djecu uključujući i djecu u sukobu sa zakonom.

Život u obitelji, lokalnoj zajednici s pristupačnim uslugama prilagođenim djeci interes je djeteta i vizija Ministarstva socijalne politike i mladih. Kako doći do te vizije, kako omogućiti razvoj navedenih usluga naša je misija.

Upravo sa svrhom osiguravanja pristupačnih usluga za djecu Ministarstvo socijalne politike i mladih je ostvarilo suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku na daljnjem razvoju izvansudske nagodbe, modela koji se u Republici Hrvatskoj razvija od 2000. godine, ali nažalost do sada su ustrojene samo tri službe za izvansudsku nagodbu koje pružaju usluge u četiri grada. Kako osigurati da izvansudska nagodba bude pristupačna svoj djeci, a da ne bude privilegija djece samo u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Velikoj Gorici, kako pružiti model u skladu sa smjernicama Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, ali i rastućoj potrebi da ne kriminaliziramo djecu već utječemo na promjenu njihova ponašanja izazov je s kojim se pokušavamo suočiti.

Razvoj izvansudske nagodbe jedan je od dijelova slagalice u procesu deinstitutionalizacije skrbi o djeci i razvoja pravosuđa prilagođenog djeci. Stvaratelji politika i različiti stručnjaci – suci, policijski službenici, socijalni pedagozi, socijalni radnici, zdravstveni radnici, zagovaratelji prava djeteta, roditelja i osobe koje se brinu za djecu trebali bi djelovati s istim ciljem, a taj je da pravosuđe uvijek treba biti prilagođeno djeci bez obzira tko su ona i što su učinila. Njihov svakodnevni rad prije svega treba biti u najboljem interesu djece i za djecu.

U cilju toga da pravosuđe bude prilagođeno djeci bez obzira tko su ona i što su učinila, da se sagledava uzrok, a ne povod njihova ponašanja, izvansudska nagodba je zasigurno jedan od modela putem kojeg se prema djeci postupa s dostojanstvom, poštovanjem i brigom, omogućujući uvažavanje žrtve i njezinog položaja, te pruža mogućnost djetetu – osumnjičeniku da u skladu s vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom. Nije teško zaključiti da takav način rješavanja posljedica nastalih počinjenjem kaznenih djela značajno doprinosi svima, na taj način stvara temelje za miroljubiv zajednički život u budućnosti, za razliku od kaznenog postupka koji često još dodatno produbljuje taj konflikt, odnosno povećava bol i traumu djece koja su već prošla kroz brojna traumatska iskustva i potrebna im je zaštita. Takav način rješavanja dodatno doprinosi shvaćanju težine počinjenog djela i promjene budućeg ponašanja.

Ovaj priručnik svakako je važan izvor novih znanja, ali istovremeno i vodič stručnjacima svih sustava čije su partnerstvo i suradnja važni za pružanje pravovremenih i ciljanih intervencija prema djeci te promjenu stavova društva prema djeci koja su počinila kaznena djela i njihovom sankcioniranju.

Edukacija koju Ministarstvo socijalne politike i mladih provodi u suradnji sa Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i ovaj priručnik samo su jedan dio sustava u području razvoja izvan-institucionalnih usluga za djecu i širenju izvansudske nagodbe na 20 gradova u Republici Hrvatskoj, no istovremeno i odgovornost svih nas da unapređujemo sustav zaštite, brige i podrške djeci.

Milanka Opačić
potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske
i ministrica socijalne politike i mladih

Uvodne napomene urednice

Prošlo je 13 godina (točnije od siječnja 2000.) otkako je započelo razvijanje modela izvansudske nagodbe u pretkaznenom postupku prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj. Taj, potpuno novi pristup u našoj državi, suradno su započeli i provodili Ministarstvo rada i socijalne skrbi (danas Ministarstvo socijalne politike i mladih), Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Aussergerichtlicher Tatausgleich Graz, uz svesrdnu financijsku i materijalnu podršku UNICEF-a. Edukacija skupine stručnjaka (24) bila je intenzivna te je temeljno obrazovanje trajalo 3 godine, a nastavilo se i nakon tog razdoblja kroz daljnje edukacije i redovite supervizije u brojnim i raznolikim formama. Paralelno s edukacijom otvorene su tri Stručne službe za izvansudsku nagodbu u Zagrebu, Osijeku i Splitu (u jesen 2001.). Tome je prethodio rad na osiguravanju prostornih uvjeta za nesmetan rad službi, kreiranje dokumentacije, načina rada i komunikacije s ključnim dionicima. Nakon 3 godine edukacije uključeni su stručnjaci dobili certifikat o završenoj edukaciji za izvansudsku nagodbu, a taj je dan promovirana i knjiga koja je nastala tijekom edukacije i početnog rada službi.

Danas, 13 godina nakon pokretanja projekta i 11 godina neposrednog rada službi (kroz koje je prošlo preko 1000 slučajeva), možemo temeljem višekratnih evaluacija s potpunom sigurnošću tvrditi da je primijenjeni model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku pokazao visoku učinkovitost te da je u potpunosti usklađen s brojnim preporukama međunarodnih dokumenata o postupanju prema mladima u sukobu sa zakonom.

Model je razvijen prema austrijskom modelu izvansudske nagodbe te vrlo sličnom, njemačkom, a u edukaciji, superviziji i neposrednom radu koristili smo i znanja do kojih su došli drugi stručnjaci na tom području iz Europe i Amerike, ali i šire.

Širenje modela izvansudske nagodbe na područje cijele Republike Hrvatske ne samo da je naša trajna želja već i obveza. Pritom je imperativ održati visoku razinu kvalitete provedbe, što predstavlja garanciju njene daljnje učinkovitosti. S tom je namjerom nastala i ova knjiga kao drugo, značajno izmijenjeno izdanje naše prve knjige [Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima](#), urednica Koller-Trbović, Cvjetko, Koren-Mrazović i Žižak u suizdavaštvu Ministarstva rada i socijalne skrbi, Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Knjiga je 2003. tiskana u 1000 primjeraka te je nakon nekoliko godina i dotiskana. Dokaz je to velikog interesa stručne javnosti u Hrvatskoj za ovo novo područje i poglavlje značajnog zaokreta prakse prema suvremenim, humanim i učinkovitim načinima rješavanja sukoba nastalih počinjenjem kaznenog djela te snažnom orijentacijom na prava žrtve.

Interes za knjigu i dalje je velik te je bilo nužno doraditi i osuvremeniti tekst. Na to su utjecale i druge okolnosti, a posebno potpora Ureda UNICEF-a za Hrvatsku te odluka Ministarstva socijalne politike i mladih i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske da se Stručne službe za izvansudsku nagodbu formiraju na području cijele države. Značajan poticaj za to došao je donošenjem novog Zakona o sudovima za mladež iz 2011. u kojem se prvi put navodi izvansudska nagodba kao posebna obveza koju državni odvjetnik može naložiti maloljetniku/ mlađem punoljetniku u okviru prethodnog kaznenog postupka (čl. 72. st.1 točka c ZSM-a, NN 84/11). Također, sve intenzivniji „pritisci“ i smjernice kako iz svijeta, tako i iz naše zemlje (posebice od strane Pravobraniteljice za djecu) jasno ukazuju na nužnost uvođenja modela koji su se pokazali učinkovitim, visoko profesionalnim, koji polučuju dobre ishode za sve uključene i zajednicu, daleko su manje stigmatizirajući, a više učinkoviti. Knjiga koja će aktualizirati dosadašnja znanja i spoznaje svakako je poželjna.

Stoga je svrha ove knjige predstaviti teorijske osnove restorativne pravde na kojima se temelji model izvansudske nagodbe, zakonski okvir te praktični model i primjenu izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom. Takav sadržaj knjige svrstava je s jedne strane u udžbenike, a s druge u priručnike, što je i bio cilj urednice i autorica knjige. Tako se na jednom mjestu nalaze sve u ovom momentu relevantne informacije, o teorijskim i zakonskim uporištima za primjenu modela, opis modela, kao i detaljna deskripcija tijeka i načina rada, evaluacije i etičkih pitanja te standarda za održavanje do sada postignute visoke kvalitete. Vjerujemo da je time ostvarena namjera izdavača, autorica i urednice knjige koja će u potpunosti predstaviti jedan vrlo strukturiran, složen, zahtjevan i dokazano kvalitetan pristup neposrednog rada na rješavanju posljedica kaznenih djela u svim njegovim aspektima.

Ključne riječi

DJECA I MLADI U SUKOBU SA ZAKONOM termin je koji se posljednjih desetak godina koristi kao sinonim za termin delinkvent ili maloljetni delinkvent. Odraz je konstruktivističkog pristupa u društvenim znanostima koji problematizira potencijalno stigmatizirajuća imenovanja skupina mladih i njihovog ponašanja.

RESTORATIVNA PRAVDA oblik je provođenja pravde u kaznenopravnom sustavu koji u proces bavljenja štetom i posljedicama kaznenog djela uključuje sve strane koje su povezane s počinjenim kaznenim djelom, a usmjeren je na nadoknadu ili popravak (individualne, odnosne, socijalne) štete.

IZVANSUDSKA NAGODBA je ponuda žrtvi i počinitelju kaznenog djela da sukob i posljedice nastale kaznenim djelom prorade uz pomoć nepristranog posrednika i tako dođu do obostrano prihvatljivog rješenja i sporazuma.

OŠTEĆENIK/ŽRTVA je osoba (fizička ili pravna) koja je oštećena kaznenim djelom i koja trpi posljedice kaznenog djela (fizičke, psihičke, materijalne).

OSUMNJIČENIK/POČINITELJ je osoba koja je počinila kazneno djelo.

POSREDNIK/MEDIJATOR je stručna i neutralna treća osoba koja posreduje u pokušaju razrješenja sukoba koji je nastao između dvije strane nakon što je jedna počinila kazneno djelo na štetu druge strane.

POSREDOVANJE/MEDIJACIJA je olakšavanje procesa pregovaranja za strane u sukobu uz pomoć treće, nepristrane osobe, odnosno posrednika/medijatora.

1. Restorativna pravda: _____ teorijsko-filozofsko i konceptualno-operacionalno utemeljenje za izvansudsku nagodbu

1. Uvod

Ponašanja kojima djeca i mladi dolaze u sukob sa zakonima zajednice u kojoj žive predstavljaju ozbiljan problem s nizom negativnih utjecaja za njih osobno i za društvo. Počinjenje kaznenih djela ima značajan negativan emocionalni, fizički i materijalni učinak na žrtve, počinitelje, njihove obitelji i zajednicu (Bradshaw, Roseborough i Umbreit, 2006.). U tom smislu, razvoj učinkovitih programa i intervencija s ciljem preveniranja takvih ponašanja, odnosno smanjenja stope recidivizma prioritet je svih suvremenih zajednica. Država, ali i civilne organizacije, poduzimaju različite intervencije kako bi ostvarile taj cilj. No, povijesno gledajući, kako navode Bradshaw, Roseborough i Umbreit (2006.), malo je dokaza da su u tome i bile uspješne.

Vezano je to i uz činjenicu o postojanju različitih konceptualizacija kaznene odgovornosti maloljetnika u pojedinim kulturama i zajednicama, a posljedično i intervencija koje se na te konceptualizacije naslanjaju. Rezultat je to različitih dosega na razvojnem putu koji ide smjerom od kažnjavanja počinitelja kaznenih djela prema njihovoj rehabilitaciji, a u novije vrijeme i ka novim, raznovrsnijim ciljevima. Zajedničko ishodište vezano je uz činjenicu da je u većini suvremenih zajednica u fokusu pristupa maloljetničkom kriminalu maloljetni počinitelj i kazneno djelo što ga je ta maloljetna osoba počinila te nastojanje države i njenih pravosudnih i interventnih sustava da maloljetnika rehabilitira i tako prevenira vršenje kaznenih djela u budućnosti.

Poput drugih socijalnih sustava, i sustav intervencija koji se bavi mladima u sukobu sa zakonom uvijek funkcionira u vrlo specifičnom socijalnom okruženju. To s jedne strane znači da je sustav vrlo specifičan, a s druge strane da je izložen stalnim pro-

mjenama u funkciji prilagodbe zadanom okruženju. Do promjena u konceptualizaciji odnosa društva prema maloljetničkom kriminalu dolazi uglavnom iz dva razloga: a) zakoni, odnosno praksa izvršavanja kaznenih sankcija su neučinkoviti u suzbijanju maloljetničkog kriminala; b) općedruštvena kretanja, promjene i inovacije, koje svoj pečat ostavljaju i na tom području, sugeriraju nove potrebe i traže nove poglede na postojeću stvarnost. Nadalje, jedan od univerzalnih razloga za promjenu i unapređenje sustava leži u postojanju trajnog sukoba između dviju tradicionalnih koncepcija. Radi se o sukobu koji proizlazi iz kontradiktornih socijalnih funkcija što ih je društvo već davno pripisalo maloljetničkom sudovanju – kažnjavanju i rehabilitaciji (Tolan i Gorman-Smith, 1997.). Taj, u suštini filozofsko-vrijednosni sukob ima odraza na sve razine postupanja s mladima u sukobu sa zakonom – od identifikacije problema, preko sankcioniranja pa do posttretmana.

Kažnjavajući pristup podrazumijeva da pojedinci svjesno biraju protuzakonito ponašanje i da su odgovorni za svoje ponašanje, bez obzira na dob i stupanj razvoja. Stoga je po tom pristupu primarni cilj utvrđivanje kaznene odgovornosti – krivnje, koja se utvrđuje propisanim pravnim postupkom, rezultat čega je kazna koja odražava težinu počinjenog djela, a njeno izvršavanje služi kao sredstvo zastrašivanja uz pretpostavku da kazna sama po sebi odvraća počinitelja od budućeg počinjenja kaznenog djela.

Nasuprot tome, rehabilitacijski pristup podrazumijeva da do počinjenja kaznenog djela od strane maloljetne osobe dolazi iz niza drugih razloga (neadekvatna roditeljska kontrola i skrb, slabe socijalne vještine, loše socijalno-ekonomske prilike i sl.), a ne zbog svjesnog izbora kriminalnog ponašanja. Taj pristup podrazumijeva da je prijestupničko ponašanje djece i mladih rezultat nedovoljno razvijene sposobnosti prosuđivanja i

stoga za sobom povlači ograničenu odgovornost za takvo ponašanje. S druge strane, taj pristup polazi sa stajališta da je obveza i odgovornost društva osigurati adekvatnu skrb i zaštitu za svu djecu i mlade. Stoga prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela treba osigurati ne samo kaznenopravne nego i socijalno-zaštitne intervencije. Mladi koji žive u redovitim uvjetima uključeni su u manje ili više intenzivne situacije i programe učenja i kaznenopravni, odnosno nastavno-interventni sustavi nastoje upravo edukativne (odgojne) mjere i sadržaje staviti u same temelje rehabilitacijskog pristupa, a sve to s ciljem preveniranja ponašanja koja bi u budućnosti mogla mladu osobu dovesti u sukob sa zakonom i pružanja pomoći potrebne pri korekciji postojećeg neprihvatljivog ponašanja.

No, stopa recidivizma, unatoč nastojanjima dvaju navedenih pristupa, i dalje je visoka. U tom smislu, Henggeler (1989., prema Bradshaw i Roseborough, 2005.) u pregledu utjecaja tradicionalnog kaznenog sustava za maloljetnike na stopu recidivizma, zaključuje da ništa ne funkcionira. Slično tvrdi i Lipsey (1995., prema Bradshaw i Roseborough, 2005.) u svojoj metaanalizi kojom je provjeravao učinkovitost tretmana za mlade u sukobu sa zakonom, a provedenoj temeljem četrinstotinjak studija u kojima je bilo uključeno ukupno 40 000 maloljetnih počinitelja kaznenih djela, navodeći prosječno smanjenje stope recidivizma od samo 10%.

2. Treći put – put restorativne pravde

Objašnjavajući razloge za pojavu i razvoj nove konceptualizacije odnosa društva prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela Pranis (1996.) naglašava kako u današnjem svijetu i žrtve i počinitelji, kao i svi drugi ljudi koji žive u zajednici sa svakim novim ka-

znenim djelom razvijaju sve veći strah i sve veću otuđenost jedni od drugih. Poznato je da pojedinci koji osjećaju veću pripadnost zajednici lakše usklađuju svoje ponašanje s pravilima i zakonima te zajednice. Nasuprot tome, strah i otuđenost slabe veze među članovima zajednice i smanjuju moć javnosti da utječe na pojedince pa stopa kriminala neminovno raste. Ukratko, sigurnost javnosti (članova zajednice) primarno ovisi o samokontroli pojedinca, a kad ona izostane, zajednica (javnost) može biti ugrožena i može se smatrati žrtvom. S druge strane, upravo je zajednica najpozvanija da ustane u obranu standarda ponašanja, pri čemu je pravosudni sustav posljednji u lancu sustava koji reagiraju. Seymour i Gregorie (2002.) ističu da samo kazna i tretman nisu u stanju zadovoljiti značajno narušene potrebe zajednice, oštećenika¹ i počinitelja, pogotovo u situaciji u kojoj dominira „institucionalni mentalitet“, u kojem zajednice još uvijek nisu spremne stvarno prihvatiti i uključiti mlade počinitelje kaznenih djela u zajednicu (unatoč postojanja brojnih programa), nego ih radije drže u institucijama – podalje od sebe (Bakal, 1998.).

Viano (2000.) smatra da potreba za promjenom dolazi iz procjene da je današnji svijet formaliziran, organiziran i neosoban do krajnjih granica. To se osjeća na svim razinama, društva pa i pravosudnom i korekcijskom sustavu. Pokreti za prava žena, djece te drugih ranjivih i marginaliziranih društvenih skupina, a među njima i žrtava različitih socijalnih situacija, sedamdesetih su godina prošlog stoljeća nagovijestili potrebu, ali i dolazak novih načina za adekvatnije prepoznavanje tih marginaliziranih skupina u zajednicama.

Tako novi, redefinirani konceptualni okvir uključuje tri različite perspektive, odnosno

¹ U ovom će se tekstu naizmjenično i kao sinonimi koristiti termini počinitelj i osumnjičenik kao i žrtva i oštećenik.

pristupa: kažnjavajući, rehabilitacijski i restorativni. Njihova se osnovna obilježja mogu predstaviti kako slijedi u [tablici 1](#).

U engleskom jeziku termin kojim se naziva taj novi pristup je *restorative justice*. Nije ga lako prevesti na hrvatski jezik, a da mu pri tome već na prvi pogled budu pripisana sva ona značenja koja on sa sobom treba nositi – obnavljanje odnosa u zajednici, popravak ili nadoknada štete počinjene kaznenim djelom, promjena vrijednosnog sustava i načina rješavanja problema. Zehr (1997.) termin *restorative justice* smatra dobrim jer sugerira da se radi o zdravorazumskom pristupu pravdi, što on u suštini i jest jer uz pravnu uključuje i psihosocijalnu pravicu. U tom se smislu u hrvatskom stručnom jeziku koriste pojmovi [restorativna pravda](#) i [rekonstruktivni pristup](#). Pojam restorativna pravda dolazi od engleske riječi *restore* što znači vratiti u prijašnje stanje, ponovno uspostaviti, obnoviti, nadoknaditi, vratiti originalne vrijednosti, postaviti u početni položaj. Rekonstruktivni pristup, s druge strane, dolazi

od riječi rekonstrukcija (ponovna gradnja, obnova konstrukcije, izmjena ustrojstva ili jednoga dijela sastava čega; reorganizacija, preinaka, utvrđivanje i prikazivanje nekadašnjeg izgleda, stanja ili slijeda događaja u vezi s čim što je postojalo ili se dogodilo u prošlosti (Hrvatski jezični portal, 2012.). Iz navedenog je jasno da su ta dva pojma bliska, ali ne i posve istoznačna, stoga pojam nije lako prevesti na hrvatski jezik, a budući da je termin restorativna pravda lako prepoznatljiv na međunarodnoj razini i kod internacionalnih stručnjaka koji se bave ovom tematikom, odlučili smo se za doslovni prijevod – restorativna pravda.

Restorativnu pravdu neki autori smatraju „revolucijom u području maloljetničkog sudovanja“. Drugi se zadovoljavaju određenjem tog pristupa na razini povijesno značajne inovacije, a najčešće se radi o određenju u smislu promjene paradigme. To je stoga što taj pristup dovodi do preorijentacije u načinu razmišljanja o maloljetničkom kriminalu (Zehr, 1997.).

Tablica 1: Usporedni prikaz osnovnih obilježja kažnjavajućeg, rehabilitacijskog i restorativnog pristupa (prema *Jurisdictional Technical Assistance Package for Juvenile Corrections, Chapter 3: Balanced and Restorative Juvenile Corrections*, 2000.).

Kriteriji	Kažnjavajući pristup	Rehabilitacijski pristup	Restorativni (obnavljajući) pristup
Što ili tko je u fokusu	Kazneno djelo kao čin usmjeren na državu	Počinitelj	Oštećenik i zajednica
Ciljevi – metode	Sigurnost društva kroz zastrašivanje, odmazdu i izolaciju	Rehabilitacija počinitelja i smanjenje recidivizma	Vraćanje u prijašnje stanje oštećenika i zajednice; nadoknada štete
Uloga države – vlasti	Vrlo velika	Osrednja	Ograničena
Osnovne procedure	Nadzor nad počiniteljima i njihovo izdvajanje iz zajednice	Tretman u svrhu unapređenja počiniteljevog načina funkcioniranja	Osobne interakcije uključenih
Tko je sve uključen	Počinitelji i stručnjaci iz sustava za maloljetničku delinkvenciju	Počinitelji, stručnjaci iz sustava za maloljetničku delinkvenciju te adekvatne službe i udruge iz zajednice	Oštećenik, počinitelj, predstavnici zajednice te stručnjaci iz sustava za maloljetničku delinkvenciju
Tijek intervencija	Od oštećenika i zajednice prema kaznenopravnom sustavu	Od počinitelja, oštećenika i zajednice prema tretmanskim programima	Od počinitelja prema oštećeniku i zajednici

Javnost pa i stručnjaci vrlo često smatraju da se radi o potpuno različitim i međusobno nespojivim pogledima na odnos društva prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela i u vezi s tim nastalu situaciju. Međutim, restorativni pristup je novi konceptualni okvir, odnosno alternativa kažnjavajućem i rehabilitacijskom pristupu, ali alternativa koja ih ne isključuje nego pretendira biti među prvim, ali ne i jednim odgovorima društvene i stručne javnosti na kaznena djela mladih. U tom smislu restorativna pravda dijeli sudbinu mnogih postmodernih pristupa koji zapravo ne donose isključivo nove poglede i vrijednosti, nego često puta na novi način osvjetljavaju stare klasične i moderne perspektive.

Taj novi put, odnosno koncept i dalje je teško jednoznačno definirati budući da podrazumijeva različite odgovore na kriminalno ponašanje i obuhvaća različite prakse u različitim fazama kaznenog postupka (Morris, 2002.).

U Marshallovoj definiciji (1998., 8) stoji da je restorativna pravda proces u kojem sve strane koje su uključene i povezane s počinjenjem kaznenog djela surađuju s ciljem razrješavanja posljedica kaznenog djela i njegovih utjecaja na budućnost. Iako je navedena definicija daleko od univerzalne, služi kao dobra polazišna točka u razumijevanju ove problematike. Slično navode i drugi autori. Tako primjerice Zehr (2002., 32) kaže da se radi o procesu koji, u što je moguće većoj mjeri, uključuje one koji su sudjelovali u konkretnom kaznenom djelu, a koji zajedno trebaju identificirati i baviti se povredama, potrebama i obvezama, kako bi se osigurao oporavak i popravljane situacije u mjeri u kojoj je to moguće. Walgrave (2008., 2011.) restorativnu pravdu definira kao opciju provođenja pravde nakon izvršenog kaznenog djela koja je primarno orijentirana na popravak individualne, odnosno i socijalne štete uzrokovane tim djelom.

Nadalje, Aertsen i Willemsens (2001., 292) smatraju da je restorativna pravda reakcija na kriminalitet orijentirana na popravljane štete nastale počinjenjem kaznenog djela.

Slijedom navedenog, paradigma restorativne pravde ima nekoliko ključnih pretpostavki (Latimen, Dowden i Muise, 2001.; Žižak, 2003.; Koren Mrazović, 2005.; McCold i Wachtel, 2003.):

1. kazneno djelo povrjeđuje ljude i odnose (žrtvu, počinitelja i zajednicu), a ne zakon i državu;
2. djelo stvara obvezu da se stvari isprave i uspostavi socijalni mir;
3. sve tri strane povrijeđene djelom, moraju biti uključene u odgovor na počinjeno kazneno djelo;
4. počinitelj preuzima odgovornost za svoje ponašanje i djeluje u smjeru popravljanja i nadoknade štete proizašle iz kaznenog djela;
5. cijeli proces dobrovoljan je za sve sudionike.

Restorativni kao i kažnjavajući pristup bavi se odgovornošću počinitelja. Međutim, među njima je razlika u tome što kažnjavajući pristup stavlja naglasak na nanošenje bola počinitelju, a restorativni na nadoknadu/popravak počinjene štete. Takav fokus je u restorativnom pristupu omogućen temeljem uvjerenja da stranke u postupku nisu samo počinitelj i stručnjaci nego i oštećenik i zajednica. Povećani broj stranaka u postupku traži ne samo njegovu reorganizaciju nego i promjenu paradigme, odnosno pogleda na problem (kažnjivo ponašanje maloljetnika) i vlasnika problema (subjekti pozvani baviti se problemom). U odnosu na reorganizaciju najznačajnija je promjena u tome da je za primjenu intervencija vezanih uz restorativni pristup neophodna suradnja i koordinacija među svim sudionicima, odnosno strankama: oštećenikom, počiniteljem,

predstavnikom zajednice i predstavnikom pravosudnog i intervencijskog sustava. Da bi se to moglo dogoditi, njihove se uloge i pozicije mijenjaju. Te promjene predstavljene su u [tablici 2](#).

U odnosu na stručnjake govori se i o potrebi stjecanja novih znanja i vještina zbog toga što se u njihovu radu pojavljuju netradicionalna područja rada – rad s oštećenikom i rad sa zajednicom (Bazemore i Pranis, 1997.). Tako Vodič (*Guide for Implementing the Balanced and Restorative Justice Model*, 1998.) posebice ističe važnost sljedećih znanja i vještina/sposobnosti:

ZNANJA:

- znanja koja omogućavaju razumijevanje iskustva žrtve
- znanja o organizaciji zajednice, organizacijskim procesima i vođenju
- znanja o zakonitostima razvoja, a posebice razvoju sposobnosti djece i mladih
- znanja/informacije o mogućnostima zapošljavanja u zajednici
- znanja/informacije o programskim/intervencijskim potencijalima zajednice.

VJEŠTINE/SPOSOBNOSTI:

- medijacijske i vještine rješavanja sukoba
- komunikacijske vještine
- vještine facilitiranja

- sposobnost rada s multidisciplinarnim grupama
- sposobnost nadziranja i podržavanje članova zajednice i organizacija koje rade s maloljetnicima
- sposobnost identificiranja šire mreže socijalne podrške žrtava/oštećenika i počinitelja
- sposobnosti za iniciranje promjena i potom prenošenje vodeće uloge na druge.

3. Teorijski okvir restorativne pravde

Novi pristup maloljetničkom kriminalu je istovremeno i filozofija i društvena praksa. Kad se o njemu razmišlja kao o filozofiji, važne su ideje (teorije) kojima se objašnjava njegova svrha i učinkovitost. U tom smislu u posljednjih dvadesetak godina nastalo je nekoliko značajnih teorija koje služe kao podloga praksi restorativne pravde, a uglavnom ih se označava kao psihološke i sociološke. Za potrebe ove knjige izdvojene su one koje su najprikladnije za utemeljenje prakse izvensudske nagodbe. Započet ćemo s Konceptualnom teorijom restorativne pravde (McCold i Wachtel, 2003.) kao najširom, a potom će redoslijedom njihovog javljanja biti prikazane još tri teorije: Teorija emocionalnog i moralno-psihološkog ozdravljenja (Teorija ozdravljajuće pravde) autora Retzingera i Scheffa (1996., prema Barton, 2000.),

Tablica 2: Promjene pozicije sudionika u postupku (prema Guide for Implementing the Balanced and Restorative Justice)

Sudionici u postupku: **Vrsta promjene:**

Oštećenik	Iz pozicije svjedoka ili promatrača u poziciju aktivnog sudionika u pronalaženju zadovoljavajućeg rješenja.
Počinitelj	Iz pozicije pasivnog izbjegavanja u poziciju aktivnog preuzimanja odgovornosti.
Zajednica	Iz pasivne pozicije u aktivno podržavanje oštećenika i utjecanje na ponašanje maloljetnika.
Stručnjak	Iz pozicije u kojoj je izravno utjecao na maloljetnika u poziciju facilitiranja onih procesa u zajednici koji omogućavaju utjecanje na maloljetnikovo ponašanje.

Teorija ozdravljajućeg dijaloga (Umbreit, 2003., prema Bazemore i Schiff, 2011.) i Teorija socijalnog i moralnog razvoja (Von Willigenburg, 1996., prema Barton, 2000.).

Konceptualna teorija restorativne pravde

Polazeći od premise da se kaznenim djelom nanosi materijalna i/ili psihološka šteta pojedincima i međuljudskim odnosima i da dobra (pravedna) rješenja pretpostavljaju poravnanje, naknadu, „izlječenje“ te štete, McCold i Wachtel (2003.) predlažu Konceptualnu teoriju restorativne pravde (*Conceptual theory of restorative justice*). Iz tako postavljene premise izvlače tri ključna pitanja: Tko je oštećenik? Što su potrebe oštećenika? Kako se te potrebe mogu zadovoljiti? Na svako od tih pitanja autori pokušavaju odgovoriti na tri razine, odnosno kroz tri konstrukta koji zajednički grade teoriju. Ti konstrukti su: **socijalna disciplina**, **uloge uključenih subjekata** i **razina** do koje se određenim praktičnim rješenjem obnavljaju odnosi poremećeni kaznenim djelom.

Disciplina se u društvu postiže kombinacijom kontrole i podrške. U restorativnom pristupu disciplina se postiže kombinacijom visoke razine kontrole i visoke razine podrške, za razliku od kažnjavajućeg pristupa koji počiva na puno kontrole i malo podrške, odnosno permisivnog pristupa koji uključuje puno podrške i malo kontrole. To znači da se u restorativnom pristupu ključnim subjektima omogućuje ravnoteža u količini kontrole i podrške.

Ključne pozicije/uloge zauzimaju oni koji su izravno pogođeni kaznenim djelom, to znači počinitelj, oštećenik i njihove obitelji. Sekundarne pozicije zauzimaju oni koji su neizravno pogođeni kaznenim djelom, a to su najčešće članovi/predstavnici zajednice i različiti profesionalci. U skladu s različitim

razinom pogođenosti posljedicama kaznenog djela različite su i potrebe za intervencijama i ulogom u procesu interveniranja. Najčešće posljedice koje imaju maloljetni počinitelji kaznenih djela zbog počinjenja tih djela vezane su uz gubitak povjerenja i odnosa s važnim osobama u zajednici. Oštećenik osjeća gubitak kontrole nad vlastitim životom i poniženost, a zajednica kao cjelina nesigurnost pa i strah od ponavljanja istih ili sličnih kaznenih djela te odgovornost da to onemogući. Osnaživanje je stoga potrebno svima – jednima (počiniteljima) da bi preuzeli odgovornost za vlastito ponašanje i posljedice tog ponašanja, a drugima da bi se iz pasivne (oštećenik, zajednica) prebacili u aktivnu, djelatnu ulogu koja sa sobom nosi novu socijalnu moć i sigurnost.

Praktične intervencije koje se poduzimaju u svrhu naknade štete i ponovne uspostave kontrole u osobnom životu oštećenika i životu zajednice mogu biti **djelomično** obnavljajuće (primjerice: pomoć žrtvama, trening senzibilizacije počinitelja za razumijevanje oštećenika), **pretežno** obnavljajuće (primjerice: medijacija između žrtve i počinitelja) ili **potpuno** obnavljajuće (primjerice: obiteljska konferencija, konferencija u zajednici). Razina restorativnosti to je viša što je više strana uključeno u rješavanje konflikta potaknutog kaznenim djelom. Autori teorije su to slikovito ilustrirali s tri kruga koja se međusobno povezuju i preklapaju (*slika 1*). Svaki od tih krugova simbolizira jednu od tri ključne pozicije/uloge – oštećenik, počinitelj, zajednica. Količina i kvaliteta njihove međusobne interakcije ključna je za zadovoljenje potreba ugroženih počinjenjem kaznenog djela.

Kako se te potrebe, naročito psihološke, ne mogu zadovoljiti bez izravne međusobne interakcije to autori u najkvalitetnije metode restorativnog pristupa ubrajaju upravo one koje omogućavaju aktivnu participaciju svih kaznenim djelom pogođenih strana. Na slici

su one logično smještene u sredini, na mjesto gdje se krugovi preklapaju.

U tom kontekstu slično navodi i Zehr (2002., 55) koji govoreći o kontinuumu restorativne prakse spominje 6 ključnih pitanja kojima je moguće provjeriti je li određena praksa/program/model/intervencija više ili manje restorativna/obnavljajuća. Radi se o sljedećim pitanjima:

- Stavlja li program naglasak na učinjenu štetu, potrebe i uzroke?
- Je li program usmjeren na žrtvu?
- Jesu li počinitelji ohrabreni da preuzmu odgovornost?
- Jesu li svi važni dionici uključeni u proces?
- Koristi li se dijalog i sudioničko donošenje odluka tijekom procesa?
- Uvažavaju li se i odnosi li se s poštovanjem prema svim stranama u procesu?

Jedna od kritika ovakvih predstavljanja kontinuuma restorativnosti jest ta da se ovako postavljeni modeli ne bave obnavljajućim ishodima, odnosno nadoknadom štete i re-

storativnim ishodima takvih procesa (Bazemore i Schiff, 2011.), već samo participacijom određenih dionika (koja jest važna, ali ne i jedina odrednica stupnja restorativnosti).

Teorija emocionalnog i moralno-psihološkog ozdravljenja (Teorija ozdravljajuće pravde)

Retzinger i Scheff (1996., prema Barton, 2000.) govore o materijalnoj i simboličkoj nadoknadi. Materijalna nadoknada najčešće podrazumijeva novčanu nadoknadu žrtvi, humanitarni rad i sl. No, simbolička nadoknada nije tako jasno vidljiva, a sastoji se od gesti, izražavanja poštovanja, pristojnosti, kajanja i oprosta. Isprika počinitelja i oprost žrtve prema ovim su autorima ključni čimbenici koji vode ka pomirenju, zadovoljstvu žrtve i smanjenju recidivizma. Osjećaj da slučaj mogu staviti iza sebe i emocionalno ozdravljenje za sudionike ključni su ishodi restorativne pravde, a u njihovu postizanju simbolička nadoknada igra važnu ulogu. U tom kontekstu neki autori govore o reparaciji i legalnom konceptu nadoknade (materijalno) nasuprot restoraciji (interpersonalnim komponentama nadoknade i popravka štete) (Sherman, Strang i Newbury-Birch 2008.). Isprika žrtvi omogućava da oprost počinitelju oslobađajući je želje za osvetom i kaznom. Newberg i dr. (2000., prema Sherman, Strang i Newbury-Birch 2008.) pretpostavljaju da ovaj proces neurološki mijenja kognitivne strukture mozga podižući status žrtve iznad počinitelja čime se povećava razina serotonina u mozgu. To smanjuje strah i ljutnju vezane uz ozljedu/štetu koja je žrtvi nanesena i može se mjeriti na skalama za PTSP.

Put ka ozdravljenju nije isti za svakoga. Tako primjerice za počinitelja to može značiti pomicanje iz stanja intenzivnog straha i anksioznosti ili iz stanja izrazitog srama,

Slika 1: Shematski prikaz razina restorativne prakse (prilagođeno prema McCold i Wachtel, 2003.)

poniženja, bezvrijednosti ka stanju kajanja, empatije za žrtvu, spremnosti da nadoknadi štetu, osjećaju samopouzdanja da će u budućnosti biti bolji. Kod žrtve se može sastojati od pomicanja iz stanja nesigurnosti i straha, poniženja, srama, ljutnje, mržnje ka stanju prihvaćanja onoga što se dogodilo, pa i empatije prema počinitelju, spremnosti na oprost i stavljanju stvari iza sebe. Važno je spomenuti da je proces ozdravljenja žrtve i počinitelja međuvisan. To znači da je žrtvi puno lakše oprostiti počinitelju koji je iskreno preuzeo odgovornost za svoje ponašanje, ispričao se, nego onome koji, primjerice, umanjuje svoju odgovornost. Slično je i s počiniteljem – lakše je izaći iz obrambenog stava u atmosferi gdje ga se prihvaća, za razliku od one u kojoj mu se drže prodike i gdje se moralizira od strane onih koji imaju više moći. Jasno je da je prilikom cijelog procesa, a posebno zajedničkog susreta počinitelja i žrtve izuzetno važna uloga posrednika koji mora olakšati stvaranje atmosfere koja će omogućiti upravo takav proces kako je navedeno, ali i profesionalne vještine koje će mu olakšati rad s emocijama žrtve i počinitelja.

Teorija ozdravljajućeg dijaloga

Ova teorija (Umbreit i dr., 2003.; Van Ness i Schiff, 2001., prema Bazemore i Schiff, 2011.) podrazumijeva da žrtva i počinitelj međusobno razgovaraju u sigurnom i relativno strukturiranom okruženju licem u lice. Otvoren dijalog između strana u konfliktu važan je indikator uspjeha. Osnovna pretpostavka je da otvoreni razgovor vodi do boljih rezultata koji se odnose na dobrobit i ponašanje počinitelja i žrtve. Stoga je kvaliteta dijaloga u fokusu, ali i uloga posrednika u tome (osigurati laku komunikaciju, dati dovoljno vremena da kažu svoje misli, osjećaje, potrebe, postavbe pitanja...). Važno je i koliko proces dopušta da se sigurno izraze emoci-

je i razumijevanje i žrtve i počinitelja jednog za drugo koje je proizašlo iz dijaloga. Takav dijalog dovodi do smanjena straha, osjećaja olakšanja, javljanja empatije kod počinitelja, osjećaja žaljenja zbog učinjenog i sl.

Teorija socijalnog i moralnog razvoja

Moralnost se može promatrati kao socijalno konstruirana stvarnost u kojoj se o ponašanju sudi u terminima moralno ispravnog i neispravnog. To implicira da moralnost ima važnu ulogu u zajednici jer olakšava društvenu ravnotežu i miran suživot, odnosno, društvena ravnoteža i miran suživot ljudi ovisi o moralnosti članova nekog društva. Učenje iz vlastitih i grešaka drugih čini važan dio u socijalnom i moralnom razvoju pojedinca. U tom smislu, sastanak žrtve i počinitelja posebno je učinkovit u razvijanju morala kod sudionika. Tijekom zajedničkog sastanka govori se o detaljima kaznenog djela, uzrocima, posljedicama događaja na počinitelja i žrtvu, sudionici iznose vlastite poglede i razmišljanja zašto je takvo ponašanje neprihvatljivo i zašto se ne tolerira te se govori i o nadoknadi štete. Dakle, sastanak zapravo omogućuje da se iznesu ne samo činjenice o deliktu, već se govori i o moralnosti tog djela, okolnostima, uzrocima i posljedicama, ali i o razlozima zašto je takvo ponašanje okarakterizirano kao loše i neprihvatljivo. Počinitelj uči na vlastitom primjeru kako da popravi učinjeno i prevenera buduća slična ponašanja. Razvoj moralne zrelosti kroz jačanje karaktera, moralne svjesnosti, osjetljivosti na druge, dug je i kompleksan proces, a ovakva iskustva u kojima se uči na vlastitom primjeru ključna su u postizanju upravo navedenih ciljeva. Valja napomenuti da na socijalno-moralni razvoj počinitelja osim suočavanja sa žrtvom, utječe i suočavanje te razgovor o neprihvatljivom ponašanju s njemu najbližim ljudima (Barton, 2000.).

Kad se o restorativnoj pravdi govori na teorijskoj razini puno se češće navode **načela** profesionalne filozofije tog pristupa, nego teorije. Brojni autori bave se tom vrijednosnom podlogom restorativnog pristupa (primjerice: Dekleva, 1996.; Pranis, 1996.; Zehr, 1997.; Viano, 2000.; Seymour i Gregorie, 2002.; Ryals, 2004.). Ovdje su izdvojena i u **tablici 3** usporedno navedena načela restorativne pravde koja predlažu Pranis (1996.) i Umbreit i Coates (1998., prema Ryals, 2004.). Iz usporedbe je vidljiva sličnost u razumijevanju vrijednosnog okvira restorativne pravde.

Kad se o restorativnoj pravdi govori na praktičnoj razini u fokus dolaze ciljevi koje interventni programi vezani uz taj pristup trebaju ostvariti. U pravilu su ciljevi vezani uz **odgovornost** maloljetnog počinitelja kaznenog djela, **razvoj njegovih vještina i kompetencija** te **zaštitu zajednice** u okviru čega **osnaživanje žrtve** ima posebno značenje.

Odgovornost maloljetnog počinitelja

ima dvije značajne komponente – preuzimanje odgovornosti za vlastito ponašanje i poduzimanje aktivnosti u svrhu naknade i popravljivanja prouzročene štete. Da bi to

Tablica 3: Osnovna načela restorativne pravde

Načela restorativne pravde prema Pranis (1996.)

1. Kazneno djelo je povreda.
2. Kazneno djelo povređuje oštećenika/žrtvu, zajednicu i samog maloljetnog počinitelja i stvara obvezu da se stvari isprave.
3. Sve strane trebaju biti dio odgovora na počinjeno kazneno djelo, uključujući i oštećenika, ako to on želi, zajednicu te maloljetnog počinitelja.
4. Pogled iz perspektive oštećenika ključni je za donošenje odluke kako popraviti štetu nastalu počinjenjem kaznenog djela.
5. Odgovornost maloljetnog počinitelja znači prihvatanje odgovornosti i djelovanje u smjeru popravljivanja počinjene štete.
6. Zajednica je odgovorna za dobrobit svih svojih članova, uključujući i oštećenika i počinitelja.
7. Sva ljudska bića imaju svoju vrijednost i dostojanstvo.
8. Rekonstrukcija ili popravljivanje štete i ponovno uspostavljanje odnosa u zajednici primarni je cilj korektivnog sustava.
9. Indikatori postignuća vezani su uz opseg i kvalitetu nadoknade/popravljivanja štete, a ne uz veličinu/dužinu kazne.
10. Kontrolu nad kriminalom nemoguće je ostvariti bez aktivnog uključivanja zajednice.
11. U okviru sustava pravosuđa za maloljetnike treba uvažavati različitost kultura i drugih činitelja podrijetla (rasnog, nacionalnog, geografskog, religijskog, ekonomskog, dobrog, kompetencijskog, obiteljskog, seksualno-orientacijskog ili drugog) te svima omogućiti jednaku zaštitu i primjeren postupak.

Načela restorativne pravde prema Umbreit i Coates (1998., prema Ryals, 2004.)

1. Priroda kaznenog djela jest u tome da djelo narušava društvene odnose, a ne zakon te nanosi štetu zajednici i njenim članovima isto kao i direktnoj žrtvi.
2. Cilj pravde definiran je kao nadoknada štete prouzročene djelom. To znači da je cilj, uz nadoknadu štete, uspostava socijalnog mira u zajednici.
3. Uloga žrtve je velika u smislu da oštećenik kaznenim djelom mora imati priliku biti dio pravosudnog sustava. Posljedice djela na žrtvu vidljive su njezinom socijalnom izolacijom, ljutnjom, strahom, nesigurnošću i anksioznošću. Restorativna pravda dopušta žrtvama da razriješe te osjećaje i vrate osjećaj sigurnosti.
4. Uloga počinitelja proizlazi iz činjenice da je odgovoran za svoje ponašanje.
5. Uloga lokalne zajednice definira se kroz njene resurse koji su fokusirani na omogućavanje postizanja ravnoteže nakon počinjenja kaznenog djela. Resursi se također koriste i za prevenciju delinkventnih aktivnosti.
6. Uloga formalnog pravosudnog sustava jest ta da pravosuđe mora nastaviti s utvrđivanjem odgovornosti počinitelja za počinjeno kazneno djelo, no mora se usmjeriti i na promoviranje pravde u zajednici koristeći njene resurse radije nego zatvaranje počinitelja.

mogao maloljetnik treba (prema *Jurisdictional Technical Assistance Package for Juvenile Corrections, Chapter 3: Balanced and Restorative Juvenile Corrections*, 2000.):

- razumjeti kako je njegovo ponašanje utjecalo na druge;
- prepoznati da je ponašanje njegov izbor te da je taj izbor mogao biti drukčiji;
- priznati onima koje je ugrozio da je njegovo ponašanje za njih bilo štetno;
- poduzeti aktivnosti u svrhu nadoknade ili popravka štete tamo gdje je to moguće;
- načiniti potrebne promjene kako bi izbjegao takva ponašanja u budućnosti.

Isti izvor smatra da preuzimanje odgovornosti na takav način omogućava rast i razvoj maloljetne osobe. Da bi se to moglo dogoditi neophodna je pomoć i podrška maloljetniku od strane sustava. Također se naglašava da odgovornost ne treba miješati s kaznama i zabranama. Naglasak treba biti na poravnavanju štete, a „racionala“ za to leži u premještanju simboličke odgovornosti (koja se događa u slučaju kažnjavanja kad se „vraća dug državi“), na konkretnu odgovornost (kad se maloljetnik konfrontira s konkretnom štetom učinjenom konkretnoj osobi), što bolje odgovora razini kognitivnog razvoja većine maloljetnika koji još uvijek ne mogu u potpunosti dokučiti pravo značenje kompleksnih apstraktnih ideja.

Razvoj vještina i kompetencija mladih ljudi važan je cilj restorativnog pristupa jer naglašava jake strane i sposobnosti, za razliku od kažnjavajućeg pa i rehabilitacijskog pristupa koji su naglasak stavljali na probleme, teškoće i negativnosti. Objašnjenje potrebe za razvojem kompetencija kod maloljetnika temelji na teorijskim postavkama zacrtanim u razvojnom pristupu i Hirschievoj teoriji kontrole, a načini razvoja tih kompetencija zahtijevaju da se maloljetnog počinitelja stavi u pozitivnu, konstruktivnu i produktiv-

nu ulogu u odnosu na zajednicu. U tipičnom rehabilitacijskom programu maloljetni počinitelj je pasivni primatelj usluga ili tretmanskih intervencija kroz koje mu se pomaže u suočavanju s pretpostavljenim uzrocima delinkventnog ponašanja, dok se u pristupu usmjerenom na razvoj kompetencija rehabilitacijske strategije koriste u svrhu razvoja i primjene vještina i sposobnosti potrebnih za brzu ponovnu uspostavu odnosa sa zajednicom (Bazemore i Maloney, 1994.). U tom smislu razviti kompetencije znači biti sposoban nešto činiti tako dobro da to drugi prepoznaju kao vrijednost. Pranis (1996.) navodi šest područja unutar kojih treba omogućiti maloljetnim delinkventima razvoj vještina i sposobnosti, a to su: opće obrazovanje, stručno obrazovanje, osobne, komunikacijske i socijalne vještine, donošenje odluka i rješavanje problema, zdravlje i rekreacija te sudjelovanje u životu zajednice. DeVore i Gentilcore (1999.) idu i dalje navodeći konkretne elemente (obrazovanje za altruizam, mentorstvo putem interneta, iskustveno učenje, moralni odgoj, obrazovanje o pravima i zakonima, treninzi socijalnih, životnih i motoričkih vještina, spolni odgoj i zdravlje) programa rada u institucijama i alternativnim školama za maloljetne delinkvente po principima restorativne pravde.

Zaštita zajednice važna je i u kažnjavajućem pristupu, ali se ostvaruje kroz negativne procese – osvetu, zastrašivanje i primjenu kazne. Zaštita zajednice u restorativnom pristupu ostvaruje se kroz pozitivne procese – pregovaranje, medijaciju, osnaživanje oštećenika i naknadu štete (Bazemore i Maloney, 1994.). Restorativni pristup promovira razumijevanje pravde kao važnog dijela međuljudskih odnosa. U tom pristupu fokus je na načinu na koji kriminalno ponašanje remeti odnose među ljudima u određenoj zajednici. Za to remećenje odgovoran je počinitelj. U sve opsežnijoj literaturi na temu restorativnog pristupa načini na koje se tretira ta odgovornost počinitelja kazne-

nog djela različito se tumače i to na skali od „posramljivanja pred zajednicom“ preko „konstruktivnog posramljivanja“ do „integriranja u zajednicu“ (Steel, 1998., 2).

Kao cilj restorativnog pristupa zaštita zajednice je usko vezana uz očekivanja javnosti da rješavanje problema maloljetničke delinkvencije u fokus stavi zaštitu zajednice uz što manji trošak te zajednice, koristeći pri tome što manje krajnje restriktivnih mjera. Operacionalno se tom cilju pristupa temeljem vjerovanja da mladi koji su vezani uz svoju obitelj, susjedstvo i zajednicu puno rjeđe vrše kaznena djela i tako ugrožavaju one koji imaju neko značenje u njihovim životima. Kako to uvijek nije pravilo, tzv. uravnoteženi restorativni pristup uvažava potrebu za cijelom lepezom interventnih mjera od intervencija u zajednici do intervencija u specijaliziranim korekcijskim institucijama. Bazemore i Pranis (1997.) pri tome ističu kako ih iskustvo sve više uči da zajednica nije teritorij nego obitelj, susjedstvo, rodbina i druge značajne osobe iz socijalne mreže maloljetnog počinitelja i oštećenika. Stoga ističu da je bolje baratati pojmom mikro-zajednica nego zajednica.

Oснаživanje žrtve. Kada je riječ o osnaživanju žrtava, ono se s jedne strane odnosi na princip sudjelovanja u restorativnom procesu (Aersten i dr., 2004., prema Bolivar, 2010.), a s druge na poželjni ishod tog procesa (Gustafson, 2005., prema Bolivar, 2010.). Drugim riječima, osnaživanje je i preduvjet za sudjelovanje u restorativnom procesu, ali i čest ishod takvog procesa.

Bolivar (2010.) je sumirajući različite definicije osnaživanja zaključila da iste impliciraju i/ili uključuju 3 ključna elementa: 1) kapacitet da se djeluje/čini (osjećaj uključenosti, kapacitet da se izraze emocije, nosi s teškoćama, donese odluka i provede do kraja, mogućnost da se pozitivno utječe na život počinitelja), 2) kapacitet da se analizira

okolina (kapacitet prepoznavanja potrebnih resursa) i 3) sadrže analogiju između moći i osnaživanja (način vraćanja moći žrtvama jer je kazneno djelo neočekivani događaj koji utječe na disbalans moći). To znači da je glavni učinak kaznenog djela na žrtvu gubitak osjećaja kontrole i smanjen osjećaj samoučinkovitosti. Iz tih razloga se žrtva osnažuje sudjelovanjem u procesu te je u tom pogledu njena uloga aktivna što znači da žrtva sudjeluje u procesu donošenja odluka. Osnaživanje stoga podrazumijeva aktivnu participaciju, a ne pasivno „primanje“ pomoći izvana. Zimmerman (1995., prema Bolivar, 2010.) smatra da psihološko osnaživanje obuhvaća i ishod i proces kojim pojedinci dobivaju priliku da preuzmu kontrolu nad svojom sudbinom. Uključuje intrapersonalnu komponentu (uvjerenje da se može utjecati na različite aspekte života, osjećaj kompetentnosti i samoučinkovitosti), interakcijsku (kritička svijest o svojoj socijalnoj i političkoj okolini) te ponašajnu komponentu (akcije koje poduzimamo da bismo utjecali na ishode).

Važnost koncepta osnaživanja u okviru restorativne pravde je, između ostalog, i u interakcijskoj komponenti koja podrazumijeva mogućnost shvaćanja konteksta u kojem ljudi žive. To prema Bolivar (2010.) znači da je u restorativnom procesu osnažujuća ne samo činjenica da netko može utjecati na konačan ishod ili da može sudjelovati u donošenju odluka već i sekundarna dobrobit za žrtve u razumijevanju konflikta i dobivanju pristupa resursima potrebnim za rješavanje konflikta.

Kako se ciljevi restorativne pravde odnose na ključne sudionike restorativnog pristupa prikazano je u [tablici 4.](#)

Do kraja 1995. godine u Americi su 24 države status i tretman maloljetnika nakon počinjenja kaznenog djela određivale temeljem filozofije restorativnog pristupa. Teme-

1. Restorativna pravda: teorijsko-filozofsko i konceptualno-operacionalno utemeljenje za izvansudsku nagodbu

Ijem studija literature isti autori procjenjuju da je u Sjevernoj Americi i Europi više od 1.000 zajednica učinilo isto. Situaciju u Europi opširno je predstavio Dekleva (1996.) konstatirajući kako na tom planu Europa ne zaostaje za Sjevernom Amerikom i Australijom, posebice kad su u pitanju Njemačka, Engleska, Norveška i Finska.

Danas se navedena brojka u SAD-u povećala na 30 država, s tim da u samom SAD-u postoji više od 300 programa medijacije

između žrtve i počinitelja (Umbreit i sur., 2000., Aersten, Vanfraechem i Willemsens, 2010.) navode kako u Europi sve više raste broj restorativnih programa implementiranih na različitim razinama kazneno-pravnog sustava bilo za odrasle ili maloljetne počinitelje kaznenih djela. Lauwaert i Aersten (2002., prema Aersten, Vanfraechem i Willemsens, 2010.) procjenjuju da je do kraja 90-ih godina prošlog stoljeća u Europi postojalo više od 900 medijacijskih programa u kaznenim predmetima.

Tablica 4: Ciljevi restorativne pravde iz perspektive pojedinih sudionika u postupku (prema *Guide for Implementing the Balanced and Restorative Justice*, 1998.).

	Sankcioniranje kroz odgovornost	Rehabilitacija kroz razvoj kompetentnosti	Oснаživanje sigurnosti u zajednici
Maloljetni počinitelj	Mora preuzeti odgovornost za ponašanje, aktivno raditi da nadoknadi štetu, mora se suočiti s oštećenikom (ako on to želi) i predstavnikom zajednice.	Aktivno sudjeluje u aktivnostima koje podižu kvalitetu života u zajednici, stiče nova iskustva, podiže samopouzdanje, postaje pozitivan, produktivan potencijal svoje zajednice.	Razvija unutarnju kontrolu ponašanja, pomaže drugima da se prihvatljivo ponašaju, uključuje se u nove vršnjačke grupe i socijalne organizacije.
Oštećenik/žrtva	Aktivno i dragovoljno sudjeluje u svim fazama programa (pomirbe ili posredovanja), svjedoči o postojanju psiholoških i materijalnih posljedica kaznenog djela, pomaže u donošenju odluke o izboru sankcije za maloljetnika.	Stječe uvid u rehabilitacijski proces, sugerira moguće sankcije za maloljetnika, participira u programima za oštećenike/žrtve.	Aktivno se bavi pitanjima vlastite sigurnosti u zajednici, pitanjima straha od maloljetničkog kriminala te ohrabruje druge oštećenike kao i cijelu zajednicu.
Član zajednice	Sudjeluje kao volonter, medijator, facilitator, voditelj panelne diskusije u razvoju usluga zajednice i osiguravanju mogućih radnih mjesta za maloljetnike. Pomaže oštećenicima. Podržava maloljetnike u procesu izvršenja obveza.	Sudjeluje u stvaranju novih mogućnosti u zajednici za maloljetnike kako bi poticali njihov osjećaj pripadnosti zajednici.	Omogućuje stvaranje situacija „prirodnog nadzora“ mladih, sudjeluje u prepoznavanju problema u zajednici koji pridonose razvoju delinkvencije, doprinosi sigurnosti mentorirajući maloljetne delinkvente u svojoj zajednici.
Stručnjak u pravosudnom/korekcijskom sustavu	Sudjeluje u facilitiranju programa posredovanja i pomirbe, stvaranju uvjeta da do susreta dođe, kreiranju programa, educiranju zajednice o njenoj ulozi, skrbi o financijskoj strani programa, uključivanju članova zajednice u programe i njihovom educiranju.	Omogućuje novu ulogu maloljetnicima u procesu vlastite rehabilitacije, radi na razvoju snaga maloljetnika i zajednice, razvija partnerstvo sa zajednicom.	Razvija lepezu poticaja i posljedica kako bi osigurao da maloljetnik slijedi program, pomaže školi i obitelji pri nastojanjima kontrole ponašanja u zajednici, razvija preventivne potencijale zajednice.

Van Ness (2001., prema Van Ness, 2005.) navodi da je 2001. *Centre for Justice and Reconciliation at Prison Fellowship International* identificirao 80 zemalja u svijetu koje su imale intervencije vezane uz neki oblik/formu restorativne pravde. Isti autor (2005.) navodi da je danas taj pristup prisutan u oko 100 država budući da se sve više širi.

Restorativni pristup filozofska je podloga brojnim i raznovrsnim programima – programima posredovanja oštećenika i počinitelja, programima posredovanja između roditelja i djece, programima pomirenja oštećenika i počinitelja, programima pomirenja vršnjaka, obiteljskim grupnim konferencijama, programima „reintegrirajućeg posramljivanja“, reparativne probacije, susjedskih odbora za utvrđivanje odgovornosti, programima naknade štete u zajednici i sl. (Smith, 1995.; Dekleva, 1996.; Viano, 2000.).

Mnogi programi koji inače pripadaju rehabilitacijskom pristupu kompatibilni su na operacionalnoj razini i s restorativnim pristupom, pod uvjetom da svoju filozofiju usklade s filozofijom tog pristupa. Iako u praksi ne postoje čisti teorijski koncepti, uz današnji stupanj znanja i demokratičnosti koja traži dijalog na svim mogućim društvenim razinama realno je očekivati usmjerenost pravosudnog/interventnog sustava više u smjeru obnavljanja (štete, odnosa, odgovornosti, utjecaja zajednice) nego u smjeru simboličkog kažnjavanja maloljetnog počinitelja od strane predstavnika države (Zehr, 1997.).

Restorativni pristup uravnotežuje (*balanced restorative justice*) prava i interese žrtve/oštećenika, počinitelja i zajednice (Seymour, 1997.). On omogućuje počinitelju kaznenog djela da „odradi“ svoje ponovno uključivanje u zajednicu u konkretnim situacijama i na konkretnim sadržajima i tako se na neki način oduži ne samo oštećeniku nego i zajednici. Iako ni jedan program unutar rekonstruktivnog pristupa nije primjenjiv za sva

kaznena djela i za sve počinitelje, mnogi autori (primjerice: Pranis, 1996.; Bazemore i Pranis, 1997.; DeVore i Gentilcore, 2000.) smatraju da se filozofske postavke restorativnog pristupa mogu uvijek primijeniti jer bi počinitelj uvijek trebao biti ohrabrivan da preuzme odgovornost za svoje ponašanje i na neki način nadoknadi počinjenu štetu.

4. Modeli restorativne pravde

Unutar koncepta restorativne pravde u svijetu su razvijena četiri modela, koja, unatoč određenim razlikama u načinu i metodama provođenja te teritorijalnoj rasprostranjenosti, imaju zajedničku osnovnu misao. Drugim riječima, odnose se na strategije postizanja gore navedenih ciljeva.

Četiri osnovna modela restorativne pravde su (Bazemore i Umbreit, 2001.; Bazemore i Griffiths, 2003.; Zernova 2007.):

1. *victim offender mediation* (medijacija između žrtve i počinitelja);
2. *community reparative board* (vijeće za nadoknadu štete);
3. *family conference* (obiteljska konferencija);
4. *circle sentencing* (krugovi suđenja/suđenje u krugu zajednice).

1. Medijacija između žrtve i počinitelja

Počeci ovog modela restorativne pravde sežu u 1970-e godine u SAD-u, s tim da je važan utjecaj na medijaciju imao razvoj pokreta za prava žrtava (Umbreit, Coates i Vos, 2001.). Osamdesetih godina širi se u Europu. Ovakvi programi postoje i u Australiji, Novom Zelandu i Južnoj Africi (Umbreit 1996., Wynne 1996., Claes 1998., *The Eu-*

ropean Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice 2000., prema Zernova 2007.). Model se posebno razvio vezano uz mlade u sukobu sa zakonom (Crawford i Newburn, 2003.).

Medijacija između žrtve i počinitelja počiva na ideji da, nakon počinjenja kaznenog djela, i počinitelj i žrtva imaju zajednički interes u popravljaju ili nadoknadi štete. Naglasak je na popravku, nadoknadi, pomoći žrtvi vezano uz posljedice djela, ali i na pomoći počinitelju u smjeru promjene životnog stila (Zehr 1990., prema Zernova, 2007.). Ovaj model obično podrazumijeva susret „licem u lice“ počinitelja i žrtve u sigurnom i kontroliranom okruženju uz posredovanje medijatora (Bazemore i Umbreit, 2001.). Zajedničkom susretu počinitelja i žrtve prethodi individualni susret svakog od njih s medijatorom s ciljem pojašnjavanja cijelog postupka medijacije, ali i kako bi oboje (i počinitelj i žrtva) dali pristanak za zajednički sastanak (Bazemore i Umbreit, 2001.). Uz pomoć neutralne osobe, medijatora, obje strane imaju priliku izraziti svoje osjećaje, stavove i razgovarati o tome što se dogodilo (Zernova, 2007.). Medijacija je metoda komunikacije u kojoj dvije suprotstavljene strane vođene trećom neutralnom osobom nastoje riješiti problem koji je nastao počinjenjem kaznenog djela (Crawford i Newburn, 2003.).

Drugim riječima, postupak medijacije daje žrtvi priliku da sretne počinitelja u sigurnom i strukturiranom okruženju i uključi se u razgovor o kaznenom djelu i posljedicama po njega/nju. Cijeli proces vodi educirani medijator. Žrtva ima priliku reći počinitelju o fizičkom, emocionalnom i financijskom utjecaju djela na nju. Sam proces razlikuje se od medijacije za civilne ili komercijalne svrhe jer uključene stranke sklapaju sporazum o njihovom uzajamnom odnosu vezanom uz samo djelo. No, proces nije primarno fokusiran na sklapanje nagodbe, iako većina slučajeva tako završi (financijska restitucija,

dobrotvorni rad za žrtvu ili za opće dobro, uključivanje u neki od tretmanskih programa i sl.). Osnovni fokus je dijalog između počinitelja i žrtve, zadovoljavanje potreba žrtve, poticanje i razvoj empatije kod počinitelja te njegov sveukupni rast i razvoj u smislu redukcije recidivizma u budućnosti (Umbreit, 2008.).

Osnovna ideja, dakle, postizanje je dijaloga uz ojačavanje žrtve, ali i počinitelja da razriješe konflikt. Na taj način počinitelj ima priliku uvidjeti kako je pogriješio te kako njegovo ponašanje utječe na druge. Tako zapravo preuzima odgovornost za vlastito ponašanje, razvija karakter, stavove, vrijednosni sustav (Zernova, 2007., Bazemore i Griffiths, 2003.).

Praksa u svijetu je različita pa tako medijaciju u nekim dijelovima svijeta provode suci, službenici probacije, pravnici, državni odvjetnici i to uglavnom kako bi se izbjeglo suđenje. Ipak, neki programi medijaciju provode nakon što počinitelj prizna krivnju na sudu, s tim da je u tom slučaju, medijacija uvjet probacije (Bazemore i Umbreit, 2001.; Zernova, 2007.). Kada se radi o vrsti kaznenih djela i dobi počinitelja za koje se ovaj model primjenjuje, valja istaknuti da se primjenjuje i na maloljetne i na punoljetne osobe, kao i za lakša, ali i ozbiljna kaznena djela.

U literaturi se kao glavna zamjerka navodi da ovakav pristup umanjuje kaznu počinitelja jer se pretpostavlja da bi tradicionalnim kaznenim postupkom vjerojatnije bio teže sankcioniran (Umbreit, Coates i Vos, 2001.).

2. Vijeće za nadoknadu štete

Ovaj model je opcija za počinitelje lakših delikata koji bi inače, u sudskom procesu, bili vrlo vjerojatno osuđeni na sankciju probacije ili kratkotrajnu kaznu zatvora (Zernova, 2007.). Vijeća su otvorena za javnost,

a sastavljena su od male grupe građana (2 – 7) koji su završili posebnu edukaciju. Članove vijeća čine predstavnici lokalne zajednice. Kod kriterija odabira članova vijeća presudne su njihove osobne karakteristike (poput razumijevanja potreba počinitelja i žrtve, razumijevanje uzroka, uvjeta i povoda različitih ponašanja i sl.), a ne profesionalne u smislu razine i stupnja obrazovanja (Crawford, Newburn, 2002.). Vijeće provodi javne sastanke „licem u lice“ naložene od strane suda. Isto tako, uspostavljaju dogovore s počiniteljima, nadziru provođenje dogovorenih obveza i povratno izvještavaju sud (Bazemore i Umbreit, 2001.). Za razliku od ostala tri modela, u ovom pristupu nema profesionalnih medijatora ili voditelja.

Proces, nakon zaprimljene policijske prijave, započinje pozivima i pojedinačnim razgovorima s počiniteljem i žrtvom s tim da se postupak nastavlja i ako žrtva ne pristaje na zajednički susret s počiniteljem. Ako žrtva odbije sudjelovanje u postupku, tijekom zajedničkog susreta njene interese može zastupati za to ovlaštena osoba ili žrtva daje pisanu izjavu u kojoj obrazlaže na koji je način kazneno djelo ostavilo posljedice na nju/ njen život kao i na koji način smatra da bi se šteta prouzročena počinjenjem kaznenog djela mogla nadoknaditi (*Home Office/ Lord Chancellor's Department/Youth Justice Board*, 2002.). Zajednički sastanak počinje osobnim predstavljanjem. Nakon toga, predstavljaju se ciljevi programa. Zatim slijedi razgovor s počiniteljem i žrtvom o djelu i utjecaju kaznenog djela na žrtvu i zajednicu (Humphrey, Burford i Huey, 2006.).

Potom se dogovaraju strategije nadoknade štete te se pregovara o konačnom sporazumu. Sporazum može uključivati pisanje pisma isprike, rad za opće dobro i uključivanje u trening za razvoj određenih vještina i sposobnosti. Prije isteka konačnog roka izvršenja obveza iz sklopljenog sporazuma, vijeće i počinitelj nalaze se barem jedanput

kako bi se ustanovilo u kojoj se fazi izvršenja dogovorenih obveza nalazi počinitelj. Oni počinitelji koji ne pristanu na sporazum ili ga ne izvrše, upućuju se na sud. Rok za ispunjenje obveza je maksimalno 90 dana. Vijeće nema ovlasti određivanja i izricanja formalnog nadzora ili zatvaranja počinitelja kao dio obveze iz ugovora. Isto tako, financijsku kompenzaciju može odrediti samo sud (Zernova, 2007.).

Vijeća su namijenjena maloljetnim i punoljetnim počiniteljima manje ozbiljnih delikata i nenasilnih kaznenih djela, a u Engleskoj i Walesu su striktno ograničena na maloljetnike koji su prvi put počinili kazneno djelo (*Youth Offender Panels*, 2009.).

Kritičari ovog modela zamjeraju mu što ne zapošljava profesionalne medijatore, a pokazalo se da su volonteri koji ga provode često amateri sa slabo razvijenim pregovaračkim vještinama koji ne znaju dovoljno o restorativnoj pravdi (Karp, Walther, 2001., prema Zernova, 2007.).

3. Obiteljska konferencija

Ozakonjivanjem modela na Novom Zelandu 1989. ovaj oblik odgovora na kriminalno ponašanje maloljetnika postao je uobičajena praksa na tom području (Zernova, 2007.). No, provodi se i prema punoljetnim osobama i to kada je riječ o srednje ozbiljnim i ozbiljnim deliktima (osim ubojstva), kao što su krađa, nanošenje tjelesnih ozljeda, vandalizam, zlostavljanje djece (Bazemore i Umbreit, 2001.; Crawford i Newburn, 2003.). Korijene vuče iz tradicije domorodaca s Novog Zelanda – Maora.

Konferenciju vodi koordinator. Obiteljske konferencije održavaju se u relativno neformalnom okruženju (Crawford i Newburn, 2003.). Na njoj sudjeluju počinitelj, njegovi rođaci, prijatelji, žrtva (ili njen predstavnik) i njeni

rođaci, prijatelji, branitelj maloljetnika, policajac i socijalni radnik (Hayes, 2006.). Kada je riječ o maloljetnicima, konferenciju saziva i vodi koordinator za maloljetnike koji radi u Odjelu za socijalnu skrb (Zernova, 2007.). Na samom početku najčešće policajac opisuje djelo, a počinitelj je pozvan da prizna ili opovrgne sudjelovanje u njemu. Ako prizna kazneno djelo koje mu se stavlja na teret, konferencija se nastavlja opisom utjecaja djela na žrtvu koja objašnjava svoje iskustvo, emocije i postavlja pitanja počinitelju. Osobe koje dođu na konferenciju kao podrška žrtvi govore kako je djelo utjecalo na njih te također postavljaju pitanja. Počinitelj i njegova obitelj također sudjeluju u razgovoru. Raspravlja se o pomirenju i nadoknadi štete. U tom trenutku, konferencija se prekida i tada obitelj počinitelja sama izrađuje plan nadoknade štete i prevencije budućeg delinkventnog ponašanja. U izradi plana uzimaju se u obzir potrebe žrtve. Najčešći ishod je isprika i rad za opće dobro. Nakon toga, ponovno se saziva sastanak na kojem obitelj i počinitelj predstavljaju svoj plan žrtvi i stručnjacima koji o njemu raspravljaju. Tijekom svih ovih prepričavanja počinitelj je suočen s posljedicama svog ponašanja na žrtvu i njene bližnje, na svoju obitelj i prijatelje (Zernova, 2007.; Bazemore i Umbreit, 2001.; Hayes, 2006.).

Osnovni cilj, uz opće ciljeve restorativne pravde, definiran je kao kolektivna odgovornost počiniteljeva sustava podrške s ciljem promjene u njegovom ponašanju (Bazemore i Umbreit, 2001.). Podrška počinitelju da preuzme odgovornost za svoje ponašanje i promijeni ga izrazito je naglašena u ovom modelu, stoga je uključenost počiniteljeve obitelji krucijalna ali i očekivana jer mu članovi obitelji pružaju podršku kako bi uspio ispraviti učinjeno.

Budući da je u konferenciju uključen velik broj ljudi, Morris (2002.) tvrdi da se na taj način zapravo širi mreža socijalne kontrole.

4. Krugovi suđenja/suđenje u krugu zajednice

Ovaj model restorativne pravde pojavio se ranih 90-ih u Kanadi, a proširio se i u SAD-u. Sama ideja potječe od indijanske prakse mirenja u Sjevernoj Americi (Bazemore i Umbreit, 2001.). Temelji se na procesu dijaloga, izgradnji pokidanih veza i odnosa i veći naglasak stavlja na štetu koja je nanesena zajednici te na odgovornost zajednice za podršku svojim članovima. Krugovi se mogu koristiti i za izgradnju zajednice. Krugovi podrazumijevaju sastanke na kojima sudjeluju žrtva, počinitelj, njihove obitelji i prijatelji, zainteresirani članovi zajednice te predstavnici pravosudnog sustava.

Sudionici mogu činiti jedan veliki krug ili se mogu podijeliti u dva – vanjski i unutarnji. Unutarnji krug uključuje žrtvu, počinitelja, njihove pristalice i profesionalce iz sustava pravosuđa koji obično rade na sudu. Vanjski krug čine profesionalci koji imaju specifične informacije te zainteresirani članovi zajednice. Facilitator procesa određuje tijek komunikacije, osigurava poštovanje svakog sudionika, sumira što je bilo rečeno i vodi krug ka postizanju konsenzusa. Krug često započinje molitvom kako bi se naglasio duhovni aspekt sudionika s ciljem nadilaženja trenutnih emocija i traženja rješenja. Sudionici osvještavaju narušenu ravnotežu koja je proizašla iz djela i donijela socijalni nemir.

Naglasak je na tome da svi u krugu dijele odgovornost za iznalaženje rješenja. Na samom početku dogovaraju se pravila komuniciranja. Raspravlja se o osjećajima i djelu (zašto se djelo dogodilo, kako popraviti štetu, kako spriječiti buduće takvo ponašanje, ali mogu raspravljati i o dubljim problemima počinitelja). Sudac, koji je cijelo vrijeme prisutan, daje preporuke na temelju onoga što je čuo (Bazemore i Umbreit, 2001.; Zernova, 2007.).

Sudionici donose rješenja u skladu sa svojim vrijednosnim sustavom i običajima. Ciljeli postupak ponovno povezuje počinitelja sa zajednicom i izgrađuje pokidane veze te naglašava potrebe žrtve. Isto tako, proces senzibilizira zajednicu za probleme koji se u njoj događaju, naglašava pripadnost lokalnoj zajednici, potiče sudjelovanje, suradnju i izgradnju zajednice, promovira sposobnost mobilizacije lokalnih resursa i generira rješenja problema koja su proizašla iz navedenog. Isto tako, pomaže otkriti uzroke, uvjete i povode kriminala, što zauzvrat rezultira inicijativama lokalne zajednice s ciljem zadovoljenja potreba i žrtava i počinitelja, ali i uspostavljanja socijalnog mira (Stuart, prema Zernova, 2007.; Lilles, 2001.).

U mnogo karakteristika slični su obiteljskim konferencijama, posebno u smislu zahtjeva za uključivanjem više ljudi osim počinitelja i žrtve, ali daju veći značaj zajednici (LaPrairie, 1995., prema Crawford i Newburn, 2003.). Uobičajeno je uključiti proširenu obitelj i članove zajednice u cijeli proces. Važno je naglasiti da proces ima određene rituale. Postoji medijator ili koordinator koji mora osigurati inkluzivni dijalog i integritet procesa. Koristi se i tzv. štapić za govor, a samo onaj koji drži štapić, ima pravo govoriti (Coates, Umbreit i Vos, 2003.). Stuart (1996., prema Crawford i Newburn, 2003.) navodi da je najveća vrijednost ovog modela ne toliko u utjecaju na počinitelja ili žrtvu, već u njegovu utjecaju na zajednicu. Drugim riječima, svi procesi u ovom modelu snažno su povezani sa zajednicom, stoga su u skladu s kulturom, običajima i navikama kulture u kojoj se odvija.

Glavne zamjerke modelu vezane su uz neravnomjeran odnos moći pa se tako navodi nedovoljna zaštita žena žrtava nasilja (Cayley, 1998., prema Zernova 2007.). Jednakost prava glasa također je upitna, kao i interesi žrtve. Naime, žrtva je zapravo prisiljena pristati na interese zajednice i

ne inzistira na zadovoljenju svojih potreba. Kod ovog modela naglasak je na problemu koji ima zajednica iz čega proizlazi da i žrtva dijeli odgovornost za prijestupničko ponašanje, budući da je i ona dio zajednice (Zernova, 2007.).

Na području Europe medijacija između žrtve i počinitelja dominantan je model restorativne pravde, iako su Belgija, Nizozemska i Norveška početkom 21. stoljeća pilotirale i obiteljske konferencije. Međutim, postoje određene razlike između pojedinih zemalja kada je riječ o medijaciji između žrtve i počinitelja u, primjerice, ciljanoj skupini počinitelja, zakonskim uvjetima za njenu provedbu, odnosno njenom položaju u pravosudnom sustavu, statusu posrednika i korištenju volontera (Willemsens i Walgrave, 2007.). Ranije je već rečeno da je broj programa restorativne pravde, pa i medijacije između žrtve i počinitelja pozamašan. Jedan od razloga zasigurno su i međunarodni dokumenti. Snažan utjecaj na razvoj i implementaciju i uvođenje ovog instituta imala je Preporuka Vijeća Europe o mirenju u kaznenim predmetima (R (99) 19) kojom se željelo ohrabriti i potaknuti države članice na uvođenje medijacije. Okvirna odluka Vijeća Europske Unije o položaju žrtava u kaznenom postupku (2001.) u člancima 10. i 17. obvezala je države članice EU da prilagode svoje zakone do ožujka 2006. godine s ciljem promicanja medijacije u kaznenim predmetima. Sve je to doprinijelo implementaciji ovog modela restorativne pravde u zakone i sustave pojedinih država na području Europe.

Sukladno navedenom, i u Hrvatsku je 2001. uveden model izvensudske nagodbe koji je zapravo medijacija između žrtve i počinitelja. Stoga slijedeća poglavlja donose detaljan pregled obilježja izvensudske nagodbe u Hrvatskoj, njenih stručnih i zakonskih okvira, pretpostavki, tijeka, ali će se pozabaviti i izrazito važnom ulogom posrednika.

Literatura:

Aersten, I., Vanfraechem, I. i Willemsens, J. (2010.): Restorative Justice in Europe: introducing a research endeavour. U: Restorative Justice Realities. Aersten, I., Vanfraechem, I. i Willemsens, J. (ur.) Eleven International Publishing. Hag. Nizozemska.

Bakal, Y. (1998.): Reflections: A Quarter Century of Reform in Massachusetts Youth Corrections. *Crime and Delinquency*, 44., 1., 110. – 116.

Barton, C. (2000.): Theories of restorative justice. *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*, 2 (1), 41. – 53.

Bazemore, G., Pranis, K. (1997.): Hazards Along the Way. *Corrections Today*, 59., 7., Internet verzija-Database-MasterFILE Premier.

Bazemore, G., Griffiths, C. (2003.): Police Reform, Restorative Justice and Restorative Policing. *Police Practice and Research: An International Journal*, 4 (4). 335. – 346.

Bazemore, G., Schiff (2010.): Juvenile Justice Reform and Restorative Justice- Building Theory and policy from Practice. Routledge. London and New York.

Bazemore, G., Umbreit, M. (2001): A Comparison of Four Restorative Justice Models. *Juvenile Justice Bulletin*. U.S. Department of Justice. Preuzeto s: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojjdp/184738.pdf> (4.03.2012.)

Bolivar, D. (2010.): Conceptualizing Victims' 'Restoration' in Restorative Justice. *International Review of Victimology*, 17 (3). 237. – 265.

Bradshaw, W., Roseborough, D., Umbreit, M. S. (2006.): The Effect of Victim Offender Mediation on Juvenile Offender Recidivism: A Meta-Analysis. *Conflict Resolution Quarters*, 24 (1). 87. – 98.

Crawford, A., Newburn, T. (2003.): Youth Offending and Restorative Justice: Implementing Reform in Youth Justice. Willan Publishing. Portland, Oregon.

Crawford, A., Newburn, T. (2002.): Recent Developments in Restorative Justice for Young People in England and Wales. *British Journal of Criminology*, 42. 476. – 495.

Dekleva, B. (1996.): Teoretska ishodišča in usmeritve, ki jih prinašajo novosti v sistemu vzgojnih ukrepov za mladoletnike. (u) dekleva, B. (ur): Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladoletnike. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 9. – 36.

DeVore, D. and Gentilcore, K. (1999.): Balanced and Restorative Justice and Educational Programming for Youth At-Risk. *Cearing House*, 73., 2., Internetska verzija-Database-MasterFILE Premier.

Guide for Implementing the Balanced and Restorative Justice Model (1998.). (<http://www.ojjdp.ncjrs.org/PUBS/implementing/rolechanges.html>)

Hayes, H. (2006.): Apologies and Accounts in Youth Justice Conferencing: Reinterpreting Research Outcomes. *Contemporary Justice Review*, 9 (4). 369. – 385.

Home Office/Lord Chancellor's Department/Youth Justice Board (2002.): Referral Orders and Youth Offender Panels- Guidance for Courts, Youth Offending Teams and Youth Offender Panels. http://www.devon.gov.uk/referral_orders_and_yop.pdf

Hrvatski jezični portal (2012.): <http://hjp.srce.hr/>

Humphrey, J.A., Burford, G., Huey, M.P. (2006.): Reparative versus Standard Probation: Community Justice Outcomes. US

Department of Justice. <http://www.doc.state.vt.us/about/reports/reparative-v-probation/view>

Jurisdictional Technical Assistance Package for Juvenile Corrections (2000.). Chapter 3: Balanced and Restorative Juvenile Corrections, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. (<http://www.ncjrs.org/html>)

Koren-Mrazović, M. (2005.), Izvensudska nagodba – rješavanje slučajeva maloljetničke delinkvencije izvan sudskog postupka, *Dijete i društvo*, 7 (1), 150. – 162.

Latimen, J., Dowden, C., Muise, D. (2001.): The Effectiveness of Restorative Justice Practices: A Meta-analysis. *The prison Journal*, 85(2). 127. – 144.

Lilles, H. (2001.): Circle Sentencing- Part of the Restorative Justice Continuum. (u) Morris, A., Maxwell, G. (ur.): *Restorative Justice for Juveniles Conferencing Mediation and Circles*, Hart Publishing, Oregon. USA.

McCold, P., and Wachtel, T. (2003.). In pursuit of paradigm: A theory of restorative justice. Rad prezentiran na 13. svjetskom kriminološkom kongresu, Rio de Janeiro, Brazil. <http://www.realjustice.org/library/paradigm.html>.

Morris, A. (2002.): Critiquing te Critics- A Brief Response to Critics of Restorative Justice. *British Journal of Criminology*. 42. 596. – 615.

Okvirna odluka Vijeća Europske Unije o položaju žrtava u kaznenom postupku (2001.)

Pranis, K. (1996.): A Hometown Approach to Crime. *State Government News*, 39., 9., Internet verzija-Database-MasterFILE Premier

Preporuka Vijeća Europe o mirenju u kaznenim predmetima R (99) 19. Preuzeto s: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&site=DC>.

Ryals, J. S. (2004.): Restorative Justice: New Horizons in Juvenile Offender Counseling. *Journal of Addictions and Offender Counseling*. 25. 18. – 25.

Seymour, A. and Gregorie, T. (2002): Restorative Justice for Young Offenders and their Victims. *Corrections Today*, 64., 1., Internet verzija-Database-MasterFILE Premier.

Seymour, A. (1997.): Balanced and Restorative Justice. *Corrections Today*, 59., 7., Internet verzija-Database-MasterFILE Premier.

Sherman, L.W., Strang, H., Newbury-Birch, D. (2008.): Restorative justice. Youth Justice Board.

Smith, M.(ed) (1995.): Youth Mediation Resource Guide. New Mexico Center for Dispute Resolution and National Institute for Dispute Resolution., Albuquerque.

Steel, K.(1998): Privatized Punishment. *Alberta Report*, 25., 52. Internet verzija-Database-MasterFILE Premier.

Tolan, P.H. and Gorman-Smith, D.(1997): Treatment of Juvenile Delinquency: Between Punishment and Therapy.(in) Stoff, D.M., Breiling, J. and Maser, J.D. (eds): *Handbook of Antisocial Behavior*. John Wiley & Sons, Inc., New York, 405. – 415.

U.S. Department of Justice (2000): The Restorative justice and Mediation Collection: Executive Summary, http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/publications/infores/restorative_justice/bulletin1/welcome.html

Umbreit, M. S., Coates, R.B., Vos, B. (2001.): The Impact of Victim Offender Mediation- Two Decades of Research. Federal Probation. 65 (3). 29. – 35.

Umbreit, M.S., Greenwood, J., Schug, R., Umbreit, J., Fercello, C. (2000.): Directory of victim-offender mediation in the United States. Wahington, DC. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office for Victims of Crime.

Van Ness, D.W. (2005.): An overview of restorative justice around the world. Rad prezentiran na: Workshop 2: Enhancing Criminal Justice Reform, Including Restorative Justice. UN Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. http://www.icclr.law.ubc.ca/publications/reports/11_un/dan%20van%20ness%20final%20paper.pdf (8.01.2013.)

Viano, E.C. (2000.): Restorative Justice for Victims and Offenders - A Return to American Traditions. Corrections Today, 62., 4., Internet verzija-Database-MasterFILE Premier.

Walgrave (2008): Advancing Restorative Justice as the Ground for Youth Justice. 1-18. Preuzeto s: <http://www.unicef.org/tdad/2lodewalgrave.pdf> (17.08.2012.)

Walgrave, L. (2011.): Investigating the Potentials of Restorative Justice Practice. Journal of Law and Policy. 36. 91. – 139.

Willemsens, J., Walgrave, L. (2007.): Section C in Europe. U: Johnstone, G. I Van Ness, D.W: (ur): Handbook of Restorative Justice. Cullompton: Willan Publishing. 488. – 499.

Youth Offender Panels (2009.): <http://www.yjb.gov.uk/en-gb/yjs/GetInvolved/Volunteering/YouthOffenderPanels>

Zehr, H. (1997.): Restorative Justice: The Concept. Corrections Today, 59., 7., Internet-ska verzija –Database-MasterFILE Premier.

Zernova, M. (2007.): Restorative Justice: Ideals and Realities. Ashgate Publishing, Hampshire, UK.

Zehr, H. (2002.): The Little Book of Restorative Justice (The Little Books of Justice & Peacebuilding). Good books. USA.

Žižak, A. (2003.): Konceptualni okvir, U: Koller-Trbović, N., Cvjetko, B., Koren-Mrazović, M., Žižak, A. (ur.): Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima. Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Državno odvjetništvo RH, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb.

2. Izvansudska nagodba u međunarodnim pravnim dokumentima i hrvatskom maloljetničkom kaznenom pravu

1. Uvod

Sredinom prošlog stoljeća kriminološka istraživanja o kaznenopravnim sankcijama ukazala su na njihovu neučinkovitost. Tako kasnih 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća započinje teoretsko-ideološka debata na području Europe, ali i u SAD-u te Kanadi o tome kako posljedice kaznenih djela razriješiti na neposredniji način, odnosno tako da oni koji su direktno „upleteni“ u djelo budu uključeni i u rješavanje njegovih posljedica. Iako se o povijesti restorativne pravde vode različite polemike, većina autora smatra da se ne radi o novoj inovaciji već povratku tradicionalnom obliku nošenja s kaznenim djelima koji je prisutan kroz gotovo cijelu ljudsku povijest (Braithwaite, 2002a, prema Zernova 2007.; Umbreit i Peterson Armour, 2011.). Tako navode da se i prije nastanka modernih država kazneno djelo promatralo kroz osobnu/personalnu prizmu, a odgovor društva na kaznena djela bio je sukladan načelima i principima onoga što danas nazivamo restorativna pravda.

To drugim riječima znači da je kriza kaznenopravnog sustava u cjelini dovela do novih promišljanja o tome kako smanjiti kriminalitet. U sklopu već spomenute teoretsko-ideološke debate 60-ih godina pojavljuju se različiti socijalni i/ili politički pokreti koji su posredno ili neposredno doprinijeli promjeni pogleda na kaznena djela poput pokreta za prava žrtava, pokreta za zaštitu prava žena, a u kontekstu djece i maloljetnika i pokreta za zaštitu prava djece. U tom periodu (70-ih godina) u kontekstu ove teme pojavljuju se i penalni abolicionisti – Albert Eglash, Amerikanac Randy Barnett (1977.) te Norvežanin Nils Christie (1977.) koji među prvim pšu o spomenutoj krizi i nefunkcioniranju ondašnjeg kaznenopravnog sustava te govore o alternativnoj paradigmi koja bi mogla zamijeniti kažnjavajući i rehabilitacijski pristup. Christie u svojim promišljanjima kazneno

djelo promatra kao sukob/konflikt s tim da je sukob vlasništvo onih koji su u njega uključeni (počinitelja, žrtve i zajednice, a ne države, odvjetnika i sl.). U tom smislu govori o modelu participacijske pravde koja je orijentirana na žrtve i sudjelovanje svih strana uključenih u sukob.

Nešto kasnije, Howard Zehr (1990.), jedan od utemeljitelja modernog koncepta restorativne pravde govori o njoj kao „novom moralnom objektivu/okviru“ (engl. *a new moral lens*) kroz koji treba promatrati kazneno djelo i pravdu pojašnjavajući ga kao alternativu kažnjavajućem pristupu. Prvi zagovornici restorativne pravde bili su poprilično radikalni i smatrali su paradigmatu restorativne pravde dijametralno suprotnom postojećem kaznenopravnom sustavu u gotovo svim aspektima držeći da restorativna pravda treba zamijeniti postojeći sustav (Gavrielides, 2007.).

Međutim, u novije vrijeme restorativna pravda promatra se kao komplementarna rehabilitacijskom i retributivnom pristupu pa se tako govori o kombiniranju vrijednosti i principa restorativne pravde s postojećom (kažnjavajućom i rehabilitacijskom) kaznenopravnom politikom i filozofijom (Braithwaite, 1999., prema Gavrielides, 2007.; Dignan i Lowey, 2000.).

Medijacija između žrtve i počinitelja dominantan je model restorativne pravde u Europi. Prvi takav projekt pilotiran je u Norveškoj 1981., a potom i u Finskoj 1983. godine nakon čega se polako širi Europom (*Restorative Justice History in Europe*).

Cvjetko (2003., 23) navodi kako se medijacija između žrtve i počinitelja u europskim zemljama provodi kao formalna alternativna sankcija po dovršenom kaznenom postupku, ali i kao neformalna sankcija u prethodnom postupku – povodom odluke državnog odvjetnika o kaznenoj prijavi, od-

nosno kao izvansudska nagodba. U kontekstu izvansudske nagodbe za mlade u sukobu sa zakonom u Hrvatskoj, radi se, dakle o neformalnoj sankciji koja im se nameće sukladno Zakonu o sudovima za mladež o čemu će biti više riječi u daljnjem tekstu. No prije toga, ukratko ćemo navesti međunarodne standarde i preporuke o postupanju prema maloljetnicima, a koji su značajni za temu kojom se bavimo.

2. Izvansudska nagodba za mlade u sukobu sa zakonom u kontekstu međunarodnih standarda i preporuka

Utemeljenje za primjenu izvansudske nagodbe, odnosno koncepta restorativne pravde, u kaznenom postupku za mlade

u sukobu sa zakonom u Hrvatskoj, kao i u zemljama diljem svijeta, nedvosmisleno proizlazi iz brojnih međunarodnih dokumenata, konvencija i preporuka na razini Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe. Stoga će neke od tih preporuka biti taksativno navedene u tekstu koji slijedi. Pritom je moguće zaključiti da su neki od tih dokumenata značajnije usmjereni na naglašavanje prava i zaštite žrtve (npr. *Recommendation REC 2006.*, 8), neki na zaštitu mladih u sukobu sa zakonom (primjerice Konvencija o pravima djeteta, 1989.), a neki na opisivanje i definiranje procesa medijacije u kaznenom postupku (npr. *Recommendation N R (99) 19*). Slijede izvadci iz nekih od spomenutih dokumenata.

Cvjetko (2003.) navodi kako je zakonodavac sve navedene preporuke i standarde nastojao ugraditi i u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo i zakonodavstvo koje se odnosi na maloljetne (od 14. do 18. godine) i mlađe punoljetne osobe (od 18. do 21. godine starosti).

Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama Rec 8 o pomoći žrtvama kriminaliteta (2006.) *Recommendation Rec (2006.) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims*

13. Medijacija

13.1. Uzimajući u obzir potencijalne dobitke medijacije za žrtve, zakonom definirane službe bi trebale razmotriti, kada je to prigodno i moguće, mogućnosti primjene medijacije između žrtve i počinitelja sukladno Preporuci ministara Vijeća Europe (Preporuka br. R (99) koja se odnosi na medijaciju u kaznenim predmetima).

13.2. Interesi žrtve moraju biti potpuno i pažljivo razmotreni kod odlučivanja za i tijekom procesa medijacije. U obzir se moraju uzeti i potencijalni dobitci za žrtvu, ali i mogući rizici.

13.3. Tamo gdje je medijacija predviđena, države moraju poticati usvajanje jasnih standarda za zaštitu interesa žrtava. To podrazumijeva mogućnost davanja slobodnog pristanka za sudjelovanje stranaka u takvom postupku, povjerljivosti, mogućnost nezavisnog savjetovanja, mogućnost odustajanja od procesa tijekom postupka medijacije i kompetentne medijatore.

Standardna minimalna pravila UN-a za primjenu sudskih postupaka prema maloljetnicima (1985.) (Pekinška pravila) *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules)*

Pravilo 11., t. 1.: Kada god je to primjereno, treba razmotriti mogućnost rješavanja slučajeva maloljetničke delinkvencije bez redovitog suđenja pred kompetentnim tijelom.

Društvene reakcije Vijeća Europe za maloljetničku delinkvenciju (1987.)

Council of Europe Committee of Ministers Recommendations No. R (87) 20 on social reactions to juvenile delinquency

Toč. II. 2. Maloljetnike treba odvratiti od činjenja kaznenih djela putem posredovanja na razini državnog odvjetništva (prekidanje postupka) ili na razini policije u zemljama gdje policija ima funkciju državnog odvjetništva u svrhu sprječavanja maloljetnika da uđe u sustav kaznenog pravosuđa i tako pretrpe posljedice koje iz tog proizlaze.

Deklaracija UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći (1985.)

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

Restitucija

Točka 8. Prijestupnici ili druge osobe odgovorne za svoje ponašanje trebali bi, kada je to prikladno, izvršiti pravednu restituciju žrtvama, njihovim obiteljima ili osobama koje žrtve izdržavaju.

Takva restitucija može podrazumijevati povrat imovine ili plaćanje za pretrpljenu štetu ili gubitak, nadoknadu troškova nastalih kao posljedica viktimizacije, pružanje usluga ili povrat nekog prava.

9. Vlade bi trebale revidirati svoje djelovanje, propise i zakone kako bi se restitucija uvela kao opcija u kaznenim postupcima uz ostale kaznenopravne sankcije.

Preporuka Vijeća Europe o mirenju/medijaciji u kaznenim predmetima (br. R (99) 19)

Recommendation N R (99) 19 adopted by the Council of Europe on mediation in penal matters

Definicija

Ove upute se odnose na bilo koji proces u kojem je omogućeno žrtvi i počinitelju, ako su pristupili po slobodnoj volji, aktivno sudjelovanje u rješavanju pitanja nastalih kaznenim djelom, koristeći pomoć treće nepristrane strane (medijatora).

II. Opći principi

1. Medijacija u kaznenim predmetima se treba dogoditi samo onda kada strane daju svoj pristanak. Strane trebaju biti u mogućnosti povući taj pristanak bilo kada u toku medijacije.
2. Rasprave u medijaciji su povjerljive i ne smiju se kasnije koristiti, izuzev uz suglasnost stranaka.
3. Medijacija u kaznenim predmetima treba biti usluga koja je na raspolaganju za sve.
4. Medijacija u kaznenim predmetima treba biti na raspolaganju u svim fazama kaznenopravnog postupka.
5. Službama za medijaciju se treba dati dovoljno autonomije u okviru kaznenopravnog sustava.

III. Zakonska osnova

6. Zakonski propisi trebaju omogućiti medijaciju u kaznenim predmetima.
 24. Medijatori trebaju proći početnu obuku, prije nego što preuzmu dužnosti medijatora, kao i obuku tijekom daljnjeg rada. Njihova obuka treba biti usmjerena na razvijanje visoke razine stručnosti, uzimajući u obzir vještine za rješavanje sukoba, specifične zahtjeve rada sa žrtvama i počiniteljima i osnovno poznavanje kaznenopravnog sustava. Osim navedenog, trebaju biti zadovoljeni i standardi za medijaciju i medijatore.
-

2. Izvansudska nagodba u međunarodnim pravnim dokumentima i hrvatskom maloljetničkom kaznenom pravu

Konvencija o pravima djeteta (1989.) *Convention on the Rights of the Child*

Čl. 40. st. 3. t. b) – Kad je god to primjereno i poželjno, države će donijeti mjere za postupanje s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela bez pribjegavanja sudskim postupcima uz osiguranje punog poštovanja ljudskih prava i pravne zaštite.

Deklaracija UN-a o osnovnim principima primjene programa restorativne pravde u kaznenim predmetima (2000.) *Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters, ECOSOC Res. 2000/14, U.N. Doc. E/2000/INF/2/Add.2 at 35.*

Definicija restorativne pravde i programa, restorativnog procesa i ishoda, standardi za medijatore

6. Programi restorativne pravde trebali bi biti dostupni u svim fazama kaznenopravnog postupka.
7. Restorativni procesi trebali bi biti korišteni isključivo uz slobodnu volju i pristanak stranaka. Do sporazuma bi se trebalo doći slobodnom voljom stranaka i trebali bi sadržavati isključivo razumne i proporcionalne obveze.
18. Posrednici bi trebali obavljati svoju dužnost na nepristran način, temeljen na činjenicama pojedinog slučaja i na potrebama i željama stranaka. Uvijek se moraju odnositi s poštovanjem prema strankama i omogućiti da se stranke odnose s poštovanjem jedna prema drugoj.
19. Posrednici su odgovorni za omogućavanje sigurnog i adekvatnog okruženja tijekom restorativnog procesa. Trebaju biti osjetljivi na bilo kakvu moguću ranjivost stranaka.
20. Posrednici moraju proći inicijalni trening prije obavljanja posredničke dužnosti te bi se trebali naknadno obrazovati i tijekom rada. Trening mora ciljati na razvijanje vještina rješavanja sukoba, uzimanje u obzir potreba žrtava i počinitelja te usvajanje osnovnih znanja o kaznenopravnom sustavu, ali i na omogućavanje detaljnih saznanja o provedbi restorativnog programa u kojem će raditi.

Kontinuirani razvoj programa restorativne pravde:

21. Moraju postojati redovite konzultacije između autoriteta u kaznenopravnom sustavu i službenika koji provode restorativne programe kako bi se razvilo zajedničko razumijevanje restorativnog procesa i restorativnih ishoda, povećalo korištenje restorativnih programa te kako bi se istražilo na koji način restorativni pristup može biti inkorporiran u kaznenopravnu praksu.
22. Države članice moraju poticati istraživanja i evaluaciju programa restorativne pravde sa svrhom provjere postizanja restorativnih ciljeva ako služe kao alternative kaznenom procesu i koliko doprinose pozitivnim ishodima za sve strane.
23. Restorativni procesi će se možda trebati mijenjati tijekom vremena. Države članice stoga trebaju poticati redovite, rigorozne evaluacije i modifikacije takvih programa.

Okvirna odluka Vijeća Europe od 15. ožujka 2001. o položaju žrtava u kaznenom postupku *Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal Proceedings*

Definicije

(e) „Nagodba u kaznenim stvarima” predstavlja postizanje sporazuma između žrtve i počinitelja kaznenog djela uz posredovanje stručne osobe prije ili tijekom kaznenog postupka.

Članak 10. Nagodba u kaznenom postupku

1. Svaka će država članica poticati nagodbu u kaznenim predmetima za kaznena djela za koja ovu vrstu mjera smatra primjerenima.
2. Svaka će se država članica pobrinuti da se sporazum postignut između žrtve i počinitelja kaznenog djela tijekom medijacije u kaznenom postupku uzme u obzir.

Intencija države da osnaži alternativne mjere za mlade u sukobu sa zakonom sukladno navedenim međunarodnim dokumentima i preporukama i suvremenim trendovima restorativne pravde, osim u novom Zakonu o sudovima za mladež (2011.), vidljiva je također i u nacionalnim strateškim i drugim dokumentima. Tako je širenje izvensudske nagodbe, uz navedeni Zakon, definirano i u [Nacionalnom planu za mlade 2009. – 2013.](#) te [Strategiji Ministarstva pravosuđa – Razvoj alternativnih načina rješavanja sporova](#) (2005.). Uz to, u [Izvešćima Pravobraniteljice za djecu za 2010. i 2011. godinu](#) navodi se važnost širenja ovog modela restorativne pravde na cijelu Republiku Hrvatsku, ali i pomak koji je u zakonskom smislu napravljen u odnosu na raniji Zakon o sudovima za mladež (1997.) u smislu samostalnosti posebne obveze posredovanja putem izvensudske nagodbe u pretkaznenom postupku. U spomenutom Izvešću iz 2011. navodi se kako je osamostaljenjem ove mjere zakonodavac prepoznao vrijednost ove restorativne intervencije, ali posljedica je to i zahtjeva da se hrvatsko kaznenopravno zakonodavstvo uskladi s europskim standardima i međunarodnim dokumentima.

3. Zakonski okvir izvensudske nagodbe za mlade u sukobu sa zakonom

Načelo svrhovitosti podrazumijeva postupanje kada se, poštujući principe interesa maloljetnika, individualnosti i supsidijariteta te uvažavajući značaj počinjenog djela te osobne i obiteljske prilike maloljetnika, unatoč činjenici da je počinio kazneno djelo smatra da je za ostvarivanje adekvatnog učinka dovoljno svrhovito da se primjene alternativna postupanja u prethodnom postupku.

Primjena načela uvjetovane svrhovitosti uvedena je u kaznenopravno reagiranje društva na kriminalitet maloljetnika i mladih punoljetnika donošenjem Zakona o sudovima za mladež 1997. godine.

U odnosu na zakonska rješenja u svijetu razlike su prepoznatljive ovisno o tome definira li zakon nagodbu između žrtve i počinitelja kao alternativnu ili neformalnu sankciju, dakle, primjenjuje li se po završenom kaznenom postupku ili u okviru prethodnog postupka povodom odluke državnog odvjetnika.

U Hrvatskoj je od samog početka primjene izvensudske nagodbe u kaznenom postupku prema mladima u sukobu sa zakonom ta mjera bila primjenjivana u okviru državnog odvjetništva, budući da je model koji je Hrvatska razvila bio implementiran prema austrijskom modelu koji najveći naglasak stavlja na dobrovoljnost sudjelovanja obje strane u sukobu i njihov međusobni dogovor. Tako je državni odvjetnik mogao odluku o nepokretanju kaznenog postupka uvjetovati spremnošću maloljetnika ili mladež punoljetnika da izvrši jednu ili više posebnih obveza navedenih u čl. 64. Zakona o sudovima za mladež (1997.). Budući da u vrijeme otvaranja prvih Stručnih službi za izvensudsku nagodbu (2001.) u Hrvatskoj nije postojao institut izvensudske nagodbe u zakonu, ta je mjera primjenjivana u okviru uvjetovanog oportuniteta prema čl. 64. (Zakon o sudovima za mladež, 1997.) i jednoj od 4 posebne obveze – da maloljetnik prema vlastitim mogućnostima popravi ili nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom kao modalitet njenog izvršenja.

Deset godina nakon pokretanja prvih službi, s iskustvom od preko tisuću slučajeva koji su bili upućeni na izvensudsku nagodbu i s dokazano visokom učinkovitošću, u novom Zakonu o sudovima za mladež (2011.) po prvi je put uvedena posebna ob-

veza izvansudska nagodba (čl.72, st. 1, t. c), odnosno, posebna obveza da se maloljetnik/mlađi punoljetnik uključi u postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu. To je, ujedno, jedina posebna obveza koja se primjenjuje samo u okviru prethodnog postupka na državnom odvjetništvu te time nastavlja i zagovara tradiciju restaurativne pravde i maksimalne dobrovoljnosti stranaka za uključivanje u taj postupak.

4. Zakonski kriteriji i stručne pretpostavke za primjenu posebne obveze izvansudske nagodbe

Pri izboru i nalažanju, provedbi i odluci o učinkovitosti ove posebne obveze uloga državnog odvjetnika ključna je u odnosu na sve faze. Državni odvjetnik je taj koji odlučuje o izboru ove posebne obveze i upućivanju u postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu, na temelju obrazloženog mišljenja stručnog suradnika o osnovanosti njezine primjene. Kriteriji kojima se pritom rukovodi od posebnog su značaja za nalažanje upravo ove posebne obveze. Riječ je o sljedećim kriterijima:

- Treba postojati visok stupanj izvjesnosti da je maloljetnik počinio kazneno djelo kao osnova za pokretanje postupka jer u suprotnom treba ići u kazneni postupak radi dokazivanja krivnje. U postupku izvansudske nagodbe ne radi se na dokazivanju krivnje, već preuzimanju odgovornosti od strane osumnjičenika za kazneno djelo za koje ga se tereti.
- Mora se raditi o kaznenom djelu za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina. U Austriji i Njemačkoj, dakle u zemljama iz kojih je preuzet ovaj

model izvansudske nagodbe koji se primjenjuje u Hrvatskoj, radi se o kaznenim djelima za koja je propisana kazna zatvora do 10 godina.

- Ne smije se raditi o beznačajnom deliktu. Ovaj kriterij svoj puni smisao dobiva u činjenici hoće li se, u slučaju neuspješne izvansudske nagodbe maloljetnika/mlađeg punoljetnika uputiti u daljnji kazneni postupak. To znači da državni odvjetnik promišlja o tome bi li maloljetnik/mlađi punoljetnik za djelo za koje ga se tereti bio upućen u kazneni postupak, kako se ne bi dogodilo da u slučaju neizvršavanja obveza iz sporazuma ili neprovođenja izvansudske nagodbe, zbog „beznačajnosti“ djela dođe do obustave postupka.
- Dobrovoljnost i pristanak osumnjičenika ključni je kriterij za provođenje i uspjeh izvansudske nagodbe. Osim što državni odvjetnik načelno provjerava dobrovoljnost osumnjičenika te on potpisuje pristanak, tumačenje i ukazivanje na dobrovoljnost i mogućnost odustajanja osumnjičenika u svakoj fazi izvansudske nagodbe, posebna je zadaća posrednika tijekom prvog individualnog susreta s osumnjičenikom.
- Dobrovoljnost i pristanak oštećenika, s time da prednost imaju fizičke osobe. Dobrovoljnost oštećenika utvrđuje se i provjerava tijekom prvog individualnog razgovora posrednika s oštećenikom. Ovdje je na državnom odvjetniku prosudba hoće li i zašto na posredovanje kroz izvansudsku nagodbu upućivati i pravne osobe/oštećenike. Prednost, mada nije uvjet, imaju fizičke osobe/oštećenici što je u skladu s temeljnim odrednicama izvansudske nagodbe, odnosno nagodbe između žrtve i počinitelja koja se treba odvijati u njihovom neposrednom susretu i razgovoru uz posredovanje neutralne treće osobe (posrednika). Smatra se da jedino žrtva sama može u potpunosti sudjelovati u susretu s počiniteljem i iskazati sve posljedice kaznenog

djela koje je pretrpjela ili trpi, kao i predlagati vrste i načine popravka tih posljedica direktno s počiniteljem. Također, počinitelj na taj način može zaista čuti kako je njegovo ponašanje utjecalo na život druge osobe. U tom smislu upravo su „konkretna“ žrtva i počinitelj ti koji mogu najbolje zastupati svoje interese. Međutim, nije rijetkost da se radi i o pravnoj osobi kao oštećeniku. To je posebno prihvatljivo u slučaju kad je pravna osoba ujedno i fizička (npr. mali obrt ili sl.), ali je iskustvo pokazalo da to mogu biti i neke druge pravne osobe (primjerice, škola), kod kojih je moguće osigurati za-interesiranog predstavnika spremnog na izvensudsku nagodbu.

- Recidivisti nisu isključeni, ali je poželjno da je riječ o prvom deliktu. Vrlo često se o izvensudskoj nagodbi govori kao o šansi počinitelju da ispravi štetu nanесenu kaznenim djelom u situaciji kada se to dogodilo prvi puta (to je generalno načelo kod uvjetovanog oportuniteta). Smatra se da svatko može pogriješiti ili mu se može dogoditi neka nepromišljenost te da je poželjno počinitelju pružiti mogućnost da to ispravi. To je, u svakom slučaju, točno i dobrodošlo, no ne uvijek i nužno, odnosno, nije isključiv kriterij. To pokazuje i dosadašnje iskustvo u provođenju izvensudske nagodbe. Ono što je važno jest da se ne radi o istovjetnom kaznenom djelu, da se ne radi o brutalnom i surovom te pomno planiranom kaznenom djelu, niti onome koje za posljedicu može imati velike tjelesne ili emocionalne posljedice za žrtvu. U pravilu se treba raditi o tipičnom mladenačkom deliktu.
- Poželjno je, mada ne obvezno, da je riječ o jednom počinitelju i jednom oštećeniku. Ovaj kriterij desetogodišnja primjena izvensudske nagodbe u Hrvatskoj (ali i u svijetu) također demantira, odnosno ukazuje na mogućnost fleksibilnosti u odnosu na taj kriterij. Nema dvojbe da je izvensudska nagodba rađena upravo po kriteriju

neposrednog susreta jednog počinitelja i jedne žrtve jer je time uvažavanje svih načela provedbe procesa posredovanja kroz izvensudsku nagodbu najoptimalnije. Međutim, pokazalo se da postoje dobre mogućnosti rješavanja posljedica nastalih kaznenim djelom i kada je u postupak uključeno više počinitelja i jedna žrtva ili jedan počinitelj i više žrtva, pa čak i u situaciji nekoliko počinitelja i nekoliko žrtvi. Za te su situacije razvijene i posebne metode posredovanja u zajedničkom susretu počinitelja i žrtve (primjerice metoda vodeničko kolo).

- Odluku o primjeni izvensudske nagodbe donosi isključivo državni odvjetnik, kao i odluku o uspješnosti iste i daljnjem postupku.

Uloga državnog odvjetnika tijekom provedbe izvensudske nagodbe ogleda se u održavanju stalnog kontakta i komunikacije sa Stručnom službom za izvensudsku nagodbu u kojoj se ona provodi. Tako je služba/posrednik dužna obavijestiti državnog odvjetnika o početku rada na predmetu, dakle o početku procesa, o prihvaćanju ili ne posredovanja od strane osumnjičenika i oštećenika, o sporazumu, rokovima i načinu izvršenja. Osim što postoje propisani koraci i formulari za međusobnu komunikaciju i izvještavanje, poželjno je da se kontakti odvijaju i kroz neformalne telefonske razgovore ili povremene susrete državnog odvjetnika, posrednika, kao i predstavnika socijalne službe. Takva živost i redovitost komunikacije doprinosi ne samo brzini odvijanja procesa, već i njenoj kvaliteti te je omogućeno brzo djelovanje u situacijama ako dođe do određenih zastoja/problema.

Kako je već navedeno, uloga državnog odvjetnika od posebnog je značaja i u ključnoj fazi ovog procesa. Samo državni odvjetnik može donijeti odluku o daljnjem (ne)pokretanju sudskog procesa. Pritom se

rukovodi prethodno prikupljenim informacijama o tijeku izvansudske nagodbe te završnom pisanom izvješću Stručne službe za izvansudsku nagodbu i eventualnim konzultacijama s ključnim osobama. Temeljem uvida u sve navedeno državni odvjetnik donosi konačno rješenje o (ne)pokretanju kaznenog postupka i o tome obavještava Stručnu službu, žrtvu i počinitelja te Centar za socijalnu skrb. Moguće je da državni odvjetnik, unatoč neuspješnom procesu izvansudske nagodbe, ne pokrene sudski postupak ili naloži maloljetniku/mlađem punoljetniku neku drugu posebnu obvezu. To se događa u situacijama kada počinitelj želi sudjelovati, spreman je na susret s oštećenikom i ima predodžbu o načinu kako popraviti/nadoknaditi štetu, no oštećenik ne želi sudjelovati u takvoj vrsti postupka ili postavlja ne-realno visoke zahtjeve i sl. Tada se predmet vraća na odluku državnom odvjetniku. U takvim slučajevima državni odvjetnik malo-

ljetnom ili mlađem punoljetnom počinitelju na temelju članka 72. Zakona o sudovima za mladež može naložiti neku drugu obvezu te mu tako omogućiti da se prijava riješi bez pokretanja kaznenog postupka ili temeljem čl. 71. istoimenog zakona može odustati od vođenja kaznenog postupka.

5. Pokazatelji o primjeni izvansudske nagodbe u RH

Godišnje je oko 3000 do 3500 kaznenih djela koje počine maloljetnici u RH. Od 1998. (kada je na snagu stupio Zakon o sudovima za mladež iz 1997.), oko 35% do 45% slučajeva koji su došli do državnog odvjetništva za maloljetnike „riješeni” su kroz oportunitet (Cvjetko, 2003.; Žižak, 2010.).

Tablica 1: Broj maloljetnih i mladih punoljetnih počinitelja kaznenih djela kojima je naložena posebna obveza izvansudska nagodba od 2004. do 2011. godine² u ukupnom broju posebnih obveza po uvjetovanom oportunitetu

Godina	Broj naloženih posebnih obveza temeljem čl. 64 ZSM	Ukupan broj maloljetnika i mladih punoljetnika kojima je naložena ISN	% ISN u ukupnom broju posebnih obveza po čl. 64.	Ukupan broj ISN u Zagrebu	Ukupan broj ISN u Osijeku	Ukupan broj ISN u Splitu
2004.	2086	75	3,59 %	41	20	14
2005.	1994	121	6,07 %	51	47	23
2006.	2034	156	7,67 %	76	72	8
2007.	1827	146	7,99 %	73	67	6
2008.	1816	146	8,04 %	95	49	2
2009.	1929	130	6,74 %	77	38	15
2010.	1897	175	9,23 %	101	64	10
2011.	1698	162	9,54%	95	59	8
Ukupno	15281	1111	7,27 %	609	416	86
M	1 910,12	138,87	7,27%	76,13	52	10,75

² Godišnja statistička izvješća o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj od 2004. do 2010. godine, http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca, Izvješća Stručnih službi za izvansudsku nagodbu)

U *tablici 1* prikazani su podaci o broju posebnih obveza naloženih od strane općinskih državnih odvjetništva u razdoblju od 2004. do 2011. godine s posebnim osvrtom na izvensudsku nagodbu. Iz *tablice 1* vidljivo je da broj naloženih posebnih obveza temeljem uvjetovane svrhovitosti varira oko 10% (minimalno 1698 naloženih 2011., a maksimalno 2086 slučajeva 2004.) od 2004. do 2011. godine. Broj maloljetnika i mlađih punoljetnika kojima je naložena posebna obveza posredovanja kroz izvensudsku nagodbu raste do 2009. godine kada dolazi do blažeg pada, da bi u 2010. opet porastao. Evidentno je da broj izvensudskih nagodbi, promatrano u ukupnom broju posebnih obveza po uvjetovanom oporituetu, generalno gledajući ima tendenciju rasta. Općinsko državno odvjetništvo prosječno godišnje, za promatrano razdoblje, naloži oko 138 ovih posebnih obveza u Zagrebu, Osijeku i Splitu. Izvensudska nagodba čini oko 7% ukupnih posebnih obveza po čl. 64. (sada 72.). Najveći broj izvensudskih nagodbi nalaže Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu (prosječno 76 godišnje), slijedi Osijek (prosječno 52) pa Split (prosječno 11).

6. Umjesto zaključka

Zaključno možemo konstatirati da je novinama u Zakonu o sudovima za mladež prepoznata izvensudska nagodba kao jedini model restorativne pravde u hrvatskom kaznenom pravu čime su i u hrvatsko maloljetničko zakonodavstvo implementirane međunarodne preporuke i standardi koji se odnose na postupanje prema mladima u sukobu sa zakonom. Osnovni statistički pokazatelji ukazuju na otprilike 1000 slučajeva/predmeta koji su do sada upućeni u izvensudsku nagodbu u samo tri grada. Dosadašnje evaluacije ove posebne obveze, o čemu će kasnije biti riječi, nedvojbeno ukazuju na njezinu uspješnost.

Literatura:

Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters, ECOSOC Res. 2000/14, U.N. Doc. E/2000/INF/2/Add.2 at 35 (2000.). Preuzeto s: <http://www.un.org/documents/ecosoc/dec/2000/edec2000-inf2-add2.pdf> (21.03.2013.)

Barnett, R. (1977): Restitution: A New Paradigm of Criminal Justice, *Ethics: An International Journal of Social, Political, and Legal Philosophy* 87 (4), 279-301. Preuzeto s: <http://randybarnett.com/restitution.html> (12.06.2012.)

Christie, N. (1977): Conflicts as Property'. *British Journal of Criminology*, 17(1), 1. –15.

Cvjetko, B. (2003.): Zakonska osnova za posebnu obvezu. Izvensudska nagodba i hrvatskom maloljetničkom kaznenom pravu. U: Koller-Trbović, N., Cvjetko, B., Koren-Mrazović, M., Žižak, A. (ur.): Model izvensudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima. Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Državno odvjetništvo RH, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb. 23. –42.

Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal Proceedings. Preuzeto s: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=32001F0220&model=guichett (21.03.2013.)

Convention on the Rights of the Child (1989.). Preuzeto s: <http://www.unicef.org/crc/> (21.02.2013.)

Council of Europe Committee of Ministers Recommendations No. R (87) 20 on social reactions to juvenile delinquency. Preuzeto s: <https://wcd.coe.int/com.instr>

net.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=608029&SecMode=1&DocId=694290&Usage=2 (21.03.2013.)

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power (1985.). Preuzeto s: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm> (21.03.2013.)

Dignan, J., Lowey, K. (2000.). Restorative Justice Options for Northern Ireland: A Comparative Review, Belfast: HMSO.

Gavrielides, T. (2007.): Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. Helsinki: HEUNI.

Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu (2011.): Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu 2010.

Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu (2012.): Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu za 2011.

Izvješća Stručnih službi za ISN: Interni materijal Udruga za izvansudsku nagodbu.

Vlada RH (2009.): Nacionalni program za mlade 2009. – 2013. Preuzeto s: http://www.hzz.hr/DocSlike/Nacionalni_program_za_mlade_2009-2013.pdf (21.03.2013.)

Ministarstvo socijalne politike i mladih (2012.): Statistička izvješća. Preuzeto s: http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca (10.08.2012.)

Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims. Preuzeto s: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1011109&Site=CM> (21.03.2013.)

Recommendation N R (99) 19 adopted by the Council of Europe on mediation in penal matters. Preuzeto s: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=420059&Site=DC> (20.03.2013.)

Restorative Justice History in Europe. Preuzeto s: <http://www.euforumrj.org/about-the-forum/general-information/rj-history-in-europe/> (21.03.2013.)

Strategija Ministarstva pravosuđa - Razvoj alternativnih načina rješavanja sporova (2005.) Preuzeto s: http://www.centar-za-mir.hr/uploads/Medijacija/Razvoj_ANRS_%20Ministarstvo.pdf (09.10.2012.)

Umbreit, M.S. i Peterson Armour, M. (2011.): Restorative justice dialogue - an essential guide for research and practice. New York. Springer Publishing.

United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"). Preuzeto s: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/145271NCJRS.pdf> (20.03.2013.)

Zakon o sudovima za mladež (1997.): Narodne novine 111/1997.

Zakon o sudovima za mladež (2011.): Narodne novine 84/11.

Zehr, H. (1990.): Changing lenses: A new Focus for Crime and Justice. Herlad Press. Scottsdale.

Zernova, M. (2007.): Restorative Justice: Ideals and Realities. Ashgate Publishing, Hampshire, UK.

Žižak (2010.): Mediation in cases of juvenile offenders in Croatia, U:Goczol,K. (ur.): European Best practices of restorative justice in the criminal procedure. Ministry of justice and law enforcement of the Republic of Hungary. Budapest. 171. – 176.

I. DIO

3. Model izvansudske nagodbe prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj

Model izvensudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela koji u Hrvatskoj praksi uspješno egzistira već preko deset godina (prve službe započele su s radom u jesen 2001. godine) preuzet je i modificiran za naše uvjete prema austrijskom modelu izvensudske nagodbe, a vrlo je sličan njemačkom modelu nagodbe između žrtve i počinitelja³.

Austrijski model izvensudske nagodbe

U Austriji je razvijen vrlo sofisticiran model izvensudske nagodbe (ATA – Aussergerichtlicher Tatausgleich) prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela koji je u primjeni od 1985. godine, a u Zakon o sudovima za maloljetnike unesen je 1989. godine. Od tada do danas vrlo se uspješno primjenjuje u kaznenom postupku, prihvaćen je od žrtava i počinitelja, ali i stručnjaka i javnosti, pa je zbog vrlo dobrih rezultata u postupku prema maloljetnicima isti model od 1999. godine unesen i u postupak prema odraslima. U Austriji se, u okviru kaznenog prava, primjenjuje jedino taj model. Tako izvensudsku nagodbu ima pravo provoditi samo udruga „Neustart“ u okviru *Vereinfuer Bewaehrungshilfe und Soziale Arbeit*. Naši su edukatori i supervizori (Johann Schmidt i Brigitte Power-Stary) bili predstavnici službe iz Graza (u Austriji egzistira 15 takvih službi). U Austriji se smatra da je važno postojanje jedinstvenog standarda za cijelu državu u odnosu na to što se smatra izvensudskom nagodbom jer tada državno odvjetništvo može jedinstveno postupati. Danas je u primjeni termin Tatausgleich (više o tome vidjeti u 25 Jahre Tatausgleich in Österreich, Neustart, Web Publikation November 2011).

U ovom će poglavlju biti predstavljen hrvatski model izvensudske nagodbe u odnosu na sljedeće komponente: teorijske i stručne odrednice na kojima počiva model, tijek procesa izvensudske nagodbe, ulogu posrednika, standarde koje treba ugraditi u model i provedbu da bi postigla očekivane efekte te pokazatelje dosadašnjih evaluacij-

skih studija o poštovanju kriterija, načela i standarda te procesa izvensudske nagodbe u Hrvatskoj i njene uspješnosti. Slijedi opis hrvatskog modela izvensudske nagodbe u odnosu na:

- stručno-teorijske odrednice modela;
- tijek i proces izvensudske nagodbe;
- ulogu posrednika;
- standarde kvalitete modela i provedbe i
- rezultate provjere procesa izvensudske nagodbe u Republici Hrvatskoj.

1. Stručno-teorijske odrednice modela izvensudske nagodbe

Izvensudska nagodba proces je postizanja dogovora između osumnjičenika i oštećenika u cilju popravljivanja štete nastale počinjenjem kaznenog djela uz posredovanje, vođenje i usmjeravanje treće neutralne osobe, odnosno posrednika. Radi se o kratkotrajnoj intervenciji (Schmidt, 2000., Schmidt, 2003.).

Cilj je izvensudske nagodbe da sami sudi-onici postignu sporazum prihvatljiv za obje strane kojim će se što je više moguće popraviti posljedice kaznenog djela koje su nastupile za oštećenika. Time se otvara mogućnost osumnjičeniku da preuzme odgovornost i popravi ili nadoknadi štetu počinjenu kaznenim djelom bez upućivanja u sudski postupak.

Budući da je u ranijim tekstovima sveobuhvatno obrađena filozofska osnova restorativne pravde, kao i brojne teorijske smjernice, ovdje će se kroz paralelni prikaz nekih obilježja sudskog i izvensudskog procesa

³ TOA (Täter-Opfer-Ausgleich)

3. Model izvansudske nagodbe prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj

ukazati na njihove osnovne razlike (kratki prikaz moguće je pratiti u [tablici 1](#)).

U kontekstu izvanskudskog postupka kazneno djelo ne predstavlja samo povredu prava i državnog uređenja, već je to povreda ljudi i odnosa. Kazneno djelo ne stvara samo krivnju, već na počinitelja stavlja odgovornost i dužnost. U tom postupku do izražaja dolaze potrebe žrtve i odgovornost počinitelja, a u

središtu je popravak nanesene štete. Riječ je o ponudi koja u svakom trenutku može biti i oduzeta.

Kako je u [tablici 1](#) moguće pratiti, u sudskom postupku isključiva je orijentiranost na kazneno djelo i počinitelja, utvrđivanje i dokazivanje krivnje te donošenje presude, a odgovornost i kontrola nad tim postupkom u rukama je suda, suca, odnosno pravosuđa.

Tablica 1: Razlike između sudskog i izvanskudskog postupka (Schmidt, 2000.)

SUDSKI POSTUPAK

Spoznajno-teorijski pristup

- saznati istinu
- objektivno utvrditi u kojoj su mjeri povrijeđene zakonske norme
- logična posljedica povrede norme je kazna

Uloga oštećenika

- one je svjedok, „pomoćno sredstvo“ u dokaznom postupku
- daje iskaz kao svjedok ako je to potrebno kod pribavljanja dokaza
- osjećaji, interesi, kao i pozadina događaja za žrtvu nisu u fokusu
- mora doći, u protivnom biva priveden
- ako nije potreban, biva otpušten
- ne mora se suočiti s počiniteljem, ne mora s njim razgovarati

Uloga osumnjičenika

- biva pozvan, mora se odazvati
- ako ne dođe, biva priveden što ga navodi na pasivno ponašanje
- može se braniti šutnjom
- može lagati, a sud mora dokazati istinu
- ne mora se susresti s oštećenikom
- ne mora popraviti štetu
- rasprava se može odvijati i u njegovoj odsutnosti

Uloga suca

- sudac priseže i ispituje svjedoke
- mora podastrijeti valjan dokaz
- mora donijeti presudu
- uvijek postoji pozicija pobjednik i pobijeđeni

IZVANSUDSKI POSTUPAK

Spoznajno-teorijski pristup

- riješiti probleme između sudionika
- viđenje stvari koje je za svakog sudionika „ispravno“
- ne radi se o kazni nego o poravnanju, popravku, nadoknadi, sporazumu

Uloga oštećenika

- on je središnja figura u procesu posredovanja
- ima pravo da ga se čuje
- bitna je cijela istina, bitni su njegovi osjećaji
- poziva ga se na sudjelovanje, ali ga se ne može prisiliti
- može odrediti granicu do koje želi ići
- on je važan za rezultat
- ima priliku počinitelju reći svoje mišljenje, postaviti pitanja, reći svoja očekivanja

Uloga osumnjičenika

- posredovanje je za njega ponuda
- ako ne dođe, nema niti posredovanja
- ako dođe mora biti aktivan, ne može šutjeti, mora sudjelovati
- mora se suočiti s oštećenikom, ako je on spreman na to
- treba popraviti štetu, odnosno posljedice kaznenog djela, a uvjet za to je sporazum

Uloga posrednika

- posrednik ne odlučuje, stranke same odlučuju o sporazumu
- cilj je pozicija pobjednik – pobjednik
- stav i intervencijske metode kojima se izražava poštovanje
- nisu bitni dokazi nego preuzimanje odgovornosti

Žrtva je najčešće u ulozi svjedoka (dakle, u cilju dokazivanja djela/krivnje) te ne postoji poseban „interes“ za žrtvu i njene probleme. U situaciji kad počinitelj prizna krivnju, žrtvu se ni ne poziva kao svjedoka. U izvensudskom postupku je upravo suprotno. Žrtva ima središnju ulogu i poziciju, no to ne znači i nadmoć. Uloga je i žrtve i počinitelja da zajedno dođu do rješenja koje će biti objema stranama prihvatljivo te će na taj način, brzo i uz uvažavanje prava svih sudionika, riješiti nematerijalne, a po mogućnosti i materijalne posljedice kaznenog djela. Pritom, kako proizlazi iz [tablice 1](#), nagodba i naknada ne moraju biti ekvivalent počinjene štete, već rezultat razgovora i dogovora obje strane u sukobu. Kao što je uloga suca u sudskom postupku od ključnog značaja, tako je u izvensudskom to uloga posrednika. No, te se dvije uloge dijametralno razlikuju, iako se na obje te profesije postavljaju iznimno visoki profesionalni zahtjevi i kompetencije. Za razliku od suca, posrednik ne ispituje niti donosi odluke, već je njegova uloga u omogućavanju i podržavanju razgovora između sudionika u atmosferi uvažavanja i jasne komunikacije te vođenja procesa nagodbe od faze informiranja, definiranja pravila komunikacije i tijeka procesa, preko iznošenja pojedinačnih sadržaja od svake uključene strane, do međusobnog razgovora i eventualnog dogovora, odnosno sporazuma. To je ključni dio izvensudske nagodbe kada se oštećenik i osumnjičenik dobrovoljno susreću na razgovoru s ciljem postizanja dogovora. Tome prethodi temeljita priprema uključenih strana kroz individualne razgovore koje vodi posrednik s namjerom informiranja i pojašnjavanja procesa izvensudske nagodbe te dobivanja pristanka pojedine strane na sudjelovanje.

Tako osumnjičenik u izvensudskom postupku ima mogućnost suočiti se s posljedicama svojih djela i to kroz neposredan kontakt s oštećenikom i ima mogućnost čuti kako je njegovo ponašanje djelovalo na oštećenika i na koji je način promijenilo način i tijek

njegova života. No, važna je činjenica da osumnjičenik može raditi na uklanjanju, s jedne strane, posljedica koje su nastale počinjenjem kaznenog djela za oštećenika, a s druge strane može raditi na sebi kako ne bi ponovno došlo do sličnog ponašanja. Nedvojbeno je da kod osumnjičenika može doći do negativnih emocija, straha od susreta sa žrtvom, neugode i sl., ali je u izvensudskom procesu osumnjičenik svjestan da nije riječ o kazni, već prilici da u razgovoru s oštećenikom uvidi, razumije svoj dio odgovornosti, preuzme odgovornost te učini što je u njegovoj moći da popravi ili nadoknadi štetu koju je nanio oštećeniku. Osumnjičenik treba aktivno preuzeti odgovornost za svoje postupke i posljedice tih postupaka. Tako osumnjičenik ima mogućnost svojim zalaganjem ispraviti greške, prakticirati alternativne strategije rješavanja konflikta bez primjene nasilja, razvijati praktična životna rješenja kao prevenciju u konfliktnim situacijama. Motivacija osumnjičenika za takav postupak je razumljiva jer mu se, u slučaju postizanja i izvršavanja sporazuma s oštećenikom, od strane državnog odvjetništva nudi obustava, odnosno odustajanje od sudskog postupka ili ublažavanje sankcije. Zajednica profitira jer je uspjela komunikacija između protivnika u sukobu kod kaznenog djela primjer razumijevanja i tolerancije te time ruši predrasude i pozitivno djeluje na daljnji suživot. Također, popravak štete na prikladniji način služi pravnom miru nego što to čini kazna.

Osim toga, sudski je postupak često dugotrajan, skup, bavi se prošlošću i najčešće dovodi do pozicije pobjednika (suda/države) i poraženoga (počinitelja). Pritom žrtva najčešće nema doživljaj da su njene potrebe i njeni interesi uvaženi i zadovoljeni, pa postoji mogućnost da i dalje ostaje u poziciji žrtve. Počinitelj, s druge strane, presudu suda doživljava kao kaznu i svoje pozicioniranje kao bezvrijedne i odbačene osobe. Takav doživljaj cijelog procesa nerijetko kod počinitelja guši motivaciju za sudjelova-

njem u daljnjem procesu tretmana. Na taj se način sukob koji je nastao počinjenjem kaznenog djela i dalje samo produbljuje, a ne rješava. U izvansudskom postupku, naravno u situaciji kada je takav postupak rezultirao sporazumom i izvršenjem tog sporazuma, daleko su veće mogućnosti da se taj sukob do određene mjere riješi ili umanjí što predstavlja plodno tlo za razvijanje pozitivnih odnosa, odnosno miroljubiv život u budućnosti. Time ne samo da se rješavaju neposredne posljedice koje su nastupile počinjenjem kaznenog djela, već se stvaraju uvjeti za bolje funkcioniranje i pojedinaca i zajednice u cjelini. Ruše se mitovi o počiniteljima, a odnosi se grade na povjerenju i vjeri u bolju budućnost. Iz rečenog proizlazi ne samo da je izvansudski postupak ekonomičniji, brži, humaniji, miroljubiviji, već i snažno orijentiran na budućnost.

Neka strana istraživanja došla su do spoznaja što pojedina strana u nagodbi želi. Tako počinitelji žele izbjeći sudski postupak i kaznu, a žrtve žele reći što im se dogodilo, žele biti shvaćene i žele nadoknadu za pretrpljeno. Upravo je to ono što ovaj model nudi (Dieter-Will, 2000., Čačić, 2012.).

Bez obzira jesu li se osumnjičenik i oštećenik od ranije poznavali ili ne, kazneno djelo je izazvalo konflikt između njih, stoga suočavanje s djelom i bavljenje konfliktom omogućuje objema stranama međusobno informiranje, razgovor, ispriku oštećeniku i nastojanje da se šteta popravi. Razgovor često može baciti novo svjetlo na uloge oštećenika i osumnjičenika i time može trajno doprinijeti nadilaženju nastalih problema.

Izvansudska nagodba između oštećenika i osumnjičenika polazi od autonomije obje strane u procesu i na taj način uz posredovanje omogućuje objema stranama u sukobu preuzimanje odgovornosti i kontrolu za ishod postupka i popravak štete nastale

kaznenim djelom uz posredovanje i vođenje treće neutralne strane. Reguliranje nastalog sukoba posebno je dobrodošlo u situacijama kada su pogođeni osobni i socijalni odnosi, pa je intervencija potrebna u cilju socijalnog mira. Sporazum o popravku štete stvar je samih sudionika, a posrednik im u tome pomaže. Prednost imaju obostrani interesi i obostrana odluka za sudjelovanjem. No, početna, kao i završna faza ovog procesa u „rukama“ je pravosuđa, odnosno državnog odvjetništva. Državni odvjetnik donosi odluku o upućivanju slučaja u izvansudsku nagodbu, kao i odluku o ne/pokretanju sudskog postupka nakon ne/uspješnog procesa posredovanja, a temeljem izvješća Stručne službe za izvansudsku nagodbu.

Sve navedene prednosti izvansudskog postupka moguće je ukratko prikazati u odnosu na oštećenika, osumnjičenika i zajednicu (*tablica 2*).

Prednosti o kojima je ovdje riječ mogu se ostvariti onda kada je zadovoljen niz drugih preduvjeta, a prije svega poštivanje kriterija za odabir slučajeva i poštivanje standarda kvalitete u provedbi izvansudske nagodbe, o čemu će biti riječi kasnije (poglavlje 5.).

U izvansudskoj nagodbi postoje tri noseća stupa („stol s tri noge“ – ako bilo koja noga popusti, stol, tj. proces ne može funkcionirati). Prvi stup je državno odvjetništvo. Ono je nositelj nagodbe, dodjeljuje slučajeve izvansudskoj nagodbi, ali javnost pritom mora biti sigurna da to ne znači negiranje pravne države, stoga je odgovornost državnog odvjetništva iznimno velika. Riječ je o novijoj ulozi državnih odvjetnika koja od njih zahtijeva drugačiji način pristupa kaznenom djelu, počinitelju i žrtvi, kao i razumijevanje vlastite uloge u procesu rješavanja sukoba. To se postiže kroz zajedničku edukaciju s posrednicima, stalnu suradnju i međusobno uvažavanje, širi se međusobno poštovanje i povjerenje.

S tim ciljem u Austriji se svake godine organiziraju stručne konferencije po regijama gdje se prezentira godišnje izvješće, potiče rasprava među donosiocima odluka, posrednici kroz „igru uloga“ prezentiraju metode rada i sl.

Budući da su u Hrvatskoj na državnim odvjetništvima u predmetima za maloljetnike uključeni stručni savjetnici koji su i sami prošli edukaciju iz izvensudske nagodbe (socijalni pedagozi i socijalni radnici), to predstavlja veliku pomoć državnim odvjetnicima u donošenju odluka na početku, tijekom i na kraju intervencije. Drugi stup su posrednici, koji provode nagodbu (najčešće socijalni pedagozi i socijalni radnici). Oni su „motor“ izvensudske nagodbe, kreativni su i iznose svoje ideje i vizije, ali i svoje vjerovanje u taj proces. Međutim, samo entuzi-

jizam nije dovoljan, već se od njih zahtijeva profesionalnost, stručno znanje i kompetentnost. Upravo profesionalnost i kompetentnost ono su što državno odvjetništvo očekuje od posrednika i u tom smislu oni ne smiju zakazati. Treći stup je zakon, odnosno zakonodavstvo.

U Austriji je Ministarstvo pravosuđa aktivno uključeno u taj cijeli proces, kao i u njegovo financiranje. Svake godine Ministarstvo pravosuđa „pregovara“ s predstavnicima izvensudske nagodbe o broju predmeta koje će financirati te potpisuje ugovor s udrugom Neustart o provođenju izvensudske nagodbe.

Pretpostavka efikasnosti izvensudske nagodbe leži u odvijanju stalne suradnje uključenih partnera, kroz bliske kontakte i brzo rješavanje problema⁴.

Tablica 2: Prednosti izvensudskog postupka za oštećenika, osumnjičenika i zajednicu

Prednosti za oštećenika	Prednosti za osumnjičenika	Prednosti za zajednicu
• U središtu je procesa kao osoba koja je pretrpjela štetu, u neugodnoj, bolnoj, teškoj situaciji, uzima se s punom ozbiljnošću. • Može izraziti ljutnju, bijes, rezignaciju, govoriti o svojim strahovima, očekivanjima i interesima. • Nudi mu se prorada i emocionalnih, a ne samo materijalnih posljedica kaznenog djela. • Upoznaje se s pravima te dobiva informacije gdje se može savjetovati u vezi sa svojim problemima. • Ima mogućnost brzo i povoljno, u realnim okvirima, a bez dugotrajnih i birokratskih zapreka riješiti svoje zahtjeve.	• Odustajanje države od kaznenog postupka bez formalnog sankcioniranja. • Riječ je o ponudi državnog odvjetništva osumnjičeniku. • U slučaju pozitivnog ishoda slijedi odbacivanje kaznene prijave. • Nema upisa u kazneni registar. • Ne prolazi dugačak i težak sudski proces. • Slušajući oštećenika uči o djelovanju vlastita ponašanja na druge. • O posljedicama uči i kroz traženje alternativnih načina ponašanja. • Uči preuzeti odgovornost za svoje ponašanje, suočiti se s posljedicama i načinima rješavanja ili umanjivanja tih posljedica. • Razvija kreativnost kod promišljanja načina i realiziranja popravka štete.	• U slučaju sudskog postupka konflikt se često dalje razvija, a ne rješava, dok je ovdje suprotno. • Smanjen recidivizam u odnosu na klasične sankcije, što ukazuje na preventivne mogućnosti ovog pristupa. • Brže i jeftinije rješavanje posljedica kaznenog djela. • Uspostava socijalnog mira i miroljubiv zajednički život u budućnosti.

⁴ U RH Stručne službe za izvensudsku nagodbu dio su Ministarstva socijalne politike i mladih, mada organizacijski nastoje djelovati kao samostalne službe kako ne bi došlo do preklapanja poslova s Centrima za socijalnu skrb.

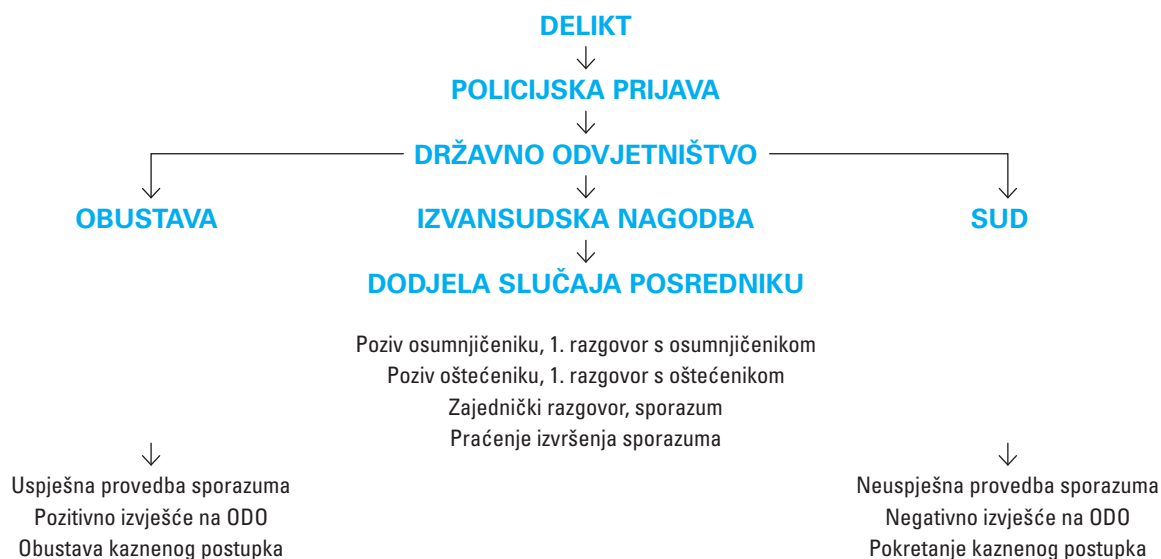
Izvansudska nagodba predstavlja ponudu države/državnog odvjetništva osumnjičenoj osobi, a u slučaju pozitivnog ishoda slijedi odbacivanje kaznene prijave te nema upisa osumnjičenika u kazneni registar. Upis se vrši u interni pravosudni registar kako bi se spriječilo da se ista osoba ponovo „okoristi“ tom ponudom. Također, to je i ponuda oštećeniku da se aktivno uključi u komunikaciju s osumnjičenikom uz posredovanje treće osobe te na taj način pokuša brzo i relativno realno riješiti svoje probleme i potrebe koje proizlaze iz posljedica počinjenog kaznenog djela.

2. Tijek i proces izvansudske nagodbe

Tijek izvansudske nagodbe ukazuje na visoko strukturirani proces s unaprijed dogovorenim koracima i jasnim pravilima komuniciranja za sve sudionike. Proces započinje kaznenom prijavom od strane policije te odlukom državnog odvjetništva temeljenom na višestrukim kriterijima o dodjeli slučaja Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu.

U Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu slučaj se provjerava te dodjeljuje posredniku koji preuzima proces. Posrednik prvo upućuje poziv osumnjičeniku, uz koji prilaže letak s informacijama o izvansudskoj nagodbi. U slučaju kad je riječ o maloljetniku, obavezno trebaju doći i roditelji i/ili jedan roditelj/skrbnik. Slijedi prvi razgovor s osumnjičenikom, provjeravanje njegove spremnosti na sudjelovanje u tom postupku, kao i na susret s oštećenikom. Ako je osumnjičenik pristao sudjelovati, posrednik upućuje poziv i letak oštećeniku. U prvom razgovoru s oštećenikom posrednik provjerava spremnost na sudjelovanje u procesu izvansudske nagodbe i susret s počiniteljem te u slučaju pristanka oštećenika zakazuje zajednički razgovor s osumnjičenikom. Slijedi zajednički razgovor oštećenika i osumnjičenika uz vođenje profesionalnog posrednika. U slučaju dogovora, piše se i potpisuje sporazum o načinu i rokovima popravka štete, a po njegovu izvršenju (koje prati posrednik), izvještava se državno odvjetništvo. Ono temeljem izvješća Stručne službe za izvansudsku nagodbu donosi odluku o pokretanju ili nepokretanju sudskog postupka (*shema 1*).

Shema 1: Tijek izvansudske nagodbe

Budući da je o odluci i kriterijima donošenja odluke državnog odvjetnika bilo riječi ranije u tekstu, ovdje će biti precizno predstavljen proces posredovanja u Stručnoj službi za izvensudsku nagodbu. Radi se o tri zasebne faze, a uspješno provedena prethodna faza temelj je prelaska na iduću. Kao što je rečeno, postupak izvensudske nagodbe započinje individualnim razgovorom s osumnjičenikom. Postoje neke iznimke o kojima će biti riječ kod opisivanja metoda posredovanja, ali ovaj postupak važno je započeti razgovorom s osumnjičenikom i provjeriti je li on spreman na izvensudsku nagodbu i razgovor s oštećenikom. U slučaju kada bi se prvo pozivao oštećenik, moglo bi doći do njegove ponovne viktimizacije ako bi on pristao na posredovanje, a osumnjičenik ne. Individualni razgovor s osumnjičenikom od izuzetnog je značaja jer u tom dijelu procesa treba biti razjašnjeno nekoliko ključnih pretpostavki za daljnji proces.

Osim što posrednik treba detaljno informirati počinitelja o kakvom je postupku riječ, treba tražiti od osumnjičenika verbalni iskaz o preuzimanju odgovornosti za kazneno djelo za koje ga se tereti (bez ispitivanja i dokazivanja krivnje), pitati kako sada gleda na to što je učinio i je li spreman na sudjelovanje u procesu izvensudske nagodbe i suočavanje s oštećenikom te zajedničko traženje rješenja za popravak i nadoknadu štete oštećeniku (ako oštećenik na to pristane). Osumnjičeniku treba biti potpuno jasno da je riječ o njegovu dobrovoljnom pristanku, kao i dobrovoljnom pristanku oštećenika, kako za započinjanje procesa izvensudske nagodbe, tako i za cijeli proces izvensudske nagodbe. Također, potiče ga se na promišljanje o posljedicama koje su za oštećenika nastupile i eventualnoj ponudi nadoknade štete oštećeniku u granicama vlastitih mogućnosti. Informira ga se o daljnjem postupku te da

će, od strane posrednika, biti obaviješten o zajedničkom susretu ako oštećenik na to pristane. Uvijek treba dobro pojasniti pitanje odgovornosti u razgovoru s osumnjičenikom jer, ako on ne preuzme odgovornost za kazneno djelo za koje ga se tereti, ne može ni doći do posredovanja.

Iz ovog kratkog opisa moguće je prepoznati da je individualni razgovor s osumnjičenikom od ključnog značenja za daljnji proces posredovanja, ali da i za samog osumnjičenika predstavlja vrlo velik izazov jer se od njega očekuje da:

- se suoči s djelom koje je počinio (retrospektivni element);
- preuzme odgovornost (emocionalni element);
- proradi na uzroku, odnosno poradi na suzbijanju uzroka kaznenog djela (preventivni element);
- popravi štetu (element restitucije).⁵

Slijedi detaljni opis individualnog razgovora s osumnjičenikom.

Prvi razgovor s osumnjičenikom

Osumnjičenik dolazi na razgovor po pozivu u privitku kojeg je letak o izvensudskoj nagodbi. Ako se radi o maloljetniku, tada treba biti prisutan i roditelj/zakonski zastupnik.

Uvod. Uvodni dio razgovora odnosi se na pozdravljanje, rukovanje i predstavljanje. Na početku treba najaviti da će razgovor trajati oko jedan sat.

Otvaranje (engl. *small talk*) omogućuje uspostavljanje kontakta i započinjanje odnosa, obraćanje pozornosti na neverbalnu komunikaciju osumnjičenika/roditelja.

⁵ U Austriji treba preuzeti i plaćanje dijela troškova posredovanja.

Pojašnjavanje postupka/informiranje. Posrednik provjerava je li osumnjičenik pročitao letak i kako ga je razumio te ima li pitanja u vezi s tim. Podrobno objašnjava izvansudsku nagodbu i razlike u odnosu na sudski postupak, zakonski okvir, ulogu osumnjičenika i ostalih sudionika u tom procesu, tijek izvansudske nagodbe, mogućnost angažiranja odvjetnika kojeg sam plaća te posebno naglašava načelo dobrovoljnosti. Pruža priliku osumnjičeniku za postavljanje pitanja i pojašnjenja. Naglašava mogućnost odustajanja u bilo kojoj fazi procesa.

Pojašnjavanje pravila. Posrednik pojašnjava svoju ulogu, neutralnost i nepristranost u vođenju procesa pri čemu treba paziti na tijek razgovora i način komunikacije među sudionicima, koja treba biti poštena i korektna jer su u ovom procesu obje strane ravnopravne. Posrednik vodi razgovor prema postizanju rješenja koje mora biti rezultat njihova zajedničkog dogovora i koje mora biti prihvatljivo za obje strane. Osumnjičenika se pita želi li nastaviti s procesom izvansudske nagodbe.

Razgovor o kaznenom djelu. Razgovor se fokusira na sam događaj, ali se nastoji saznati i pozadina tog djela. Obično se iz kaznene prijave osumnjičeniku pročita što mu se stavlja na teret, provjeri se razumije li to, je li s tim suglasan, preuzima li odgovornost za počinjeno kazneno djelo i posljedice koje su njime nastale i je li spreman susresti se s oštećenikom. Pita ga se koja su bila njegova očekivanja od pravosuđa nakon što je počinio kazneno djelo, koje su posljedice nastupile za njega, njegovu obitelj i šire nakon što je počinio kazneno djelo, kako je on sve to doživio, ima li kakvih strahova te kolika je vjerojatnost da to više neće ponoviti. Također, pita ga se kako se sada osjeća u vezi s tim što je počinio i smatra li se odgovornim te kako bi sada postupio u istoj situaciji. Isto tako, pita ga se kako je prema njegovoj perspektivi došlo do tog djela i koja je pozadina djela.

Preuzimanje odgovornosti i suglasnost za sudjelovanje. Važno je provjeriti u kojoj mjeri osumnjičenik preuzima odgovornost te spremnost osumnjičenika na sudjelovanje u izvansudskoj nagodbi (želi li osumnjičenik sudjelovati u takvom postupku ili ne, kao i je li spreman na susret s oštećenikom).

U individualnom razgovoru s osumnjičenikom odgovornost treba biti potpuno preuzeta i njegova spremnost na naknadu štete mora biti potpuno jasna. Maloljetnik treba razumjeti što se misli pod preuzimanjem odgovornosti i to je velik izazov u izvansudskoj nagodbi. Treba provjeriti razumije li što mu se stavlja na teret kao kazneno djelo i je li mu jasno da je napravio povredu norme. Maloljetnici često razvijaju obrambene mehanizme, svoje ponašanje opravdavaju reakcijom na nečije tuđe ponašanje ili ga nešto ili netko drugi sprječava u tome. Osumnjičenika treba poštovati, ali i svakako raditi na tome koja je njegova odgovornost. Primjerice, kod krađe, maloljetnika se pita postoji li netko tko je tim djelom doživio štetu, i ako jest, kakvu. Pita ga se može li si predočiti koje su posljedice za oštećenika nastupile tijekom i nakon kaznenog djela (preuzimanje perspektive druge osobe – oštećenika) i to je dobra priprema za zajednički razgovor. Ako je potrebno, prvi razgovor se može nastaviti u drugom terminu. Može se dogoditi da maloljetnik prepozna prednost za sebe u izvansudskoj nagodbi, ali ne prihvaća iskreno i u potpunosti odgovornost, pa to prije zajedničkog susreta s oštećenikom treba dobro obraditi.

Spremnost na nadoknadu ili popravak štete. Posrednik postavlja pitanje zna li osumnjičenik kakvu je štetu oštećenik pretrpio, je li se oštećenik možda već javio s potraživanjima, je li osumnjičenik već stupio u kontakt s oštećenikom i možda nadoknadio štetu. Počinitelja se navodi da razmisli o posljedicama djela za oštećenika, što zna o posljedicama djela za oštećenika u fizičkom, materijalnom, financijskom i psihičkom smislu, ima li predodžbu kako bi mogao nadoknaditi štetu (nastoji ga se

pritom potaknuti na kreativna razmišljanja, kao i realne mogućnosti). Važno je navesti osumnjičenika na samostalno razmišljanje o mogućim načinima popravka ili nadoknade štete počinjene kaznenim djelom. Može ga se pitati ima li novaca i je li spreman štedjeti, odnosno raditi. Savjetuje ga se da do zajedničkog susreta razmisli o mogućim načinima popravka i naknade štete i da se, ako je potrebno, raspita, informira i sl.

Zaključni dio razgovora. Slijedi objašnjenje daljnjeg postupka kako bi se osumnjičenika pripremilo na zajednički susret (naravno, ako oštećenik pristane). Ponovi se da je cilj postupka postizanje pisanog sporazuma do kojeg su zajednički došli sudionici sami i potpisivanje tog sporazuma od obiju strana te praćenje izvršenja sporazuma i pisanje izvješća državnom odvjetništvu koje potom donosi konačnu odluku. Posrednik pita osumnjičenika smije li dio ili sve što je čuo u ovom razgovoru iznijeti u zajedničkom razgovoru ako procijeni potrebnim.

Pozdravljanje i informiranje osumnjičenika da će pisanim putem ili telefonski dobiti obavijest o terminu zajedničkog susreta/razgovora s oštećenikom (ako oštećenik pristane), odnosno o daljnjim koracima.

Prvi razgovor s oštećenikom može nastupiti tek ako je osumnjičenik pristao na izvensudsku nagodbu. Tada posrednik šalje poziv i letak oštećeniku i ako se odazove, provodi individualni razgovor s njim. Prvi razgovor s oštećenikom ima za cilj objasniti mu što je to izvensudska nagodba i zatražiti suglasnost za sudjelovanje. Oštećeniku se pruža mogućnost da u sigurnom okruženju iznese kako je doživio kazneno djelo, koje su sve posljedice po njega nastupile te kako vidi mogućnost nadoknade štete. Ako oštećenik ne pristane sudjelovati u procesu izvensudske nagodbe, predmet se vraća na državno odvjetništvo s napomenom da je maloljetnik bio spreman susresti se s

oštećenikom. Državni odvjetnik može uzeti u obzir spremnost osumnjičenika prilikom daljnjih odluka. Ako oštećenik pristane sudjelovati, pojasni mu se daljnja procedura i dogovori se susret s osumnjičenikom.

Prvi razgovor s oštećenikom

Oštećenik također dolazi na pisani poziv (letak je u privitku).

Prvi dio razgovora identičan je prethodno opisanom, a uključuje predstavljanje, pojašnjenje trajanja i sl. Posebno su važne informacije o izvensudskoj nagodbi i razlike u odnosu na sudski postupak te kako dolazi do izvensudske nagodbe (odluka državnog odvjetnika). Posrednik provjerava je li oštećeniku jasna njegova pravna pozicija i dobrovoljnost sudjelovanja. Informira ga o mogućnosti angažiranja odvjetnika kojeg sam plaća. Posrednik treba oštećeniku omogućiti prostor za postavljanje pitanja. Treba pojasniti obvezu posrednika u odnosu na svjedočenje na sudu, ulogu nepristranosti i neutralnosti posrednika, kao i ulogu u vođenju procesa s naglaskom na korektno međusobno ophođenje stranaka, poštivanje pravila pristojne komunikacije.

Spremnost na sudjelovanje. Posrednik provjerava želi li oštećenik sudjelovati u izvensudskoj nagodbi ili ići u sudski postupak. U tom slučaju treba pitati oštećenika s kojim ciljem želi ići u sudski postupak i koji su njegovi interesi u tome.

Nekoliko pitanja koja pomažu rasvijetliti motive oštećenika za nesudjelovanjem (iz straha, želje za osvetom...): „Kakva su bila vaša očekivanja kada ste podnijeli kaznenu prijavu? Želite li da se počinitelja osudi? Koje je počiniteljevo ponašanje za vas bilo nepodnošljivo? Što je bila kap koja je prelila čašu?“ (Schmidt, 2000.)

Razgovor o događaju, kaznenom djelu. Ako je oštećenik pristao sudjelovati u procesu izvansudske nagodbe, posrednik prelazi na razgovor o kaznenom djelu te pušta oštećenika da sam ispriča svoje viđenje, svoj doživljaj. Radi boljeg razumijevanja postavlja pitanja poput: kako je oštećenik doživio djelo; je li se nečega bojao ili se sada boji; o kakvim je strahovima riječ; koje su emocionalne, materijalne posljedice i štete; treba li mu neka posebna podrška? Provjerava kako je taj događaj promijenio život oštećenika. Može postaviti potpitanje: „Što vas je osobito povrijedilo?“ Za taj razgovor posrednik treba osigurati dovoljno vremena, sigurnu i povjerljivu atmosferu.

Razgovor o predodžbi oštećenika glede naknade štete. Nakon što je oštećenik izrazio svoje viđenje događaja, kao i iskustva i posljedice koje su za njega nastupile poslije tog događaja, posrednik ga usmjerava na razgovor o nadoknadi štete. Pita ga kakvu nagodbu očekuje (emocionalnu, materijalnu ili oboje) te ima li spreman prijedlog. Također, pita ga koje želje i interese ima u odnosu na osumnjičenika i je li spreman na razgovor s osumnjičenikom. Ako je potrebno, oštećenika se može uputiti gdje da potraži savjet, dodatne informacije i sl.

Zaključni dio razgovora odnosi se na pojašnjenje daljnjeg procesa. Cilj je zajednički susret s osumnjičenikom radi postizanja nagodbe, sporazuma. S oštećenikom je potrebno razgovarati i provjeriti osjeća li nelagodu od zajedničkog susreta i razgovora ili ima li nekih drugih razloga zbog kojih bi to mogao biti problem. Također je važno provjeriti s oštećenikom može li posrednik sve ili dio ovog razgovora iznijeti na zajedničkom razgovoru. Ako je oštećenik pristao na zajednički susret s osumnjičenikom, slijedi dogovor o zajedničkom susretu.

Oštećeniku se ne smije obećati da će sve biti u redu i dobro, da će postići sporazum i sl., već da ćemo se potruditi provesti cijeli postupak kako treba, a da će sporazum ovisiti o njihovu uzajamnom dogovoru.

Smisao izvansudske nagodbe zajednički je razgovor, suočavanje osumnjičenika s oštećenikom. Iako je ovdje moguće govoriti o neizvjesnosti procesa, izvjesnost i sigurnost jamči se jasnim pravilima, komunikacijom i ulogom posrednika (više o ulozi posrednika u poglavlju 3.), te određenom strukturom razgovora i specifičnom metodologijom.⁶

Središnji dio razgovora je suočavanje s kaznenim djelom i posljedicama te dogovor o popravku štete. S metodičkog aspekta zajednički razgovor prolazi kroz više faza u kojima se, uz moguće izražavanje i jačih emocija, izvlače razlike i približavanja. Iskustvo pokazuje da su sudionici nakon razgovora o djelu i posljedicama u stanju sami iznaći prihvatljiva rješenja za popravak štete. O tome se sklapa sporazum u pisanom obliku koji obje strane potpisuju, a posrednik kontrolira izvršenje sporazuma.

Sadržaj i struktura **zajedničkog razgovora** odvija se na sljedeći način:

Posrednik se treba dobro pripremiti za zajednički razgovor, razmisliti o mogućim događanjima, eventualnim opasnim točkama i kako ih izbjeći. Treba uzeti u obzir činjenice, kazneno djelo, protek vremena, strahove i očekivanja oštećenika, ali i osumnjičenika. Prostor je također važan, kao i raspored sjedenja, izbor metode i sl. Treba dobro upravljati vremenom i paziti da jedna strana ne uzme za sebe previše vremena. Budući da su obje strane došle dobrovoljno, ako je potrebno može ih se u bilo kojoj fazi procesa

⁶ O metodama koje se koriste u zajedničkom razgovoru između oštećenika i osumnjičenika vidjeti više u II. dijelu knjige

podsjetiti na to, kao i na činjenicu da su već uložili napor i vrijeme da načine ovaj korak.

Otvaranje. Pozdravljanje i dogovor o trajanju (za razgovor je obično predviđen sat vremena, što treba najaviti već kod dolaska kako bi stranke mogle s tim računati). Posrednik treba osvijestiti i svoju neverbalnu komunikaciju već od samog početka pri pozdravljanju, kontaktu oči u oči, položaju tijela i dužini vremena. U svemu tome treba posvetiti jednaku pozornost objema stranama. Treba pratiti neverbalnu komunikaciju obiju strana od samog početka. Ako smatra potrebnim, može i verbalizirati ono što vidi, posebno ako postoji velika napetost jer bi moglo doći do toga da jedna strana odustane.

Informiranje. Objašnjavanje zbog čega su došli. Ne smije postojati dojam da se nešto skriva i posrednik u svemu treba biti transparentan. Treba ukratko ponoviti informacije o procesu izvensudske nagodbe, o svojoj ulozi, o načinu komunikacije svih sudionika, koje su mogućnosti u odnosu na sudski postupak, pojasniti osnovni okvir i pročitati kaznenu prijavu.

Iznošenje vlastite priče. Posrednik najavi da će svaka strana ispričati svoju priču (odnosno, ovisno o metodi predstavi način rada i traži suglasnost za primjenu određene metode) te zamoli obje strane da ispričaju svoj doživljaj u vezi s počinjenim djelom, s tim da prednost uvijek ima oštećenik (osim ako se drugačije ne dogovore). Perspektiva oštećenika ima prednost te se na taj način osumnjičenik mora suočiti s osjećajima žrtve i posljedicama svog ponašanja; mora preuzeti odgovornost za počinjeno djelo. Najčešće se radi o tome da osumnjičenik nema jasnu predodžbu o posljedicama djela na oštećenika. Oštećenik se tako rješava svojih osjećaja – pročišćava se, a osumnjičenik se susreće s doživljajima, problemima i potrebama oštećenika i to je najvažniji tre-

nutak u izvensudskoj nagodbi. To je i proces učenja za osumnjičenika. Nema boljeg načina da se razmotre posljedice počinjenog kaznenog djela nego kroz iznošenje doživljaja i osjećaja oštećenika. Tada osumnjičenik često ima potrebu za isprikom, može govoriti o svojim problemima i treba ga poslušati, ali ga potom vratiti u sam proces.

Odnos osumnjičenika prema oštećeniku izuzetno je važan jer oštećenici osjećaju i procjenjuju je li isprika prava, iskrena, od srca ili je riječ o ispriki koju se samo želi odraditi. Kada je osumnjičenik iskren, tada često oštećenik empatizira s njim i to je izuzetno važno jer tada dolazi do promjene, do drugačijeg odnosa oštećenika prema cijeloj situaciji (Čačić, 2012.).

Važno je ne izgubiti osumnjičenika, odnosno pokazati razumijevanje, ali ne odobravati djelo. Osumnjičenik se u ovoj fazi često brani, boji se da sam ne postane žrtva, osjeća se ugroženim. Obično je maloljetnik tek sada stvarno u mogućnosti shvatiti sve posljedice na oštećenika djela koje je počinio te preuzeti odgovornost za svoje ponašanje pred oštećenikom i iskreno se ispričati.

Oštećenik i osumnjičenik u ambivalentnim su ulogama i lako se prijeđe iz jedne u drugu ulogu. Ponekad se sudionici ne razumiju – oštećenik ima dojam da je njegova vrijednost umanjena, a osumnjičenik se osjeća ugroženim. Uloga je posrednika da potakne sudionike na jasno iskazivanje vlastitih potreba jer to vodi rješenju. Objema stranama omogućeno je vrijeme za postavljanje pitanja drugoj strani i iznošenje stavova. Slijedi razmjena mišljenja o onome što su čuli i kako su to razumjeli.

Na taj se način traži **zajednička definicija problema**. Temelj za izvensudsku nagodbu je da se sudionici međusobno uvažavaju i priznaju kao osobe. Važno je da obje strane djeluju autonomno. Ponekad se kod odra-

slih oštećenika tijekom tog procesa može javiti specifična dinamika odnosa i osjećaj odgovornosti i suosjećanja prema osumnjičeniku. No, to nije često jer ipak oštećenici traže zadovoljštinu.

Nakon što su obje strane iznijele svoju priču i stavove te raspravile što je za njih problem, posrednik razgovor usmjerava na **zajedničko traženje rješenja**. Dobro je prijedloge rješenja pisati na ploču ili papir, ne samo zbog zaborava, već to ima i simboličku važnost. Tako se na razini rješavanja vidi opseg sukoba (sukob se percipira i učini vidljivim). Oštećenici govore o svojim zahtjevima, a osumnjičenici o svojim mogućnostima. Iz tog materijala nastaje rješenje. Sukob ima dvije razine: počinjeno djelo i emocionalna razina. Iz toga mogu proizaći nove pozicije koje mogu biti različite od prethodnih i mogu se davati novi prijedlozi kad se radi o istim interesima, a nove pozicije mogu od suprotne strane biti lakše prihvaćene. Osumnjičenik je preuzeo odgovornost za svoje djelo, a sada preuzima odgovornost da nađe rješenje u skladu sa svojim mogućnostima i da ga ostvari ako oštećenik pristane. To se temelji na ideji da je maloljetnik autonoman i da je u stanju sam riješiti sukob sa zakonom i oštećenikom. Ako ne uspijevaju naći zajedničko rješenje, mogu se savjetovati sa stručnjacima za naknadu štete, tražiti druge savjete ili novi susret.

Najvažnije je ne izgubiti ni jednu stranu, ali samo pod uvjetom nepristranosti i neutralnosti te potpunog poštivanja dobrovoljnosti stranaka na sudjelovanje.

Sporazum. Rezultat treba biti aktivnost autonomnog odlučivanja sudionika. Posrednik ne nudi rješenja ni mogućnosti, već potiče sudionike da sami dođu do toga. Kada sudionici dođu do rješenja, posrednik još jednom provjerava svaku točku dogovora kako bi provjerio jesu li obje strane time zadovoljne i jesu li se dobro razumjele. Pritom prati

i neverbalne poruke. Kao i sve ranije, tako i ova faza treba biti napravljena vrlo precizno. Važno je pitati oštećenika je li time za njega riješena kaznenopravna strana problema. Dogovor se tada napiše, jasno se naznači što će se u budućnosti događati, točno se navedu novčani iznos, termini izvršenja i eventualne alternative ako maloljetnik neće moći ispuniti dogovor. U slučaju da nema alternativa, a maloljetnik ne ispuni dogovor, slučaj se vraća na odvjetništvo i ponovno razmatranje o daljnjem tijeku postupka. Sporazum potpisuju oštećenik i osumnjičenik (u slučaju maloljetnika i roditelj) te ga posrednik šalje na odvjetništvo. Često ispri-ka može biti središnje rješenje i ako je oštećenik time zadovoljan, to je dobro rješenje i državno odvjetništvo ga priznaje. Često je rezultat i materijalna nadoknada štete i tada je ona precizno regulirana. Npr. za tjelesno oštećenje osumnjičenik plaća za pretrpljenu bol, troškove liječenja i sl. Naknada štete od strane roditelja ima smisla za oštećenika, ali nije u duhu izvansudske nagodbe, gdje maloljetnik treba preuzeti odgovornost za svoje djelo i sam nadoknaditi štetu u skladu sa svojim mogućnostima.

U Njemačkoj, primjerice, maloljetnik može posuditi novac iz tzv. „Fonda za žrtve“ – fonda kojim raspolaže služba za izvansudsku nagodbu iz kojeg maloljetnik beskamratno pozajmi novac kako bi se šteta žrtvi brzo naknadila, a ponekad je to i jedini način da se isplati žrtvu jer počinitelj nema sredstava. Iz tog fonda se plaća njegov humanitarni rad ili sl.

Nadoknada štete ne mora biti novac, već osumnjičenik u dogovoru s oštećenikom može odraditi štetu. Ponekad oštećenici ne žele ništa za sebe već traže da maloljetnik uplati određenu sumu u humanitarni fond ili odradi humanitarni rad. Oštećeniku nitko ne može odrediti sadržaj ni količinu odštete. No, to ne znači da je oštećenik u mogućnosti tražiti nerealne nadoknade jer osum-

njičenik ne treba na to pristati. Nije dobro ni ako oštećenik ništa ne želi, već kaže da želi pomoći mladoj osobi na krivom putu. Tada osumnjičenik može biti previše zaštićen i pasivan i ne preuzeti adekvatnu odgovornost, što je jedan od osnovnih elemenata izvensudske nagodbe. Nakon potpisivanja sporazuma i dogovora o daljnjem postupku, oštećenik i osumnjičenik se obično rukuju. Na kraju posrednik jasno pita svaku stranu „Kako se vi sada osjećate?”. Time provjerava nije li rješenje došlo prebrzo i jesu li obje strane zadovoljne rješenjem.

U odnosu na sporazum moguće je nekoliko scenarija: postizanje sporazuma, sporazum nije moguć, pa se proces izvensudske nagodbe prekida ili dolazi dogovorno da preki-da procesa na određeno vrijeme kako bi se stranke bolje informirale, promislile o mogućnostima i sl., pa se proces nastavlja u drugom terminu.

Uspjehom se može smatrati iskreno nastojanje osumnjičenika da dođe do dogovora i sporazuma s oštećenikom, stoga ishod izvensudske nagodbe ne bi trebao biti ugrožen zbog novca, odnosno materijalnih razloga, jer, kako navode neki autori, to ne bi trebao biti instrument bogatih i privilegiranih. Iz tih razloga pokušava se omogućiti otplata na rate, produženje roka izvršenja i sl. (Schmidt, 2000.).

Zaključni dio razgovora. Dogovore se daljnji koraci provjere izvršenja sporazuma, susret ili kontakt s oštećenikom i osumnjičenikom.

Posrednik kontrolira izvršenje sporazuma i kontaktira s oštećenikom (po potrebi i osumnjičenikom) te ovisno o izvršenju sporazuma piše završno izvješće koje upućuje na državno odvjetništvo. Državno odvjetništvo donosi odluku i rješenje o (ne) pokretanju sudskog postupka o kojem pisano obavještava uključene strane i po-

srednika, odnosno Stručnu službu za izvensudsku nagodbu.

Kako je već spomenuto, postoje i određena odstupanja od prikazanog tijeka izvensudske nagodbe. U nekim situacijama, primjerice kad je riječ o jednom oštećeniku, a više osumnjičenika (vidjeti kod metode vodeničko kolo), posrednik prvo poziva oštećenika i provjerava njegovu suglasnost za sudjelovanje u procesu, a tek potom skupinu osumnjičenika. Do odstupanja dolazi i u situacijama narušenih odnosa među stranama koje su u nekom bliskom kontaktu, pa se koristi metoda miješanih parova: oštećenik/ca i osumnjičenik/ca mogu biti pozvani u isto vrijeme i cijeli se postupak nastoji završiti u jednom susretu (prvo kroz individualne, a potom zajednički razgovor). Prikazani tijekom ipak je osnovni standard provođenja izvensudske nagodbe, no posrednicima treba ostaviti mogućnost izbora najboljeg načina rada u skladu s procjenom individualnog slučaja i stručnim kriterijima.

3. Uloga posrednika

Posrednik ima vodeću ulogu u cijelom procesu provedbe izvensudske nagodbe. Njegova uloga i kompetencije najviše dolaze do izražaja i najznačajnije su u zajedničkom ili nagodbenom razgovoru između oštećenika i osumnjičenika, no nisu manje značajne i u individualnim razgovorima posrednika sa svakim od sudionika, kao i praćenju izvršenja sporazuma, izvještavanju, suradnji sa svim značajnim subjektima u ovom procesu, pa sve do vođenja dokumentacije, izrade statističkih i drugih izvješća. Osim toga, posrednik treba biti otvoren za reflektiranje vlastita rada, za stalno učenje i superviziju te biti spreman i sam preuzeti mentorstvo i edukaciju novih stručnjaka. Popis poslova i uloga posrednika tu ne prestaje, posebno ako se u obzir uzme i rad na sebi te dobro

poznavanje vlastitih prednosti i nedostataka. Sve rečeno proizlazi iz izuzetno osjetljive situacije i uloge posrednika kao neutralne treće osobe koja posreduje u pokušaju razrješenja sukoba koji je nastao između dvije strane nakon što je jedna počinila kazneno djelo na štetu druge strane. Kako je već rečeno, posrednik pritom ne ispituje, ne procjenjuje, ne donosi odluke, a rješenje problema, ako do njega dođe, nije rezultat sudjelovanja posrednika u traženju rješenja, već ovisi o dogovoru između dviju strana u sukobu. Da bi uopće došlo do situacije da se sudionici koji su u sukobu sretnu i prihvatite zajednički razgovarati i tražiti obostrano prihvatljiva rješenja sukoba i da bi takav razgovor bio prihvatljiv i oštećenoj, ali i strani koja je osumnjičena da je počinila kazneno djelo te da bi taj razgovor i susret prošao u prihvatljivoj atmosferi, odgovoran je i zaslužan upravo posrednik. Sam sukob nije odgovornost posrednika već je on odgovoran za tijek procesa, za to kako sudionici postupaju jedan prema drugome i za način komunikacije. Posrednik treba potaknuti i očuvati aktivnost i autonomiju sudionika, a suzdržati se od nuđenja vlastitih ideje. U slučaju kada razgovor i rasprava među sudionicima idu u dobrom smjeru, posrednik se ne miješa, ali ako primijeti da je narušena korektna komunikacija i pravila pristojnog ophođenja, mora djelovati kako bi vratio razumijevanje i međusobno poštovanje sudionika. U slučaju postizanja sporazuma posrednik ne vrednuje dogovorene rezultate, osim u situacijama kada procijeni da ne zadovoljavaju propisane kriterije ili krše ljudska prava.

U zajedničkom razgovoru posrednik je jamstvo poštovanja pravila međusobne komunikacije, posebno pravila zaštite žrtve. On vodi razgovor i čuvar je procesa, a to znači da daje okvire (gdje će tko sjediti, bira metodu, potiče otvorenu klimu), jača autonomiju sudionika (da mogu sami zastupati svoje interese) i ukazuje na korektnu komunikaciju, odnosno na postupak koji se mora temeljiti

na međusobnom uvažavanju i pristojnom ophođenju. Posrednik je osoba koja stalno pita, posreduje u razgovoru, ali ne vrednuje i ne komentira. Jasno je, stoga, da je posredovanje delikatna i suptilna aktivnost pomoći u komunikaciji objema stranama da se ostvari i održi uravnotežena pozornost i potpora objema stranama, bez vršenja pritiska. Riječ je o konstruktivnom procesu komunikacije u kojem posrednik postupno prenosi inicijativu na obje strane, a važno je da su obje strane na kraju uvjerene i svjesne činjenice da su same došle do rješenja.

Uloge i funkcije posrednika su višestruke, ali je naglasak na nepristranosti i neutralnosti, uvažavanju i prihvaćanju obje strane (dvije suprotnosti). To je izuzetno zahtjevana profesionalna uloga te posrednik treba usvojiti brojne kompetencije (znanja, vještina i vrijednosti) i raditi na sebi, poznavati svoje osjećaje i svoje reakcije. Od posrednika se ne traži da potiskuje svoje osjećaje, on ih može i izreći, ali je pitanje načina na koji će to napraviti. Posrednik može biti pristran prema žrtvi, jer ako nije, ona se može osjećati samom i napuštenom u tom procesu. No, ako je ta pristranost naglašena, tada počinitelj može postati žrtvom. Međutim, emocionalne reakcije uglavnom dolaze od oštećenika i osumnjičenika i posrednik treba raditi s tim emocijama.

Uloga posrednika u skladu je s temeljnim načelima posredovanja, a to su:

1. Dobrovoljnost za sudjelovanje znači da se nikoga ni na što ne smije nagovarati ili prisiljavati. Uloga posrednika u tome je informiranje obje strane o postupku i njegovoj svrsi, a sudionici se temeljem toga dobrovoljno odlučuju žele li sudjelovati ili ne. U literaturi se često problematizira dobrovoljnost jer se smatra da alternativa kaznenom postupku ne dozvoljava dobrovoljnost (Babić), mada se u praksi pokazalo da maloljetnici posre-

- dovanje doživljavaju kao slobodan izbor (Dieter-Will, 2000.).
2. Nepristranost znači da posrednik u odnosu na sudionike i konflikt treba biti neutralan. Posrednik ne zastupa ničije interese, već proces vodi na način da se obje strane suoče, odluče i zadovolje svoje interese na način da ih same osvijeste i razumiju. Objema stranama treba omogućiti iznošenje svojih osjećaja i doživljaja u odnosu na kazneno djelo, osjećaja i posljedica koje su nastupile nakon toga te omogućiti iznošenje svojih viđenja popravka i nadoknade štete (u odnosu na materijalne i emocionalne posljedice).
 3. Neposrednost označava neposredan kontakt, postupak u kojem sudjeluju obje strane, najčešće licem u lice. Kod maloljetnih osoba trebaju biti uključeni roditelji, odnosno zakonski zastupnici, ali oni ne mogu zamijeniti sudjelovanje maloljetnika (u nekim zemljama stranke se mogu savjetovati sa svojim pravnim zastupnikom, ali on ne može sudjelovati u provedbi postupka). Dakle, važan je kontakt između žrtve i počinitelja (iznimka je metoda poštar, kad se jedna strana, najčešće oštećenik, ne želi susresti s počiniteljem, ali želi sudjelovati u izvensudskoj nagodbi).
 4. Uravnoteženost znači pravednost za sve, jednakost. Proces treba tako pripremiti i voditi da omogući rješavanje sukoba u kojem obje strane poštuju dogovor i zadovoljne su ishodom, a to treba biti prihvatljivo i za okolinu. Posrednik u svom postupanju treba biti pošten i uravnotežen i nikako ne smije svojim postupkom prouzročiti štetu. Zahtjevi od strane oštećenika ne smiju biti pretjerani, pa treba postaviti granice, npr. naknada treba biti u određenom razmjeru sa štetom, mora biti u zakonskim okvirima i mora očuvati dostojanstvo obje strana.

Osim navedenih vrlo konkretnih i visokih zahtjeva na proces nagodbe između žrtve i počinitelja, odnosno izvensudske nagodbe između oštećenika i osumnjičenika, smatramo poželjnim istaknuti neke ključne odrednice i elemente tog procesa koji se odnose na ponašanje posrednika kao ključne figure u tom cijelom procesu. Iako ne postoji specifičan kodeks ponašanja posrednika u izvensudskoj nagodbi, postoje brojni kodeksi koji se odnose i na tu ulogu i proces. Tako je vrlo informativan i profesionalan Vodič kroz medijaciju u Bosni i Hercegovini, koji uz ostale sadržaje o medijaciji u izvensudskim postupcima (primjerice Zakonske propise, Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti, Pravilnik o edukaciji za posrednika i dr.), donosi [Kodeks medijatorske etike](#), odnosno primijenjeno na posredovanje u izvensudskom postupku, riječ je o smjernicama profesionalnog ponašanja posrednika u procesu izvensudske nagodbe poštujući ugled i dostojanstvo svih uključenih osoba i institucija. Tako je cilj kodeksa osigurati smjernice za rad i zaštitu stranaka te razvijati povjerenje u medijaciju u izvensudskom postupku. Ukratko, kodeks definira sljedeće: što je medijacija, uloga medijatora/posrednika, način rada, načela, vještine, tijek, informiranje, dobrovoljnost, anonimnost, povjerljivost, nepristranost, neutralnost, sporazum. Na taj način ovaj kodeks donosi gotovo identične smjernice za rad, kao i standardi TOA (vidjeti u idućem poglavlju).

Međutim, neće biti suvišno izdvojiti nekoliko ključnih smjernica za rad posrednika u izvensudskoj nagodbi kako bi se naglasila specifičnost i zahtjevnost te visoka kvaliteta i profesionalnost posrednikove uloge. Analizirajući i neke druge kodekse (Babić), važno je istaknuti sljedeće smjernice etičkog ponašanja i postupanja posrednika u izvensudskoj nagodbi:

- Informiranje o dobrovoljnosti. To je bit izvensudskog postupka i odnosi se na

obje strane u sukobu. Samo ako obje strane dobrovoljno pristanu sudjelovati u izvansudskoj nagodbi, moguće je započeti sa zajedničkim razgovorom i dogovorom. Međutim, dobrovoljnost se proteže kroz cijeli proces, pa tako svaka od strana u sukobu ima mogućnost odustati od daljnjeg sudjelovanja u postupku kad god to sama odluči. Iz tih razloga posrednik mora vrlo dobro pojasniti što su to dobrovoljnost, slobodna odluka i mogućnost izbora i ni na koji način ne smije utjecati na slobodu stranaka u odlučivanju o prihvatanju ili neprihvatanju izvansudskog postupka. Sudionici moraju moći razumjeti o čemu je riječ, pa je posrednik dužan provjeriti razumijevanje stranaka i po potrebi ih dodatno informirati. Kad je riječ o načelu dobrovoljnosti, tada se ono odnosi i na samog posrednika, dakle i on bi u tom procesu trebao sudjelovati isključivo na temelju dobrovoljnog izbora.

- Neutralnost/nepristranost u odnosu na ishod postupka i u odnosu na naklonjenost prema jednoj od stranaka. Posrednik ne favorizira ni jednu stranu u sukobu i pritom treba obratiti pozornost da to ne čini ni riječima niti neverbalnim ponašanjem. Njegova je obveza poticati i pomagati objema stranama, doživljavajući ih i tako se prema njima odnoseći da se poštuje ravnopravnost i uvažavanje. Kao što je ranije već navedeno, to je i značajno načelo posredovanja. Ne radi se o tzv. negativnoj neutralnosti, primjerice: „Kao posrednik imam cilj davanja podrške objema stranama i zadržavanja neutralnosti. Ja nisam vaš terapeut, ja nisam sudac, ja nisam vaš odvjetnik...“ već pozitivnoj neutralnosti, kao npr. „Angažirat ću se da zajedno dođete do zadovoljavajućeg rješenja za vas oboje; ja sam zaštitnik procesa, tj. tijeka razgovora i brinem da proces bude pošten...“ Posrednik se stalno treba vraćati na neutralnost i nepristranost jer i unatoč iskustvu, to nije

lagano i, ako se zanemari, tada proces i komunikacija mogu krivo krenuti jer to utječe i na sve druge aspekte odnosa.

- Povjerljivost. U odnosu na stranke i njihovu anonimnost ako je riječ o iznošenju godišnjih statistika, vršenju istraživanja i sl., gdje osobni podaci sudionika, kao i neke važne karakteristike ne smiju biti prikazane kako ne bi došlo do prepoznavanja o kome je riječ. Također, povjerljivost se ogleda i u odnosu na postupak i drugu stranu u postupku. Posrednik jamči već u individualnom razgovoru sa svakom stranom da će čuvati povjerljivost dobivenih informacija. U hrvatskom modelu izvansudske nagodbe posrednik na kraju informativnog razgovora pita sudionika može li sve ili neke od dobivenih informacija iznijeti u zajedničkom razgovoru. To je posebno značajno kada posrednik za metodu zajedničkog razgovora bira metodu zrcala (vidjeti u drugom dijelu knjige). Na taj način svaki sudionik može jasno dati do znanja što je za njega povjerljivo i ne želi da se s tim informacijama barata, a koje se informacije mogu koristiti u kasnijim razgovorima. Također, treba dobiti suglasnost sudionika ako se želi prikazati određeni primjer za javnost (naravno, bez identifikacijskih podataka), kao i želi li sudjelovati u davanju povratne informacije o vlastitom doživljaju tog procesa za potrebe evaluacije. U Hrvatskoj, za razliku od Austrije, posrednik može biti pozvan kao svjedok na sud, međutim tu informaciju treba jasno iznijeti već u prvom individualnom razgovoru sa strankama.
- Poštovanje/prihvatanje znači sposobnost prihvatanja druge osobe s njezinim slabim i jakim stranama, bez obzira slaže li se posrednik s tom osobom ili ne. Ako se i ne slaže sa svime, osobu treba prihvatiti „kao čovjeka“ i dati joj podršku – s poštovanjem, uvažavanjem, priznanjem za svaku stranu. Posrednik treba pokaza-

ti ne samo da prihvaća osobu već da je uvažava i poštuje. Budući da je velik dio naše komunikacije neverbalan, treba na to obratiti pozornost. Potrebno je uvažavanje bez obzira na različitosti, tolerancija na različitosti i neprihvatanje bilo kojeg vida diskriminacije. Tome služi afirmativan stav prema sudionicima, pozitivno potvrđivanje. Posrednik postupi afirmativno i dopušta stankama da iznesu svoje mišljenje i potiče ih na to.

- Nezavisnost/sukob interesa se odnosi na činjenicu da posrednik ne smije imati neke osobne interese ili biti u sukobu interesa iz razloga ranijih poznanstava, budućih rješenja, osobnih stavova i sl. U takvim situacijama posrednik treba odustati od posredovanja u konkretnom slučaju.
- Nenanošenje štete. Posredovanje je vrlo zahtjevan proces za sve uključene, i uz dobru volju sudionika, kao i dobru kvalificiranost posrednika, rješenje sukoba može izostati. To nije neobično i događa se kod određenog broja slučajeva. No, pritom je važno da posrednik učini sve što je potrebno kako ne bi došlo do pogoršanja odnosa među sukobljenim stranama i do povećanja počinjene štete. To znači da do dogovora ne mora i ne može uvijek doći, ali da tome ne smije biti uzrok sam proces izvensudske nagodbe, odnosno način rada posrednika.
- Profesionalnost. Sve rečeno, kao i svi elementi izvensudskog postupka, jasno ukazuju na potrebu visoke profesionalnosti posrednika za tu ulogu. Senzibilitet osobe za takvu ulogu samo je jedan od nužnih uvjeta koji doprinose razvoju profesionalnih kompetencija posrednika. Stoga edukacija, kao i stalna provjera kompetencija posrednika i unapređivanje istih, predstavlja kontinuiranu aktivnost na poštivanju standarda kvalitete izvensudske nagodbe. Rad u službi za izvensudsku

nagodbu zahtijeva visoku profesionalnu kompetentnost posrednika koja obuhvaća sljedeće: **znanja** o sukobima i načinima njihova rješavanja, kaznenom, prekršajnom i građanskom pravu, delinkvenciji mladih, različitim pristupima u tretmanu mladih, komunikaciji, medijaciji, izvensudskoj nagodbi, treba poznavati rad institucija koje su važne u tom procesu, kako se nositi s pristranošću, kako postupati s nejasnim informacijama, kako doći do činjeničnog stanja, a ne ispitivati, znati postupati s otporima stranaka, s negativnim reakcijama i rezultatima, kako se nositi s problemima (npr. što kad jedna strana ne želi više ništa reći, što kad situacija postane opasna itd.) i **vještine** koje je moguće razvrstati u tri skupine: opće profesionalne vještine, prije svega komunikacijske (informiranja, predstavljanja, motiviranja, vođenja razgovora, reflektiranja vlastitog rada, suradnje); specifične profesionalne vještine (sposobnost korištenja i procjene potrebe korištenja širokog spektra metoda posredovanja, vođenja profesionalnog razgovora, sposobnost zauzimanja pozicije neutralnog trećeg, motiviranja sudionika na sudjelovanje, vođenja do postizanja sporazuma i praćenja njegove provedbe) i organizacijske vještine (pozivanja stranaka i organiziranja susreta, evidentiranja i dokumentiranja, evaluacije, izvještavanja). U procesu izvensudske nagodbe posrednik koristi cijeli spektar metoda i tehnika, prije svega u zajedničkom razgovoru između žrtve i počinitelja. Koja će metoda i kada biti primijenjena, ovisi o odluci posrednika u skladu s više različitih čimbenika. Iz tih razloga posrednik mora biti dobro educiran za svoju ulogu.

- Razumijevanje vlastite uloge (posrednika) također je jedan od brojnih zahtjeva koji se postavljaju na posrednika jer iz posredničke uloge proizlaze i dodatni zahtjevi koje je potrebno osvijestiti i operacionalizirati. Tako posrednik treba njegovati humane

odnose, poštenu komunikaciju, jačati autonomiju klijenata, pokazati nepristranost, prihvaćanje, priznanje i afirmativni pristup prema strankama, biti spreman na stalno stručno usavršavanje i provjeru kroz superviziju i povratne informacije korisnika, razmjenu iskustva i sl.

Iz svih tih razloga postavljaju se i visoki standardi edukacije za posredničku ulogu. Edukacija za posrednika odvija se na više razina, od ispunjavanja pretpostavki za uključivanje na edukaciju, preko same edukacije do stalne edukacije, usavršavanja i supervizije.

Za uključivanje u edukaciju za posrednika u izvansudskoj nagodbi osobe trebaju imati završenu visoku stručnu spremu pomažake struke (prednost imaju socijalni pedagozi, socijalni radnici, psiholozi), trebaju posjedovati određeno radno iskustvo u radu s djecom i mladima s problemima u ponašanju, posebno s mladima u sukobu sa zakonom. Važno je i da posjeduju interes za problemski rad s ljudima u okviru kratkotrajne intervencije te da imaju mogućnost redovitog posredničkog rada jer u suprotnom stečene vještine posredovanja propadaju, a ne dolazi ni do širenja znanja i vještina kroz iskustvo i superviziju. Također, poželjno je da kandidati za edukaciju iz posredovanja u izvansudskoj nagodbi već imaju završene neke od edukacija iz područja komunikacije i/ili medijacije što će im olakšati nadogradnju znanja i vještina, a imat će već i iskustvo u radu na sebi.

Edukacija za posrednika u izvansudskoj nagodbi zahtjevnija je i vremenski i sadržajno. Razlog tome su ne samo brojna već spomenuta znanja koja svaki posrednik treba usvojiti, već posebno vještine koje se stječu vježbanjem primjene različitih metoda i tehnika posredovanja i komunikacije. Nepohodan je i neposredan rad uz mentorstvo i superviziju. Jednom kada se stekne

certifikat za posrednika u stručnoj službi za izvansudsku nagodbu, učenje i daljnje napredovanje se nastavlja i nikada nije završeno. U slučajevima kršenja kodeksa i s tim u vezi propisanih posljedica (ako takvi dokumenti postoje) može doći i do oduzimanja licence za rad.

4. Standardi kvalitete modela i provedbe

U prethodnom je tekstu bilo riječ o definiciji i cilju izvansudske nagodbe, o specifičnostima i prednostima tog procesa za sve uključene, o tijeku, strukturi i sadržaju neposrednog rada na izvansudskoj nagodbi te rezultatu koji se želi postići. Nedvojbeno je bilo moguće zaključiti da za planiranje i neposredno provođenje takva procesa treba osigurati brojne stručne pretpostavke, ali i održivost kvalitete. Poziv osumnjičeniku, a posebno oštećeniku da se susretne s drugom stranom u sukobu i da samostalno, uz neutralno vođenje treće strane pokušaju doći do zajednički prihvatljivog rješenja, ponekad se čini poput utopije. Naravno, dugogodišnja praksa brojnih organizacija za izvansudsku nagodbu u Europi, Americi, Australiji i šire, bez sumnje pokazuje da je to moguće. Ali ta iskustva također pokazuju da je to moguće samo onda kada se u potpunosti poštuju visoki kriteriji i standardi kvalitete organizacije i provedbe posredovanja te kodeks ponašanja posrednika, odnosno neki projekti prestali su s radom iz razloga njihove nejasne konceptualizacije i nestručnog provođenja tog procesa (Weitekamp, 1989., 1993.). Stoga će u ovom poglavlju biti riječ o nužnim standardima i smjernicama kvalitetne provedbe izvansudske nagodbe.

Osim austrijskim smjernicama, posebno će se pokloniti pozornost njemačkim standardima za model TOA (*Täter-Opfer-Ausgleich*,

nagodba između počinitelja i žrtve). Razlozi za to su brojni. Model TOA, kao što je ranije naglašeno, vrlo je sličan austrijskom modelu izvensudske nagodbe (ATA) koji smo implementirali u hrvatsku praksu, a kao i austrijski model slijedi visoke kriterije kvalitete. Pod nazivom *Standards Täter-Opfer-Ausgleich* prve su smjernice publicirane 1994. godine, a posljednje izdanje iz 2009. predstavlja već 6. dorađeno izdanje (*Servicebüro für Täter-Opfer-Ausgleich und Konfliktschlichtung – eine Einrichtung des DBH e.V. – Fachverband für Soziale Arbeit, Strafrecht und Kriminalpolitik*, Köln). Kako i sami autori naglašavaju, riječ je o produktu iz prakse i za praksu. Ova, kao i sva dosadašnja izdanja, pozivaju stručnjake na diskusiju i daljnju doradu postojećih standarda. Ne treba posebno obrazlagati takvu potrebu jer se standardi trebaju stalno dorađivati i usklađivati s potrebama i promjenama u praksi. U ovom izdanju, kako navode autori, u odnosu na ranije, veći naglasak je na pitanjima koja se odnose na perspektivu žrtve i što je u tom smjeru potrebno poboljšati. Autori smatraju da do sada nije bilo dovoljno naglašeno da žrtva u svakom trenutku procesa može odustati i da poštivanje žrtvina „ne“ pripada u esencijalni medijacijski rad u nagodbi između žrtve i počinitelja. Također, ključno pitanje „S kim prvo razgovarati?“ nije pitanje uvjerenja već ovisi o situaciji i konkretnom slučaju. U tom je dijelu učinjeno odgovarajuće osuvremenjivanje standarda. Osim toga, autori smatraju da žrtva ne bi trebala brzo i pod pritiskom odlučiti želi li ili ne sudjelovati, kako i do kada, bez pomnog razmišljanja, pa se u ovim standardima postavlja rok u kojem se žrtva može informirati, savjetovati, odlučiti. Također, u ovom izdanju odlučili su koristiti samo termin *Täter-Opfer-Ausgleich* (nagodba između počinitelja i žrtve), bez korištenja alternativa, poput „medijacija u kaznenom pravu“. Također, umjesto termina neutralnost, prednost su dali terminu nepristranost. Nazive počinitelj i osumnjičnik te žrtva i oštećenik koriste kao sinonime.

Napominju da se nagodba između žrtve i počinitelja sve manje razumije kao mjera diverzije jer dolazi do laganog pomaka prema području srednje teškog i teškog kriminaliteta. U tom smislu, smatraju autori, preciziranje traumatizacije žrtve označava granice nagodbe između žrtve i počinitelja.

Cilj je standarda osigurati profesionalnu ponudu sudionicima i ozbiljan posrednički rad. U nastavku teksta donosi se kratak prikaz tih standarda te će sami čitatelji moći povući paralelu s prikazanim modelom u Hrvatskoj.

Standardi TOA odnose se na više cjelina, pa se zahtjevi postavljaju u odnosu na: koncept, organizaciju, predstavljanje i suradnju, posrednika te proces provođenja.

1. KONCEPCIJSKI ZAHTEJEVI SADRŽE SLJEDEĆE ELEMENTE:

- a) **Opis ponude** – treba točno opisati što znači nagodba između žrtve i počinitelja i njeno razgraničenje u odnosu na samo materijalnu nadoknadu/popravak štete. Potrebno je jasno navesti ciljeve, kriterije za izbor slučaja, tijek procesa, ulogu posrednika, zakonsko utemeljenje, prikaz mogućnosti, prednosti, ali i granice i rizike tog procesa. Treba osigurati transparentnost kroz informativne letke, internet, dokumentaciju itd. Sve to povećava prihvaćenost ponude od strane javnosti, kao i profesionalnih partnera. Tako npr. treba reći da je nagodba između žrtve i počinitelja ponuda žrtvi i počinitelju da kazneno djelo i njegove posljedice prorade uz pomoć nepristranog posrednika. Stranama se treba omogućiti da u osobnom susretu postojeće ili nastale konflikte raščiste i reguliraju posljedice.
- b) **Preduvjeti** – ono bez čega se ne može krenuti u taj proces dobrovoljnost je sudionika (nagodba pod pritiskom nije

moгуća). Posredovanje u sukobu temelji se na spremnosti svih uključenih da se barem djelomično osvrnu na argumente druge strane. Pritom je posebno važno žrtvino „da“, koje mora biti donijeto slobodnom odlukom bez socijalnih i psiholoških pritisaka – to je uvjet bez kojeg se ni jedan daljnji korak ne može provesti. Treba paziti da se ne dogodi ponovna viktimizacija žrtve. Žrtvi i počinitelju treba omogućiti samostalno i odgovorno dogovaranje o načinu reguliranja posljedica kaznenog djela.

- c) **Kriteriji** – osnovno je da počinitelj preuzme odgovornost za svoje ponašanje i da žrtva uz podršku posrednika može imenovati svoje potrebe počinitelju.
- d) **Dostizanje ciljeva** – ciljevi su usmjereni na proradu posljedice djela, ali i na temeljni sukob. Treba postići konsenzus između žrtve i počinitelja, tako da obje strane uzmu u obzir prijedloge druge strane; treba reducirati posljedice sukoba i sukob kao posljedicu (prevencija); strane trebaju autonomno doći do rješenja; treba nastupiti izvršenje dogovora i smanjivanje nepravde.
- e) **Evaluacija** – proces koji koristi kontroli uspjeha rada, kao i transparentnosti i javnosti rezultata. Riječ je o provjeri dostižu li planirane mjere i aktivnosti zacrtane ciljeve. Evaluacija treba obuhvatiti sljedeće: godišnja izvješća i sistematičnu dokumentaciju rada na slučaju, vođenje diferencirane statistike (npr. vrsta delikta, rezultat nagodbe, vrsta nagodbe itd.), posebnu statistiku u vezi sa suradnjom na slučaju s drugim institucijama, uključivanje u državnu statistiku⁷, provjeru kriterija s partnerskim ustanovama te redovitu razmjenu s drugim ustanovama za nagodbu između oštećenika i osumnjičenika. Redovito treba raditi na refle-

tiranju prakse što služi kontroli i daljem razvoju procesa nagodbe/posredovanja.

2. ORGANIZACIJSKI ZAHTEJEVI:

- a) **Nositelji i organizacija** – izvansudska nagodba može biti osnovana od strane neprofitnih organizacija, državnih institucija ili privatnih nositelja. U dugogodišnjoj praksi nagodbe između žrtve i počinitelja razvile su se ujednačene organizacijske forme i specijalizacija za tu ponudu (posebno educirani stručnjaci koji rade isključivo u području regulacije konflikta). Stoga, bez obzira o kojem se osnivaču radi, uvijek treba osigurati sljedeće: jasno razdvajanje posredničke od usluge socijalnog rada; samostojecu službu/instituciju; fleksibilno radno vrijeme koje odgovara potrebama rada na posredovanju; odgovarajuće radne uvjete u skladu sa standardima; poticati i osigurati interdisciplinarnu suradnju s brojnim sudionicima iz kaznenog prava, pomoći žrtvama i pomoći počiniteljima.
- b) **Infrastruktura** – nužni su određeni ljudski i materijalni uvjeti, primjerice odgovarajući stručnjaci koji su specijalizirani za posredovanje; vlastiti ured i prostor u kojem se neometano mogu voditi razgovori sa sudionicima; odgovarajuća oprema; po mogućnosti pristup Fondu za žrtve; po mogućnosti prostor za čekanje u kojem je moguće izbjeći susret žrtve i počinitelja; omogućiti pratnju odvjetnika ili neke druge osobe od povjerenja za sudionike.
- c) **Pristupačnost** – služba treba biti pristupačna i lako dostupna. Potrebno je dobro opisati put i priložiti kartu te pojasniti pristup javnom prijevozu. Također, dostupnost treba osigurati i putem telefona, oznaka, na internetu, ali pritom paziti na poštivanje anonimnosti sudionika.

⁷ Takva praksa postoji u Njemačkoj.

3. VANJSKA PREZENTACIJA I SURADNJA

- a) **Javnost rada** – nagodba između žrtve i počinitelja još uvijek nije dovoljno poznata javnosti i zato treba dalje promovirati tu ponudu za što je vanjska prezentacija od posebnog značaja. Pritom treba paziti da sudionici ostanu anonimni i da se ni na koji način ne zloupotrebljavaju za potrebe profiliranja službe. Za ove potrebe treba: izdati informativnu brošuru na više jezika; provesti konkretne dogovore u službi o odnosu s medijima (tisak, radio, TV) i davanju priopćenja; voditi dokumentaciju o nastupima u medijima, informativnim događanjima, predavanjima za stručnu javnost i treba omogućiti jednostavnu dostupnost na internetu.
- b) **Suradnja** – razgovori, transparentna i redovita razmjena iskustva s kolegama i suradničkim partnerima preduvjet su dobre suradnje. Nužna je istinska i kontinuirana suradnja svih uključenih institucija koje sudjeluju u radu na slučaju sa stručnjacima iz kaznenog prava, pravosuđa, pomoći za mlade, socijalne službe, pomoći žrtvama, savjetovalištima, sigurnim kućama, terapijskim ustanovama, bračnim savjetovalištima itd., a sve to uspijeva se jedino ako se razumiju različite zadaće i uloge nagodbe između žrtve i počinitelja. U lokalnoj/regionalnoj mreži izvan postupka sa sudionicima treba ostvariti suradnju s institucijama pomoći za žrtve, rada s počiniteljima, drugim medijacijskim ustanovama, pomoći mladima i obrazovnim sustavom. Na taj način služba može sudionike uputiti na prava mjesta, odnosno dati adekvatnu informaciju.
- c) **Razmjena iskustva** – redoviti timski razgovori unutar ustanove/službe i/ili kolegijalno savjetovanje; izgradnja regionalnih ili državnih društava u cilju umrežavanja radi zajedničkih intere-

sa, npr. lobiranje na političkom planu; suradnja s drugim službama za posredovanje; organiziranje regionalnih ili sličnih supervizija/razgovora o slučaju, edukacija; vođenje zajedničke statistike; zajednički rad prema javnosti; organiziranje stručnih dana; korištenje kompetencija iz drugih područja medijacije. Pozornost treba usmjeriti i na praćenje razvoja izvensudske nagodbe i izvan regije.

4. ZAHTEJEVI NA POSREDNIKA

- a) **Kvalifikacija** – posredovanje je zahtjevana i odgovorna djelatnost koja od posrednika traži profesionalna odnosa sa sudionicima. Sposobnost rada sa sukobima drugih osoba isto je tako zahtjevno kao i spremnost na rad sa vlastitim sukobima. Metodički gledano, posrednik treba ovladati različitim formama razgovora i pomoći pri razjašnjavanju sukoba kako bi na pravi način omogućio iznošenje perspektiva uključenih osoba. Treba znati informirati obje strane o kaznenim i građansko-pravnim okvirima njihova slučaja bez da se povrijede zakonske norme. Posrednik treba usvojiti posebna znanja iz područja teorije konflikta, vođenja razgovora, kaznenog i građanskog prava, kao i kriminologije i viktimologije. U tom kontekstu pozornost je potrebno obratiti na sljedeće zahtjeve: osnovna struka posrednika je socijalni radnik/socijalni pedagog, psiholog, pedagog ili slične kvalifikacije, završen jednogodišnji tečaj iz medijacije u kaznenom pravu, spremnost za redovito prakticiranje posredovanja, redovito informiranje o aktualnom razvoju nagodbe između žrtve i počinitelja, stalni rad na daljnjoj edukaciji, npr. seminari za produblјivanje znanja iz građanskog prava, perspektive žrtve, suradnje s pravosuđem, radionice o metodama i dr.

- b) Refleksija na praksu** – posrednik radi s kontroverznim interesima i osjećajima, pa je važno da svoj rad reflektira. To se može raditi kroz razmjenu iskustava s posrednicima drugih institucija jer upravo to može pomoći u preispitivanju vlastita ponašanja i razvijanja vlastita načina rada. Osim samorefleksije, obuhvaćene su i forme kolegijalnog savjetovanja i supervizije, *coachinga* i intervizije. Ovdje spada i vođenje i redovita procjena statistike slučaja, npr. kroz uključivanje u državnu statistiku i službu procjene nagodbe između žrtve i počinitelja; redovita supervizija rada na slučaju; promjenjiva hospitacija i zajednička procjena posredničkog razgovora, potreba za nekim drugim oblicima *feedbacka*, npr. naknadna pitanja oštećenima i osumnjičenicima o njihovu zadovoljstvu rezultatima posredovanja.
- c) Metode** – regulacija konflikta ne znači samo izgladiti različite subjektivne perspektive događaja između sukobljenih strana, proraditi skrivene strahove, predrasude, otvorene ili skrivene obrane s jedne strane i s druge želje za smirivanjem. Posrednik ne radi samo sa stranama u sukobu (interpersonalno), već i intrapersonalno, između unutar-njih konflikta, međusobno sukobljenih osjećaja, interesa i potreba. Posrednik stoga mora biti kvalificiran za metodički rad sa žrtvom i počiniteljem, za komunikaciju i suradnju u području nagodbe/posredovanja. U važne metodičke sposobnosti posrednika spada primjerice usvojenost kompetencija o planskom i odmjerenom korištenju metoda (primjerice komedijacija, nenasilni dijalog, odustajanje od nasilnog ponašanja, fokusiranje na interese sudionika, reflektirajući tim, miješani parovi, vodeničko kolo). U komedijaciji je važno da ženski i muški posrednik rade sa stranama u sukobu koji su u neposrednom kontak-

tu (npr. oštećenica i osumnjičenik). Za fokusiranje na interese sudionika važni su prvi razgovori sa strankama u kojima će posebni naglasak biti na osobnom doživljaju sudionika. Sposobnost vođenja nenasilnog dijaloga treba najaviti u prvim razgovorima, s naglaskom da će se reagirati na zamijećene forme verbalne agresije i prijetnje. Posrednik treba biti sposoban predstaviti budućnost bez nasilja i istražiti je zajedno sa sudionicima. Odnos bez nasilja može se dogovoriti i sastaviti i u pisanoj formi u sporazumu. Posrednik također treba imati sposobnost kritički ispitati ponašanje sudionika i s time ih konfrontirati i upoznati (npr. s dinamikom nasilja).

- d) Razumijevanje uloge** – posrednik radi u području u kojem vlada napetost između dvaju ili više sudionika u sukobu. On ih potiče na razvoj odgovornih rješenja i nosi odgovornost za proces nagodbe. Jača autonomiju sudionika, omogućuje konstruktivnu komunikaciju i strukturira i nadzire proces nagodbe. Točka iz koje kreće je od strane sudionika definiran sukob. Sudionicima treba omogućiti konsenzualnu, održivu i poštenu nagodbu. Posrednik je svjestan da nagodba može biti moguća samo na temelju dobrovoljnosti i spremnosti obiju strana na suradnju te zna da je dolazak do rješenja odgovornost sudionika, stoga ih vidi kao eksperte za čuvanje vlastitih interesa. Pomaže im da dođu do nužnih informacija koje su im u tome potrebne. Tako konstruktivno rješavanje sukoba može biti područje učenja za sudionike. Da bi to mogao, posrednik treba: biti nepristran; sudionike doživjeti na pošten način; odvojiti uloge; biti transparentan (pojasniti zadaće, pristupe, načine rada i razumijevanja uloge posrednika); promatrati motivaciju sudionika; biti odgovoran za respektabilan odnos i pravedno tretiranje obje strane

te znati povući granice (mora znati svoje osobne i profesionalne granice).

- e) **Zakonski okvir/uvjeti** – posrednik treba dobro poznavati status nagodbe između žrtve i počinitelja u zakonu, vrste kaznenih djela, zajedničku odgovornost, posljedice, kamo sve sudionike može uputiti radi dodatnog informiranja, o tijeku procesa, o osiguranju, zdravstvenom osiguranju itd.

5. ZAHTJEVI ZA PROVEDBU

- a) **Tijek** – tijek procesa važan je za internu organizaciju službe i radi razvijanja povjerenja stranaka (tu se misli na stranke, ali i na suradne institucije, npr. odvjetništvo, sud, policiju i dr.). Preporučljivo je da su koraci dogovoreni u suradnji s partnerima.
- b) **Prvi kontakt** – mnogi ljudi još ne znaju za nagodbu između žrtve i počinitelja ili imaju pogrešnu predodžbu o tome, pa je potrebno putem letka, interneta i na druge načine opisati službu i intervenciju kao dobrovoljnu ponudu za koju se osobe mogu slobodno odlučiti. Prvi kontakt najčešće se ostvaruje poštom i treba biti napisan razumljivim jezikom, omogućiti vrijeme za razmišljanje i postavljanje pitanja, opisati tijek, ponudu i instituciju, pojasniti slobodu izbora i dobrovoljnost, navesti osobu za kontakt, ponuditi odvojene informativne razgovore te kod maloljetnika informirati i skrbnike. U mnogim slučajevima može biti smisljeno prvi dopis uputiti na žrtvu zato da počinitelj ne može više vršiti pritisak na žrtvu i da time ne ponovi viktimizaciju. No, ta odluka o prvom kontaktu uvijek je povezana sa specifičnošću slučaja.
- c) **Prvi razgovor** – sudionicima osigurava dobivanje informacija o tijeku i uvjetima provođenja nagodbe i alternativama koje postoje. Radi se o individualnim

razgovorima sa žrtvom i počiniteljem. U tim razgovorima sudionici mogu izraziti svoja očekivanja i potrebe, kao i strahove i ograničenja. Posrednik treba pojasniti koje su šanse a koje granice nagodbe na način koji će omogućiti slobodno odlučivanje svakog sudionika za daljnji postupak. Posrednik također informira sudionike o ponudama suradnih institucija s ciljem zadovoljavanja njihovih potreba koje se nalaze u pozadini (savjetovanje i sl.). Prema potrebi provest će se i daljnji individualni razgovori prije nego se donese odluka o kretanju u zajednički razgovor. Kod individualnih razgovora potrebno je uzeti u obzir sljedeće: omogućiti odvojene razgovore sa žrtvom i počiniteljem; pojasniti što je nagodba između žrtve i počinitelja, tijek cijelog procesa, ciljeve i položaj te intervencije u kaznenom pravu; konkretne uvjete za sudionike (npr. pravila, kriteriji za prekid i dr.); informacije o načinu rada; informacije o alternativama za nagodbu; prava sudionika i moguće posljedice u okviru kaznenog i građanskog prava; o ulozi posrednika (nepristranost); omogućiti iznošenje vlastita doživljaja (subjektivne predstave i osjećaje) u vezi s kaznenim djelom; pojasniti očekivanja, zahtjeve kao i ograničenja i strahove u odnosu na pokušaj nagodbe; sumirati razgovor i dogovoriti daljnji tijek postupka; omogućiti ponovni razgovor s odvjetnikom i prikupljanje informacija; kod maloljetnika zatražiti suglasnost skrbnika; ukloniti vremenski pritisak, odnosno osigurati vrijeme za ponovni susret ili za razmišljanje te pojasniti postoji li traumatizacija kod oštećenika. Slijedi faza odlučivanja te sudionici donose odluku kojim putem žele ići. U odnosu na tu odluku, posrednik je treba podržati i ne smije na nju utjecati. Ako se sudionici odlučuju za nagodbu, biti će zakazan zajednički nagodbeni razgovor, a u slučaju da sudio-

nici ne žele direktan susret, može biti provedeno indirektno posredovanje.

d) Nagodbeni razgovor – središnji dio nagodbe između žrtve i počinitelja. U fokusu je prorada kaznenog djela i regulacija konflikta između sudionika u zajedničkom razgovoru. To je temelj za traženje i nalaženje zadovoljavajućeg i odgovarajućeg rješenja jer je pojašnjenje sukoba moguće samo u susretu sudionika. Za takav je susret i razgovor potrebno napraviti okvire u kojima je omogućena poštena komunikacija (način sjedenja, pravila, komunikacija, transparentnost), zajamčena dobrovoljnost (slobodan prostor za traženje odluka, mogućnost odustajanja, širenje alternativa) i jačanje samoodgovornosti (zadovoljavajuće informacije, mogućnost za pravno savjetovanje putem odvjetnika, izbalansirana je ravnopravnost u odnosima između sudionika – broj, moć, sposobnosti). U tu svrhu moguće je koristiti pomoć drugog posrednika i izbjegavati viktimizaciju i stigmatizaciju bilo koje strane u sukobu. Zadaća je posrednika dobro strukturirati razgovor. Nagodbeni razgovor prolazi kroz više faza, a u tome pomaže sljedeća struktura: pojašnjavanje uvjeta za razgovor; iznošenje subjektivnih perspektiva, suglasnost oko kaznenog djela i emocionalna prorada, prikupljanje i prorada mogućih rješenja nadoknade štete i pisano navedeni rezultati sporazuma.

e) Sporazum/ugovor – zajednički razgovor u pravilu završava pisanim sporazumom koji treba sadržavati: konkretne dogovore utvrditi i jasno formulirati; jasno razgraničiti sporne od nespornih sadržaja; zabilježiti i daljnje zahtjeve; kod visokih suma obvezno omogućiti pravno savjetovanje za sudionike i to pisano navesti; upisati način plaćanja; navesti ako se koristi Fond za žrtve ili plaćanje u rata-

ma; kod maloljetnika osigurati suglasnost skrbnika; ograničiti vrijeme za razmišljanje; ne smije se dati suglasnost u slučaju kršenja ljudskih prava te kontrolirati ispunjavanje dogovorenih sadržaja navedenih u sporazumu.

f) Završetak – po završetku cijelog procesa slijedi pisano izvješće prema državnom odvjetništvu koje mora sadržavati sve suglasnosti, činjenice, provedbu i dr.

Prema smjernicama koje daje ATA (*Aussergerichtlicher Tatausgleich*) Austrija (Schmidt, 2000.), osnovne pretpostavke provedbe izvansudske nagodbe moraju biti prepoznatljive kroz nekoliko ključnih načela i smjernica, a to su:

- **dobrovoljnost** sudjelovanja, odnosno slobodna volja sudionika (oštećenika i osumnjičenika) za sudjelovanje u procesu posredovanja kod popravljanja ili nadoknade štete kroz izvansudsku nagodbu;
- **nepostojanje unaprijed pretpostavljenih rezultata posredovanja** jer samo oštećenik i osumnjičenik u zajedničkom susretu i razgovoru, uz neutralno i nepristrano vođenje posrednika, aktivno i odgovorno odlučuju o prikladnosti i pravednosti te vrsti i načinu nadoknade štete;
- **kvalificiranost posrednika** predstavlja garanciju učinkovitosti modela i osigurava željenu kvalitetu provedbe;
- **jasna koncepcija** omogućuje postavljanje standarda, njihovo poštovanje i praćenje te evaluaciju svih aspekata same provedbe i rezultata;
- **adekvatnost predloženih slučajeva** predstavlja polazište za primjenu modela.

Dakle, riječ je o identičnim smjernicama, stoga ove posljednje neće biti detaljnije razrađene jer bi se radilo o ponavljanju već ranije prikazanog modela.

Možda samo kao primjer može se navesti broj slučajeva po jednom posredniku godišnje što također pripada u standarde, pa je tako u Austriji to 130, a u Njemačkoj oko 100 slučajeva na jednog posrednika godišnje.

5. Evaluacija izvensudske nagodbe u Hrvatskoj

Evaluacija svih dosadašnjih rezultata, kao i evaluacija provedbe programa te korisnička evaluacija, nedvojbeno ukazuje da je riječ o visoko profesionalnom i kvalitetnom te jasno strukturiranom modelu čijom se primjenom postižu očekivani rezultati efikasnosti od približno 80% uspješno provedenih nagodbi. Rezultati su slični pokazateljima iz Austrije. Također, provjera pridržavanja standarda nagodbe između žrtve i počinitelja i posebno izvensudske nagodbe ukazuje na prihvaćanje i pridržavanje te slijeđenje svih ključnih smjernica. To se prije svega odnosi na kompetencije i edukaciju posrednika. Tijek izvensudske nagodbe u potpunosti prati originalni model te je i taj standard zadovoljen. U Hrvatskoj, organizacijski uvjeti i javnost rada te suradnja još uvijek nisu na zadovoljavajućoj razini. Radi se o standardima koji su samo djelomično, ali ne i u potpunosti dostignuti. Razloge za takvo stanje treba tražiti prije svega u nedovoljnim materijalnim i financijskim sredstvima za osiguravanje u praksi svih visokih kriterija, a u našem slučaju riječ je o posebnom prostoru/uredu odgovarajućoj infrastrukturi. Kad je riječ o javnosti rada i suradnji, tu nedostaje veća i redovita prisutnost i zastupljenost izvensudske nagodbe u medijima, što bi pridonijelo informiranju i senzibiliziranju opće javnosti za takav

način i mogućnost rada. Suradnja se odvija vrlo usko, a to znači samo s najosnovnijim partnerima (državno odvjetništvo, centar za socijalnu skrb), dok je suradnja s drugim partnerima/institucijama povremena, sporadična i u svakom slučaju nedovoljna. Razlog za to velikim dijelom nalazi se u ograničenoj prisutnosti izvensudske nagodbe u Hrvatskoj, dakle samo u tri grada, zatim u ograničenom broju posrednika koji ovu ulogu obavljaju uz svoje redovite profesionalne aktivnosti, mada izvan redovitog radnog mjesta i vremena. Dakle, u Hrvatskoj još uvijek nema samostojnih i specijaliziranih službi za izvensudsku nagodbu koje su se pokazale najkvalitetnijim organizacijskim modelom u svijetu, pa tako posrednici koji sada rade u tom procesu nemaju ni dovoljno vremena niti mogućnosti uključiti se u sve aktivnosti u koje bi svaki specijalizirani posrednik trebao biti uključen (vidjeti u standardima TOA). Javnost i transparentnost, kao i određene vrste i razine suradnje, odvijaju se temeljem povremenih edukacija i supervizija, objavljivanjem rezultata evaluacije dosadašnjeg rada, posebno u stručnoj službi Zagreb, sudjelovanjem na konferencijama u zemlji i inozemstvu. No, kao što je rečeno, sve to još uvijek nije dovoljno da bi imalo funkciju koja dovodi do veće prepoznatljivosti i veće kvalitete rada.

Budući da se u procesu posredovanja u izvensudskoj nagodbi koriste strategije i metode rješavanja sukoba koje su zajedničke s drugim područjima djelovanja, nužno je umrežavanje kompetencija i iskustava (npr. kod rastave braka, u školi, u obiteljskoj terapiji i dr.). U tom smislu treba izbjegavati konkurenciju s drugim službama i raditi na suradnji, informiranju, zajedničkim projektima, ali uz postavljanje jasnih granica izvensudske nagodbe u odnosu na druge programe i službe.

⁸ Prikaz formulara i dokumentacije nalazi se u drugom dijelu knjige.

U odnosu na javnost i transparentnost postojećeg rada u izvansudskoj nagodbi to se čini kroz:

- **evidentiranje i dokumentiranje rada** u službi za izvansudsku nagodbu koje treba biti: redovito (u odnosu na svaki slučaj ispunjavanje formulara, protokola, izvješćavanje nadležnih i suradnih institucija)⁸ i povremeno (osnovna statistika službe, godišnja izvješća, posebna dokumentacija i sl.)
- **evaluaciju** rada u službi za izvansudsku nagodbu koju je potrebno provoditi u odnosu na: kriterije za odabir slučajeva; proces i način provođenja izvansudske nagodbe; postignute sporazume; uspješnost provedbe sporazuma; odluku državnog odvjetnika; recidivizam; korisničku evaluaciju i evaluaciju od strane posrednika i suradnih institucija.

U odnosu na to bit će prikazani samo neki od dosadašnjih rezultata, a više informacija o tome moguće je potražiti u literaturi (Koller-Trbović i sur., 2003.; Kovačić, 2006.; Koller-Trbović i Gmaz-Luški, 2006.; Koller-Trbović i Žizak, 2006.; Miroslavljević, Koller-Trbović i Lalić-Lukač, 2010.). U odnosu na navedene segmente praćenja provođenja izvansudske nagodbe u Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu Zagreb, za dva vremenska razdoblja (prvo istraživanje bilo je provedeno za razdoblje 2001. – 2006. na uzorku od 175, a drugo za razdoblje 2006. – 2009. na uzorku od 209 slučajeva), moguće je zaključiti sljedeće:

- **Poštivanje kriterija odabira slučajeva za upućivanje na izvansudsku nagodbu.** Rezultati provjere za razdoblje 2006. – 2009. pokazuju da nešto više od 70% osumnjičenika nije ranije bilo evidentirano u Centru za socijalnu skrb i u odnosu na taj podatak nije došlo do većih promjena u odnosu na ranije istraživanje. Kod njih 88% radilo se

o prvom kaznenom djelu što je u skladu s kriterijem da je preporučljivo, ali ne i isključivo riječ o prvom kaznenom djelu. U odnosu na taj podatak može se utvrditi da je došlo do „pomicanja” kriterija, budući da je u ranijem istraživanju takvih ispitanika bilo 94%. Također, samo 40% ispitanika samostalno je počinilo kazneno djelo (u ranijem istraživanju njih 50%), pa se i tu vidi orijentacija prema „širenju” kriterija, mada ni taj kriterij nije isključiv. Da se ne radi o beznačajnim kaznenim djelima ukazuju podaci o tome da se u 26% slučajeva radi o teškoj krađi, u 20% o tjelesnoj ozljedi, u 18% o krađi, u 11% oduzimanju tuđe pokretne stvari, u 11% o teškoj tjelesnoj povredi, potom o uništenju tuđe stvari, nasilničkom ponašanju, prijetnji i dr. U odnosu na ranije istraživanje došlo je do određenih promjena u strukturi kaznenih djela, no i dalje prevladavaju imovinski delikti (oko 60%) u odnosu na kaznena djela nasilja i tjelesnih povreda (34%). Kada je riječ o oštećenima, preporuka je da bi se prije svega trebalo raditi o fizičkim osobama, što je u skladu s filozofijom popravljanja i nadoknade štete oštećeniku kroz zajednički razgovor, dogovor i sporazum prema njihovoj osobnoj procjeni i u odnosu na višeperspektivnost posljedica (psihičke, fizičke, materijalne). U tom kontekstu ranije istraživanje ukazivalo je na podatak da je 92% oštećenika imalo status fizičke osobe, dok je u novijoj studiji riječ o 84%. Tako se i ovdje mogu pratiti određene promjene, no to ne znači udaljavanje od navedenih kriterija, budući da se i u ovom slučaju radi o preporuci, a ne obvezi. Međutim, daleko je značajnije što se iza tih podataka nalazi, a to znači da je primjerice i u slučaju pravne osobe moguće pa i poželjno provesti izvansudsku nagodbu kada postoje zainteresirani i motivirani oštećenici i osumnjičenici. U odnosu na kriterij dobrovoljnog sudjelovanja, tu već ulazimo u proces provođenja izvansudske nagodbe. Relativno mali

postotak (5%) osumnjičenika ne pristaje sudjelovati u procesu izvensudske nagodbe, dok je taj postotak viši kod oštećenika (9%), posebno ako se još pribroje oni oštećenici koji nisu sudjelovali zato što nisu bili pozvani na sudjelovanje jer osumnjičenik nije pristao sudjelovati. Kad je riječ o osumnjičenicima, možemo konstatirati da ih relativno malo ne pristaje na sudjelovanje, što bi indirektno ukazivalo s jedne strane na dobar odabir slučajeva na državnom odvjetništvu, a s druge na kvalitetno proveden prvi kontakt s osumnjičenicima. Najčešći razlozi za nesudjelovanje osumnjičenika su nedolazak u službu, želja da u sudskom postupku dokažu nevinost ili neprihvatanje susreta s oštećenikom. Kod oštećenika razlozi za nesudjelovanje najčešće se odnose na želju oštećenika da osumnjičenik bude kažnjen kroz sudski postupak ili zbog toga što su smatrali da njihovi interesi u ovakvom postupku ne mogu biti zadovoljeni. U odnosu na do sada rečeno proizlazi da se kriteriji za upućivanje na posredovanje u stručnu službu za izvensudsku nagodbu poštuju, ali i da se nastoje provjeravati kroz određene pomake u odnosu na preporuke. Dakle, tamo gdje je to dopušteno i moguće (npr. vrsta kaznenog djela, broj kaznenih djela, broj sudionika i slično), ti se kriteriji nastoje provjeravati i širiti, dok tamo gdje nema dvojbe oko kriterija (npr. dobrovoljnost sudjelovanja obiju strana, kazneno djelo za koje je propisana kazna do 5 godina), ti se kriteriji u potpunosti slijede i poštuju. Prikazani podaci u skladu su sa svim smjernicama, ali se praćenje kriterija postavlja kao imperativ i u daljnjem procesu, posebno ako se povežu s ishodima i učinkovitošću procesa.

- **Proces posredovanja.** Već je iznesen dio pokazatelja o procesu posredovanja (pristanak na sudjelovanje), stoga ćemo se ovdje više zadržati na podacima o zajedničkom razgovoru i postizanju te izvršenju

sporazuma. Od sudionika koji su pristali na izvensudsku nagodbu tijekom zajedničkog razgovora, u 90% slučajeva postignut je sporazum. Do sporazuma nije došlo zato što oštećenik ili nije prepoznao interes za sebe ili osumnjičenik nije prihvatio oštećenikove zahtjeve. U zajedničkom razgovoru, kao i ranije, najčešće je korištena standardna metoda, ali je u drugom istraživanju daleko više nego ranije korišten i cijeli niz drugih metoda (primjerice reflektirajući tim, tandem, vodeničko kolo, miješani parovi, zrcala). To, zajedno s podacima iz prethodne točke, ukazuje na nekoliko zaključaka, primjerice, došlo je do porasta kompetencija posrednika, veća je zahtjevnost i složenost slučajeva (više osumnjičenika, a jedan oštećenik i sl.). Kad je riječ o načinu popravka ili nadoknade štete, tada i dalje prevladava isprika i materijalna naknada (u 61% slučajeva), a slijedi samo isprika s 30%. Ostali oblici znatnije su manje zastupljeni (u oko 9%), a radi se o: isprici i simboličnom daru, isprici i povratu stvari, isprici i uplati novca u dobrotvorne svrhe, isprici i uključivanju osumnjičenika u određeni tretman radi liječenja i drugo. Podaci o uspješnosti provedbe sporazuma govore o 96% realiziranih sporazuma, odnosno rijetko se događa da se sporazum koji je dogovoren ne izvrši. Ako se to i dogodi, najčešći je razlog neizvršavanje plaćanja novčane nadoknade u ratama. No, u odnosu na ukupnu uspješnost izvensudske nagodbe, ako se uzmu u obzir polazni podaci o broju upućenih slučajeva (209 u drugom istraživanju), tada je postotak uspješno završenih 76%, a u odnosu na one koji su pristali sudjelovati 84%. To je gotovo identično pokazateljima uspješnosti koje Bruckmueller i Koss (2010.) iznose za Austriju (85%) i čime možemo biti vrlo zadovoljni. Također, u odnosu na prvo istraživanje, postotak uspješnosti donekle je porastao (sa 71% na 76%). Da je riječ o brzom i kratkotrajnom intervenciji

govore podaci o dužini trajanja procesa. Tako je najveći broj posredovanja završen u roku do 3 mjeseca (77%), što dodatno ukazuje na učinkovitost i pravovremenost ove intervencije.

- **Izveštaj službe i odluka državnog odvjetnika.** Temeljem izvješća posrednika državno je odvjetništvo u 85% slučajeva (podaci su slični i u ranijem istraživanju) donijelo odluku o nepokretanju kaznenog postupka. Ako se ima u vidu da je postotak ukupno uspješno završenih slučajeva bio 76%, postavlja se pitanje takve odluke državnog odvjetnika. Za razumijevanje tog podatka potrebno je podsjetiti se na činjenicu da državni odvjetnik može donijeti odluku o nepokretanju postupka ako zaključi da je osumnjičenik bio spreman sudjelovati u izvansudskoj nagodbi, susresti se s oštećenikom i popraviti/nadoknaditi štetu počinjenu kaznenim djelom, ali oštećenik to nije prihvatio ili se osumnjičenik ispričao, a nije mogao osigurati sredstva za materijalnu nadoknadu. U takvim slučajevima državni odvjetnik može uzeti u obzir spremnost osumnjičenika te ne pokrenuti kazneni postupak (temeljem čl. 71 ZSM, ranije čl. 63) ili odluku uvjetovati spremnošću maloljetnika da izvrši neku drugu posebnu obvezu iz čl. 72 ZSM (ranije čl. 64).
- **Recidivizam.** U istraživanju za razdoblje 2006. – 2009., u odnosu na ranije, došlo je do povećanja recidivizma (ranije 10%, a u drugom istraživanju 13%). No, u tom je kontekstu važno spomenuti činjenicu da se u većini slučajeva ne radi o istom kaznenom djelu zbog kojeg je pokrenut postupak te da se najčešće radi o zloporabi opojnih droga. Ipak, zbog značajnih nedostataka u definiranju, prikupljanju podataka i načinu interpretacije, kad je riječ o recidivizmu, ovdje ti podaci neće biti detaljnije elaborirani. Treba, međutim, reći da su podaci o recidivizmu nakon

izvansudske nagodbe u stranoj literaturi vrlo različiti, što ovisi o upravo rečenom. Tako se može naći podatak o 15% recidivista u odnosu na kontrolnu skupinu kod koje je taj postotak iznosio 41% (za razdoblje od 3,5 godine). No, u istom istraživanju utvrđeno je da je recidivizam nakon izvansudske nagodbe najučestaliji kod maloljetnika, čak 43%, dok je kod mlađih punoljetnika i odraslih 12% (Hofinger i Neumann, 2008.).

- **Zadovoljstvo korisnika.** Iako bi ovi pokazatelji bili od iznimne važnosti za ukupan proces izvansudske nagodbe, kao i za povećanje njene kvalitete provedbe i učinkovitost, u odnosu na te podatke posjedujemo najmanje spoznaja. Razlozi za to su brojni, no najčešće problemi proizlaze iz teškoća organiziranja potrebnih uvjeta i kriterija za prikupljanje podataka od osumnjičenika i oštećenika nakon (ne)uspješno provedenog procesa izvansudske nagodbe. Ne ulazeći dublje u obrazlaganje rečenog, možemo samo konstatirati da je evaluacijske upitnike u prvom istraživanju ispunila samo četvrtina sudionika (u drugom istraživanju nije rađena korisnička evaluacija). Iz tih podataka bilo je moguće zaključiti da je 95% oštećenika i 94% osumnjičenika zadovoljno procesom izvansudske nagodbe. Iako ti podaci ukazuju na izuzetno zadovoljstvo korisnika, potrebno ih je interpretirati vrlo oprezno uzimajući u obzir činjenicu da su sudjelovali samo oni koji su to željeli.

Iz kratkog prikaza rezultata nekoliko ranijih istraživanja procesa izvansudske nagodbe u Hrvatskoj (Stručna služba za izvansudsku nagodbu Zagreb) uočljivi su određeni trendovi i promjene u izboru slučajeva, procesu i učinkovitosti izvansudske nagodbe.

Oni su, u svakom slučaju, očekivani i posljedica su promjena, dogovora, praćenja i rada ne samo na povećanju kvalitete provedbe

već i „širenju“ kriterija izbora slučajeva na državnom odvjetništvu. Riječ je o procesu koji je bilo moguće pratiti i u Austriji (Schmidt, 2000., 2003.). Isprva su u izvangodsku nagodbu češće upućivani osumnjičeni za počinjenje imovinskih delikata, a vremenom su prevladali delikti nasilja i tjelesnih povreda (koji danas, prema izvješću Neustart iz 2011., čine čak 85% ukupnih delikata). Takav trend nije potrebno posebno tumačiti jer je već u opisu modela izvangodske nagodbe i prednosti koje on donosi za sve uključene jasno naznačena njegova učinkovitost u popravku i nadoknadi prije svega nematerijalnih, potom i materijalnih oblika nadoknade štete te utjecaj na popravljanje odnosa između dvije uključene strane, ali i šire.

Međutim, postoje i drugačiji stavovi o kojima se vodi stručna polemika u Austriji, primjerice da je takav omjer u strukturi delikata nezadovoljavajući te da bi trebalo biti više imovinskih delikata ili rasprava o pogodnosti izvangodske nagodbe za konflikte nasilja u obitelji i sl. (Neustart, 2011., Pelikan, 2010.). Iako u Hrvatskoj još uvijek ima više kaznenih djela s obilježjima imovinskih, uočava se trend širenja na kaznena djela nasilja i tjelesnih povreda, ali prije svega na ona koja su posljedica mladenačke nepromišljenosti, a ne planiranja i okrutnosti.

Ipak, za raspravu o općem trendu kretanja i širenju kriterija za izbor slučajeva nedostaje sustavna i sveobuhvatna evaluacija dosadašnjeg rada u sve tri službe za izvangodsku nagodbu u Hrvatskoj. Pokretanje novih službi diljem cijele države omogućit će usvajanje jedinstvene evaluacije i praćenje trendova evaluacije svih ključnih čimbenika.

Literatura:

Babić, D.: Etika medijacije. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (https://docs.google.com/file/d/1r64HNzSydvvyUPXOK90oo_7potKYcki8Xa3Go_kKr4Ina9F1AoWQUqAaDxp65/edit)

Bruckmueller, K., Koss, C. (2010.): Diversion for Promoting Compensation to Victims and Communities during the Pretrial Procedure in Austria. U: Afford Ltd., Gyokos, M, Lany, K. (ur): European Best Practices of Restorative Justice in Criminal Procedure. Ministry of Justice and Low Enforcement to the Republic of Hungary. Budapest. 109. – 117.

Čačić, M. (2012.): Medijacija između žrtve i počinitelja: pozitivni ishodi za žrtvu. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Dieter-Will, H. (2000.): Täter-Opfer-Ausgleich. Interni materijal iz edukacije za izvangodsku nagodbu.

Hofinger, V., Neumann, A. (2008.): Legalbiografien von NEUSTART Klienten. Institut für Rechts & Kriminalsoziologie. Wien.

Koller-Trbović, N., Gmaz-Luški, V. (2006.): Primjena izvangodske nagodbe (medijacija) u pretkaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 13 (2). 933. – 957.

Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2006.): Počelo se s najtežim. Dosadašnja iskustva s izvangodskom nagodbom u RH. Model izvangodske nagodbe u kaznenom postupku. Kultura mira (časopis za mir, nenasilje i ljudska prava). 10. 24. – 29.

Koller-Trbović, N., Cvjetko, B., Koren-Mrazović, M., Žižak, A., (ur.) (2003.): Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima, Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH, Državno odvjetništvo RH i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Kovačić, V. (2008.): Evaluacija uspješnosti izvansudske nagodbe u stručnoj službi za izvansudsku nagodbu Zagreb. Diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Mirosavljević, A., Koller-Trbović, N., Lalić-Lukač, D. (2010.): Evaluacija uspješnosti izvansudske nagodbe u Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu Zagreb. Kriminologija i socijalna integracija. 18 (2). 77. – 97.

Neustart (2011.): 25 Jahre Tatausgleich in Österreich. Neustart web publikation november 2011.

Pelikan, C. (2010.): On the efficacy of victim-offender mediation in cases of partnership violence in Austria, or: Men don't get better, but women get stronger: Is it still true? Outcomes of an empirical study. European Journal of Criminal Policy Research. 16 (1). 49. –67.

Schmidt, J. (2000.): Razlike između sudskog postupka i izvansudske nagodbe. Predavanja. Interni materijal iz edukacije za izvansudsku nagodbu.

Schmidt, J. (2003.), Izvansudska nagodba u Austriji, u: Koller-Trbović, N., Cvjetko, B., Koren-Mrazović, M., Žižak, A., ur. (2003.),

Model izvansudske nagodbe u kaznenom postupku prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima, Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH, Državno odvjetništvo RH i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 43. – 49.

Standards Täter-Opfer-Ausgleich (1994.): Ein Handbuch für die Praxis des Täter-Opfer-Ausgleich. Deutsch Bewaerungshilfe, Servicebüro für Täter-Opfer-Ausgleich und Konfliktschlichtung (Herausgeber). Köln.

Standards Täter-Opfer-Ausgleich (2009.): Servicebüro für Täter-Opfer-Ausgleich und Konfliktschlichtung – eine Einrichtung des DBH e.V. – Fachverband für Soziale Arbeit, Strafrecht und Kriminalpolitik, Köln.

Vodič kroz medijaciju u BiH. Udruženje medijatora u BiH. Kanada – BiH. Projekt pravosudne reforme (http://www.advokat-prnjavorac.com/zakoni/Vodic_kroz_medijaciju_u_BiH.pdf)

Zakon o sudovima za mladež (1997.): Narodne novine 111/1997.

Zakon o sudovima za mladež (2011.): Narodne novine 84/2011.

Weitekamp, E.G.M. (1989.): Restitution: A New Paradigm of Criminal Justice or a New Way to Widen the System of Social Control? Dissertation, University of Pennsylvania.

Weitekamp, E.G.M. (1993.): Restorative Justice: towards a victim oriented system. in: European Journal on Criminal Policy and Research, 1 (1). 70. – 93.

pravednost
pravda
nadoknada
štete
zajednica
dobrovoljnost
Konvencija o
pravima djeteta
zaštita
odnos
učenje
socijalni
mir
participacija
medijacija
prikladno
djeci
posredovanje
restorativna
pravda
nova
prilika
suradnja
obnavljanje
isprika
rješenje
dogovor
podrška
odgovornost

Drugi dio knjige pisan je temeljem internih materijala iz edukacije i sa supervizija koju su vodili Johann Schmidt i Brigitte Power-Stary iz udruge Neustart iz Graza (u okviru koje se provodi model *Aussergerichtlicher Tatausgleich*). Također, taj je dio dopunjen primjerima i iskustvima posrednica iz Stručnih službi za izvansudsku nagodbu Zagreb (Tamare Hećimović, Ane Bakšić, Vesne Gmaz-Luški, Marine Sumić, Vesne Vinčić i Davorke Lalić-Lukač), Osijek (Helene Kristek, Jelice Klobučar, Ružice Korov i Sanje Vladović) i Split (Slavice Peljić-Ozretić i Ljiljane Stipišić). U izradi dokumentacije, osim spomenutih posrednica, sudjelovale su i stručne suradnice s Općinskih državnih odvjetništva Zagreb (Đurđica Križ, Lidija Schauperl i Lidija Ćaćić), Osijek (Mila Ćališ) i Split (Julijana Stipišić). Ispred Ministarstva socijalne politike i mladih u taj je rad bila uključena Marija Koren-Mrazović. Tako taj dio materijala čini „baštinu“ naše izvansudske nagodbe.

1. Metode posredovanja prilikom zajedničkog razgovora između oštećenika i osumnjičenika

U procesu izvensudske nagodbe koristi se cijeli spektar metoda i tehnika, prije svega u zajedničkom razgovoru između oštećenika i osumnjičenika (žrtve i počinitelja). Koja će metoda i kada biti primijenjena, ovisi o odluci posrednika u skladu s više različitih čimbenika. Iz tih razloga posrednik mora biti dobro educiran za svoju ulogu. Ovdje će biti prikazane metode koje se najučestalije koriste u izvensudskoj nagodbi u razgovoru između oštećenika i osumnjičenika. Riječ je o sljedećim metodama: standardna metoda, metoda zrcala, tandem, metoda miješani parovi, metoda vodeničko kolo, metoda poštar i pregovaranje oko uloga. Uz opis svake metode prikazan je i primjer⁹. Osim ovih, koriste se još i brojne druge tehnike/metode koje su najčešće dio ukupnog procesa neovisno o tome o kojoj je metodi riječ (primjerice: male kreditne ponude, metoda skaliranja za podizanje motivacije, aktivno slušanje i dr.).

Standardna metoda

Predstavlja sam proces izvensudske nagodbe prema načelu zasebnih pojedinačnih razgovora s osumnjičnikom i oštećenikom te zajedničkog, nagodbenog razgovora. Raspored sjedenja tijekom razgovora ima oblik istostraničnog trokuta što svakom sudioniku razgovora omogućuje vizualni kontakt s drugim sudionicima. Razgovor se vodi prema standardnim pravilima, koracima i strukturi razgovora u posredovanju.

Prvi razgovor s osumnjičnikom

Osumnjičenik dolazi na razgovor po pozivu u privitku kojeg je letak s objašnjenjem po-

stupka izvensudske nagodbe. Kada se radi o maloljetniku, on dolazi u pratnji roditelja.

Pozdravljanje. Počinje predstavljanjem, pojašnjenjem trajanja i načina postupka.

Uvodni razgovor. Slijedi otvaranje (engl. *small talk*), tj. uspostavljanje odnosa, pri čemu treba pratiti mimiku klijenta, odnosno zapažati i neverbalne komunikacijske znakove.

Informiranje o izvensudskoj nagodbi. Posrednik vodi razgovor pružajući osnovne informacije o izvensudskoj nagodbi i objašnjavajući polazne pozicije sudionika (provjerava jesu li pročitali letak i pita kako su ga razumjeli, pojašnjava zakonski okvir, ukazuje na mogućnost angažiranja odvjetnika kojeg sami plaćaju, navodi razlike sudskog i izvensudskog postupka, pojašnjava uloge, tijekom razgovora i načelo dobrovoljnosti). Naglašava nepristranost posrednika, korektnost međusobnog ophođenja stranaka, poštivanje pravila pristojne komunikacije i sl.

Potrebno je osumnjičeniku osigurati mogućnost za postavljanje pitanja, ali i provjeriti razumijevanje (npr. razumije li o čemu je ovdje riječ; kako razumije dobrovoljnost i sl.), a potom slijedi pitanje želi li nastavak razgovora.

Razgovor o djelu. Slijedi razgovor o kaznenom djelu, razjašnjavanje subjektivne verzije događaja. Razgovor se fokusira uz događaj, a pokušava se saznati i pozadina djela.

Osumnjičenik treba ispričati svoje viđenje događaja, što je pozadina, motiv tog djela, kako je došlo do tog djela, kako je doživio sebe, a kako druge. Iz kaznene prijave pročitava se što mu se stavlja na teret, provjeri razumije li to i je li s tim suglasan.

⁹ U skladu s načelom zaštite privatnosti i anonimnosti korisnika, primjeri koji su predstavljeni u knjizi donekle su modificirani, ali na način da se ne izgubi autentičnost svojstvena određenoj metodi.

Preuzimanje odgovornosti: U kojoj mjeri osumnjičenik preuzima odgovornost, koliko je po njegovoj procjeni vjerojatnost da ponovi kaznenu radnju. Pita ga se kako se osjeća u vezi s tim događajem, boji li se nečega, treba li kakvu posebnu podršku itd. Posrednik pita osumnjičenika kako se sada osjeća u vezi s time što je počinio te smatra li se odgovornim.

U prvom razgovoru s osumnjičenikom odgovornost treba biti potpuno preuzeta i treba biti prisutna potpuno jasna spremnost počinitelja na nadoknadu štete. Maloljetnik treba razumjeti što se misli pod preuzimanjem odgovornosti i to je velik izazov za maloljetnika u izvansudskoj nagodbi. Treba provjeriti razumije li što mu se stavlja na teret kao kazneno djelo i je li mu jasno da je napravio povredu normi. Maloljetnici često razvijaju obrambene mehanizme, svoje ponašanje opravdavaju reakcijom na nečije tuđe ponašanje ili ih nešto ili netko drugi sprječava u tome.

Osumnjičeniku se treba obraćati s poštovanjem, ali svakako treba raditi na tome koja je njegova odgovornost. Primjerice, kod krađe, maloljetnika se pita postoji li netko tko je tim djelom doživio štetu i kakvu i može li si predstaviti kakve su posljedice za oštećenika nastupile tijekom i nakon kaznenog djela (preuzimanje perspektive druge osobe – oštećenika), i to je dobra priprema za zajednički razgovor. Ako je potrebno, prvi razgovor se može nastaviti u drugom terminu. Može se dogoditi da maloljetnik prepozna prednosti za sebe u izvansudskoj nagodbi, ali ne prihvaća iskreno krivnju i odgovornost, pa to prije zajedničkog susreta s oštećenikom treba dobro obraditi.

U nastavku razgovora utvrđuje se **spremnost osumnjičenika na nadoknadu ili popravljivanje štete**. Postavlja se pitanje zna li kakvu je štetu pretrpio oštećenik, jesu li možda u kontaktu nakon događaja i jesu li već nešto dogovorili. Počinitelja se navodi

da razmisli o posljedicama djela za oštećenika, što zna o posljedicama djela za oštećenika u fizičkom, materijalnom, financijskom i psihičkom smislu, ima li predodžbu kako bi mogao nadoknaditi štetu (nastoji ga se pritom potaknuti na kreativna razmišljanja, kao i realne mogućnosti).

Važno je navesti osumnjičenika na samostalno razmišljanje o mogućim načinima popravka ili nadoknade štete počinjene kaznenim djelom – ima li ideju ili predodžbu o popravku štete. Pokuša ga se uvesti u ulogu oštećenika i provjeriti ima li počinitelj resurse i kompetencije za nadoknadu štete i ako da, kakve.

Spremnost na sudjelovanje u postupku izvansudske nagodbe i susret s oštećenikom (ako oštećenik pristane). To treba jasno pitati osumnjičenika.

Pojašnjenje daljnjeg postupka: Priprema prema konačnom rješenju. Cilj je susret s oštećenikom, zajednički razgovor osumnjičenika i oštećenika s ciljem postizanja dogovora, tj. osumnjičenika se priprema na susret s oštećenikom kroz objašnjavanje daljnjeg postupka, dogovor o susretu, traženje dozvole može li sve ili neke dijelove razgovora iznijeti u zajedničkom razgovoru, objašnjava način dogovora i sporazuma itd.

Zaključni dio: Razgovor završava pozdravljanjem i dogovorom da će pisanim putem ili telefonom biti obaviješten o terminu zajedničkog razgovora s oštećenikom ako oštećenik na to pristane.

Prvi razgovor s oštećenikom

Oštećenik također dolazi na pisani poziv (le-tak je u privitku), a poziva se tek nakon što je osumnjičenik, u individualnom razgovoru s posrednikom, prihvatio sudjelovanje u izvansudskoj nagodbi i susret s oštećenikom.

Prvi dio razgovora identičan je, a uključuje predstavljanje, pojašnjenje trajanja i sl. Posebno su važne informacije o izvensudskoj nagodbi i razlike u odnosu na sudski postupak i kako dolazi do izvensudske nagodbe (odluka državnog odvjetnika). Također, provjerava se je li mu jasna njegova pravna pozicija, odnosno dobrovoljnost sudjelovanja.

Posrednik treba oštećeniku omogućiti prostor za postavljanje pitanja, pojasniti obvezu posrednika u odnosu na svjedočenje na sudu, ulogu nepristranosti posrednika, korektno međusobno ophođenje stranaka, poštivanje pravila pristojne i „fer“ komunikacije.

Spremnost na sudjelovanje. Valja provjeriti želi li sudjelovati u izvensudskoj nagodbi ili ići u sudski postupak, a u tom slučaju pitati s kojim ciljem i kojim interesima.

Razgovor o događaju, kaznenom djelu. Treba pustiti oštećenika da sam ispriča svoje viđenje, svoj doživljaj. Radi boljeg razumijevanja treba postavljati pitanja poput: kako je doživio djelo, je li se nečega bojao ili se sada boji, o kakvim je strahovima riječ, koje su emocionalne, materijalne posljedice štete i treba li mu neka posebna podrška.

Treba provjeriti kako je taj događaj promijenio život oštećenika te postaviti potpitanje što ga je naročito povrijedilo?

Razgovor o predodžbi oštećenika glede nadoknade štete. Pita ga se kakvu nagodbu očekuje: emocionalnu, materijalnu ili oboje te ima li spreman prijedlog. Nadalje, pita ga se koje želje i interese ima u odnosu na osumnjičenika i je li spreman na razgovor s počiniteljem. Može ga se informirati o tome gdje može potražiti savjet, dodatne informacije i sl.

Potrebno je utvrditi postoji li spremnost oštećenika na sudjelovanje u izvensudskoj nagodbi i susret s osumnjičenikom.

Zaključni dio razgovora odnosi se na pojašnjenje daljnjeg procesa. Cilj je zajednički susret s osumnjičenikom radi postizanja nagodbe, sporazuma. Pita ga se osjeća li nelagodu od zajedničkog razgovora i može li posrednik sve ili dio ovog razgovora iznijeti na zajedničkom razgovoru. Slijedi dogovor o zajedničkom susretu. Oštećeniku se ne smije obećati da će sve biti u redu i dobro, da će postići sporazum i sl., već da ćemo se potruditi provesti cijeli postupak kako treba, a da će sporazum ovisiti o njihovu međusobnom dogovoru.

Zajednički razgovor – nagodbeni razgovor

Oštećenik i počinitelj pozvani su u isto vrijeme u Stručnu službu za izvensudsku nagodbu. Posrednik promatra ponašanje stranaka već u čekaonici – kako sjede i kako se međusobno ophode. Može početi s uvodom, ali može govoriti i o tome što je primijetio u čekaonici (npr. „Primijetila sam da ste već počeli razgovarati.“).

Uvodni dio. Ponavljanje pravila i granica komunikacije, provjera jesu li su svi na isti način razumjeli postupak, imaju li dovoljno i jednake informacije o izvensudskoj nagodbi.

Pričanje priča. Prednost za započinjanje razgovora obično se daje oštećeniku, potom osumnjičeniku (osim ako oštećenik želi drugačije). Posrednik vodi računa o korektnom odnosu te poštivanju pravila komunikacije (slušati drugoga, čekati na svoj red, uvažavati drugoga, ne „širiti“ problem i sl.).

Posrednik usmjerava razgovor, po potrebi omogućuje postavljanje pitanja između dviju strana jer je često njihova percepcija različita. Cilj je tog dijela razgovora **zajedničko definiranje problema**. U ovoj fazi najčešće već dolazi do isprike oštećeniku od strane osumnjičenika.

Traženje mogućih rješenja Posrednik potiče obje strane da iznesu rješenja problema. Oštećenik često očekuje da osumnjičenik sam ponudi neko rješenje (kaže da je on to napravio, pa treba i popraviti, dati ponudu). Upravo je stoga važno već u prvom pojedinačnom razgovoru s osumnjičenikom upozoriti na to pitanje. Treba saslušati sve prijedloge, zahtjeve i mogućnosti. U slučaju više različitih prijedloga, cilj je naći zajedničko rješenje. Prijedloge se sortira po različitim kriterijima, a može se strankama dati vremena da se dodatno raspitaju ili razmisle.

Pisani sporazum. Definiraju se obveze i dogovori te se sve detaljno unese u pisani sporazum, kao i rok u kojem će se dogovor izvršiti. Posrednik treba dobro provjeriti jesu li obje strane sve razumjele i jesu li suglasne oko sporazuma. Sporazum potpisuju obje strane, a kod maloljetnika potpisuju i roditelji.

Posrednici kontroliraju izvršenje sporazuma, kao i zadovoljstvo oštećenika učinjenim.

Primjer uz standardnu metodu

Radi se o maloljetniku koji je počinio krađu motora iz auto škole i konkretno instruktora koji je vlasnik tog motora na kojem obavlja instruktažu i koji mu služi kao sredstvo za rad. To je česti maloljetnički delikt. Nakon zaprimanja kaznene prijave u državnom odvjetništvu, predmet je upućen na službu za izvansudsku nagodbu te od strane tima u službi upućen posredniku. Pozvani maloljetnik došao je u pratnji oca.

Maloljetnik je priznao kazneno djelo i prihvatio odgovornost, ali na način da je nastojao umanjiti značaj istog navodeći da motor vrijedi oko 1.000,00 kn, da je riječ o beznačajnom iznosu, da je on mislio da je na cesti pa se provozao itd. Pristao je na izvansudsku

nagodbu jer mu je to bilo u interesu. Nakon tog razgovora pozvan je oštećeni, koji je također pristao na izvansudsku nagodbu jer je vidio jednostavno rješenje svog problema i naknade materijalne štete. Međutim, kada su specificirani troškovi potraživanja, oni su znatno narasli u odnosu na početne navedene u kaznenoj prijavi. Vrijednost starog motora bila je oko 1.500,00 kn. Potraživanja i ono što su oni morali uložiti u taj motor da bi ga osposobili za vožnju popelo se negdje na 8.000,00 kn u što je bilo uračunato i dva tjedna nemogućnosti rada na tom motoru i neostvarivanja zarade koja bi otprilike iznosila 6.000,00 kn. Na zajedničkom razgovoru prvo je oštećenik dobio priliku točno reći koje su štete njemu nanesene iznoseći točno taj dio i specifikaciju svih troškova.

Na maloljetniku se vidjela zabrinutost jer je uvidio da to nije beznačajna stvar. Emocionalno je to teško podnio i duboko se iskreno ispričao oštećeniku zbog učinjenog jer je tek sada zapravo shvatio težinu tog kaznenog djela i koju posljedicu za njega ono može imati. Ispriku je oštećeni vrlo rado i spremno prihvatio iznoseći da mu je jasno da je to djelo koje je napravio iz čiste mladenačke nepromišljenosti, kako je to maloljetnik i rekao. Rekao je i da je i on bio mlad, da i on ima djecu i da se to moglo dogoditi svakom mladiću.

Zajednički dogovor je bio usmjeren na to da maloljetnik ostvaruje mjesečni prihod putem prakse od 500,00 kn mjesečno, a oštećeni se odrekao zarade od 6.000,00 kn. Maloljetnik je ponudio svoju zaradu kroz određeno razdoblje i postignut je kompromis da maloljetnik kroz tri mjeseca isplati oštećenom iznos od po 1.000,00 kn s time da će mu otac mjesečno posuditi 500,00 kn. Cilj je da maloljetnik plaća sam, a ne da plaćaju njegovi roditelji.

U roku su uplatili zadnji obrok od 1.000,00 kn i taj je postupak uspješno riješen.

Metoda zrcala

Metodu zrcala posrednici najčešće koriste kako bi se pri zajedničkom razgovoru sudionika uravnoteženo informirale obje strane (i oštećenik i osumnjičenik), a za što se pokazala izuzetno dobrom i učinkovitom metodom. Metoda zrcala temelji se na osnovnoj „standardnoj“ metodi, tako da je posrednik započinje koristiti u zajedničkom razgovoru koji je uslijedio nakon provedenih individualnih razgovora s počiniteljem i oštećenikom. Kriterij za primjenu ove metode je nelagoda prisutna kod stranaka ili kada se obje strane ustručavaju ponovno ispričati cijeli događaj koji su ispričali prethodno u individualnom razgovoru posredniku. Polazi se sa stanovišta da su obje strane već ranije posredniku tijekom individualnih razgovora ispričale svoju priču i vlastito viđenje događaja (a što posrednik treba dobro upamtiti) i već tada posrednik može procijeniti ponašanje stranaka, pa se u zajedničkom razgovoru odlučiti za primjenu ove metode. Primjerice, kada posrednik tijekom individualnog razgovora primijeti da je jedna strana povučena, zatvorena, introvertirana te ju je potrebno neprestano poticati na komunikaciju ili kad postoji veća razlika u komunikacijskim vještinama, ili kada se uoči da jednoj strani predstavlja problem zajednički susret s drugom stranom, najčešće se u praksi odlučiti za primjenu ove metode.

Isto tako, ova se metoda pokazala učinkovitom i olakšavajućom za samog posrednika kada na početku zajedničkog razgovora dođe do treme kod sudionika ili se ne mogu dogovoriti tko će prvi započeti (prednost uvijek ima oštećenik, ali to može biti i stvar dogovora).

Nakon što sudionici uđu u prostoriju i sjednu na svoja mjesta (standardni raspored sjedenja), posrednik započinje razgovor. Nakon pozdravnog govora posrednik sudionicima

ponovi do sada odrađene korake, tj. objasni da je s obje strane proveo individualne razgovore te im ponudi, ako obje strane to žele i ako su s time suglasne, da će u njihovo ime na osnovi dobivenih informacija iz individualnih razgovora on sada ispričati njihove priče.

Nakon toga posrednik pita stranke da odluče čiju će priču prvo ispričati (oštećenika ili osumnjičenika) te ih potom posrednik nastavi informirati o daljnjem tijeku razgovora. Ako se odluče da će prvo prepričati osumnjičnikovu priču, proces dalje teče ovako: **Posrednik se okrene prema počinitelju i kaže:** „Sada ću ispričati Vašu priču te dok je pričam, ne smijete me prekidati. Kada završim priču, pitati ću Vas jesam li je dobro ispričao i biste li Vi još nešto nadodali ako sam ja to zaboravio ili korigirali ako sam slučajno nešto krivo rekao“. Potom se posrednik okrene prema žrtvi i kaže joj: „Sada ću ispričati priču osumnjičenika kako sam je shvatio i doživio te Vas molim da me pratite i pažljivo slušate i pri tome me ne prekidate. Kada završim s pričom, imat ćete prostora i mogućnosti za komentare i postavljanje pitanja.“ Nakon toga posrednik započinje pričati priču počinitelja, pri čemu je cijelo vrijeme okrenut prema oštećeniku (mjesto sjedenja posrednika je odmaknuto od obje strane, tako da posrednik, dok je okrenut i usmjeren prema oštećeniku, može paralelno vidjeti i promatrati neverbalnu komunikaciju osumnjičenika i obrnuto).

Ako se dogodi da netko od sudionika nešto kaže ili komentira dok posrednik priča, on ih tada treba podsjetiti na dogovor koji je s njima uspostavio na početku, a potom im reći da će svoj komentar dati nakon što on ispriča priču. Nakon što je posrednik ispričao priču, okrene se prema osumnjičeniku (jer je pričao njegovu priču) te ga pita: „Jesam li dobro razumio i ispričao Vašu priču, želite li možda nešto korigirati ili nadodati?“ U tom prostoru osumnjičenik ima pravo dati svoj komentar te nadopuniti posrednikovu priču.

Slijedi priča oštećenika (procedura je ista kao i kod priče osumnjičenika).

Kada su obje priče ispričane, **stranke se pozivaju da daju svoje komentare** te mogu postavljati pitanja i razgovor se nastavlja odvijati dalje prema modelu standardne metode u pravcu definiranja problema i očekivanja te dolaska do zajedničkog rješenja i pisanog sporazuma.

Važno je napomenuti da je ovo **indirektna metoda** te na taj način obje strane ne moraju ponovno prolaziti kroz taj događaj (za neke je možda on jako emotivno obojan), jer stranke ne moraju ponovno prepričavati događaj. Iz tog razloga bitno je da posrednik u individualnim razgovorima sa strankama pita svaku stranku što može ispričati, a što ne. Također je značajno da se tu metodu oprezno koristi iz razloga što ona može pasivizirati stranke i olakšati im „posao“ koji je važno da upravo sami odrade. Drugim riječima, treba je koristiti oprezno i umjereno.

Primjer uz metodu zrcala

Maloljetnik je počinio kazneno djelo krađe tako što je iz dvorišta jedne obiteljske kuće ukrao agregat i prodao ga ujaku koji je imao svoju trgovinu za 400,00 kn. Dobivene novce je potrošio. Nakon policijske obrade agregat je vraćen vlasniku.

Prvi razgovor s počiniteljem: Individualni razgovor s maloljetnikom koji se uredno odazvao pozivu Službe uspješno je realiziran. Maloljetnik je u potpunosti preuzeo odgovornost za počinjeno kazneno djelo, kao i daljnje sudjelovanje u postupku izvansudske nagodbe. U odnosu na kazneno djelo, verbalizirao je nelagodu zbog cijelog događaja, navodeći spremnost da se susretne s oštećenikom kako bi se ispričao te prema potrebi i nadoknadio počinjenu štetu prema željama oštećenika. Kod maloljetnika

se uočavala velika nelagoda i neugodnost zbog cijelog događaja, a posebice zato što je oštećenik iz istog mjesta u kojem boravi osumnjičenik i stoga što ga poznaje već duže vrijeme, ali nije znao da je ukradeni agregat njegovo vlasništvo. Nakon počinjenog kaznenog djela i boravka na policiji, rekao je da je zbog „nelagode“ prestao izlaziti na mjesta gdje bi mogao susresti oštećenika, a na koja je ranije redovito zalazio.

Prvi razgovor s oštećenikom: U dva navrata poslani su pozivi oštećeniku, no u oba navrata oštećenik je telefonskim putem opravdao svoj neodlazak, prvi put zbog zdravstvenih problema, a drugi put zbog planiranog putovanja. U telefonskom kontaktu s oštećenikom dobivena je informacija da je voljan sudjelovati u postupku izvansudske nagodbe te da bi volio da se isti uspješno riješi i završi prilikom njegova dolaska u Službu kako više ne bi trebao dolaziti, budući da od maloljetnika neće imati materijalna potraživanja. Individualni razgovor s oštećenikom dogovoren je u 17 sati, a osumnjičenik je telefonski obaviješten da istog dana dođe u 18 sati, kako bi se realizirao i zajednički razgovor.

Oštećenik se uredno odazvao prema dogovoru te je s njim realiziran individualni razgovor. Verbalizirao je spremnost za daljnjim sudjelovanjem u postupku izvansudske nagodbe, navodeći da je voljan susresti se s maloljetnikom, budući da ga donekle poznaje i o njemu ima „dobro mišljenje“. Verbalizirao je želju da s maloljetnikom otvoreno porazgovara o cijelom događaju.

Zajednički razgovor: U 18 sati uspješno je realiziran zajednički razgovor primjenom metode zrcala. Posrednik je predložio metodu zrcala iz razloga značajne nelagode koja se uočavala kod počinitelja (već i u individualnom razgovoru), a obje priče je znao te je time želio dobiti i na vremenu kako bi sudionicima ostalo više vremena

na raspolaganju za međusobni razgovor. Obje strane su pristale na ovu metodu. Nakon što su obje priče ispričane i potvrđene, posrednik je potaknuo obje strane na razgovor. Prvotna nelagoda i zakočenost počinitelja se umanjila nakon što je vidio da je oštećenik prijateljski usmjeren i želi razumjeti motive i njegovo sadašnje promišljanje o tome što je napravio. Maloljetnik je pokazao iskreno žaljenje zbog toga što je učinio, spremno se i iskreno ispričao oštećeniku i ponudio ako može još nešto učiniti kako bi u potpunosti popravio štetu koju je nanio oštećeniku te spontano iznio da više sigurno nikada neće takvo nešto ponoviti. Oštećenik je bio zadovoljan isprikom i mogućnošću susreta i razgovora s maloljetnikom te nije imao daljnjih potraživanja. Tako je sastavljen sporazum koji su obje strane prihvatile i potpisale.

Metoda tandem

Posrednik može već kroz individualne razgovore s obje strane odlučiti se za primjenu ove metode, posebno ako procijeni da postoji značajna nelagoda ili strah od susreta oštećenika s osumnjičenikom (iako je pristao na zajednički susret) ili obrnuto te kako bi objema stranama omogućio kvalitetno slušanje priče druge strane bez veće nelagode.

Veliki dio komunikacije odigrava se na neverbalnoj razini. Ova se metoda više koristi za situacijske konflikte.

Faza informiranja. Posrednik ponovno informira stranke o procesu izvensudske nagodbe i mogućem tijeku, provjeri je li razumijevanje procesa i pravila ujednačeno te ponudi rad prema metodi tandem (oba sudionika trebaju pristati na tu metodu).

Posrednik prvo vodi razgovor s oštećenikom (osoba A). Na taj način njegove poteškoće mogu odmah biti iznesene. To omogućuje

osumnjičeniku (osoba B) da se prema tome usmjeri u razmišljanju o tome kako bi najbolje ispravio posljedice, tj. popravio štetu.

Posrednik zamoli oštećenika (A) za promjenu mjesta sjedenja. Položaj sjedenja treba osigurati oštećeniku da u razgovoru s posrednikom nema vizualni kontakt s osumnjičenikom (B), dok posrednik stalno ima pogled na osumnjičenika i prati njegove tjelesne reakcije jer osumnjičenik sjedi nešto iza oštećenika, a dijagonalno prema posredniku.

Posrednik oštećeniku i verbalno i neverbalno nudi dijalog, na razne ga načine potiče na razgovor. To zahtijeva puno iskustva, korištenje različitih komunikacijskih tehnika, intuicije i vještina. Tako oštećenika vodi korak po korak do pojašnjavanja ključnih točaka, a osumnjičenika kao slušatelja zadržava u vidnom polju.

Tijek postavljanja pitanja (tema) je od slučaja do slučaja različit. Pitanja mogu biti npr.:

- kako je osoba A doživjela taj događaj;
- kakav je emocionalni doživljaj i prorada tih emocija;
- kako vidi uzroke i posljedice konflikta;
- kako vidi doprinos pojedinog sudionika;
- kako drugi percipiraju taj događaj;
- procjena aktualnog stanja odnosa s drugima;
- predstava o nadoknadi štete.

Na kraju posrednik sumira razgovor i naglašava značajne točke.

Sada se poziva osumnjičenik, mijenjaju se pozicije sjedenja, a pravila su ista kao i prethodno.

Važno je da ovaj drugi dijalog bude vođen kao samostalan. To znači da treba biti usmjeren na pogled, doživljaj, percepciju događaja od strane osumnjičenika, a ne u

odnosu na priču oštećenika. Zato treba jako paziti na početak drugog dijaloga.

Iako sudionici do sada još nisu međusobno razgovarali, puno su toga jedan od drugog čuli, vidjeli, percipirali. Tako su se donekle upoznali na jedan drugačiji način nego ranije. Sada znaju nešto o doživljajnom svijetu drugoga, konkretna očekivanja, spremnost na konsenzus, emocionalno stanje, pregovaračku poziciju itd.

Nakon što se posrednik uvjerio, putem povratnih pitanja, da između stranaka postoji suglasnost za razgovor, tek sada daje riječ strankama za slobodan međusobni razgovor.

Nagodbeni razgovor. Sudionici su zamoljeni zauzeti prvotne pozicije sjedenja. Zadaća je posrednika pažljivo promatrati razgovor između sudionika i po potrebi se uključivati sa savjetima o načinu komunikacije, informacijama, pojašnjenjima situacije, razgovorom o alternativama i potaknuti stranke da zajednički idu u smjeru dogovora i pisanog sporazuma.

Ako ne postoji dobra baza za razgovor, a obje strane žele sudjelovati u izvansudskoj nagodbi, tada se posrednik može više uključiti. To znači da komunikacija ide isključivo preko posrednika. Cilj je, kao i uvijek, postići sporazum prihvatljiv za obje strane.

Primjer uz metodu tandem

Radi se o kaznenom djelu teške tjelesne povrede koju je maloljetnica A počinila na štetu maloljetnice B (fraktura ruke i nosa).

Prvi razgovor s **osumnjičenicom** i njenom majkom održao se u zakazano vrijeme. Nakon upoznavanja, međusobnog informiranja i pojašnjavanja cijelog procesa, maloljetnica i njena majka pristale su na sudjelovanje u izvansudskoj nagodbi i susret s oštećeni-

com. Osumnjičenica je ispričala da je do fizičkog sukoba u kojem je povrijeđena oštećenica došlo zato što je osumnjičenica čula od više učenika iz škole da oštećenica o njoj govori vrlo ružne stvari, naziva je pogrdnim imenima i širi insinuacije u odnosu na njen ljubavni/seksualni život. Osumnjičenica je time bila izuzetno povrijeđena i ljuta te je odlučila dočekati oštećenicu nakon škole na pustom mjestu. Kada se oštećenica pojavila, osumnjičenica ju je prvo napala verbalno, a nakon što se oštećenica htjela udaljiti, napala ju je i fizički. Zbog jakog udarca i naguravanja oštećenica je pala i udarila u betonski blok te tako zadobila teške povrede. Osumnjičenica u potpunosti priznaje djelo koje joj se stavlja na teret i preuzima odgovornost, navodeći da je bila izazvana ponašanjem oštećenice, no nije ni pomislila da bi sve moglo završiti s tako ozbiljnim posljedicama (htjela ju je samo zastrašiti). Iznosi da se jako preplašila kada je saznala kakve je posljedice oštećenica imala (i još uvijek ima) i spremna je susresti se s oštećenicom i pokušati kroz izvansudsku nagodbu riješiti nastali konflikt i posljedice po oštećenicu. Pritom izražava jaku nelagodu od susreta i boji se kako će oštećenica reagirati.

Iz prvog razgovora s **oštećenicom** saznaje se gotovo identična priča, uz napomenu da je oštećenica svjesna da je i sama donekle doprinijela sukobu, no ne prihvaća da je iznosila takve uvrede na račun osumnjičnice kako ih je ona navela. S osumnjičnicom nije bila u nekim bliskim odnosima, a od tog sukoba uopće ne komuniciraju, niti oštećenica ima potrebu za time. Jako je zabrinuta hoće li biti sve u redu s njenim zdravljem obzirom na teške posljedice. No, unatoč svemu, želi sudjelovati u izvansudskoj nagodbi i susresti se s osumnjičnicom, mada izražava nelagodu i određeni strah od susreta s njom.

Nakon dobrovoljnog prihvaćanja postupka izvansudske nagodbe od obje strane, dugo-

voren je **zajednički susret**. Budući da je i u čekaonici uočeno da maloljetnice ne komuniciraju, posrednica se odlučila za metodu tandem. O tome je informirala obje strane i nakon njihova pristanka krenula prema zacrtanoj proceduri. Po razmještanju sjedenja posrednica je započela s pričom žrtve te je poticala na opis događaja i iznošenje posljedica koje su kod nje nakon tog djela nastupile (kako se događaj dogodio, kako se osjećala tada, što se sve kasnije događalo, što sada očekuje i sl.). Osumnjičenicu je zamolila da sjedne iza oštećenice i samo sluša te joj je rekla da će kasnije imati prostora za pričanje svoje priče i postavljanje pitanja. Oštećenica je ponovila ono što je rekla u prvom razgovoru s posrednicom.

Nakon što je priča oštećenice ispričana, zamijenjene su pozicije sjedenja te se cijela procedura ponovila. Osumnjičenica je također ponovila svoju priču iz prvog razgovora s posrednicom. Tako su obje strane imale mogućnost, bez međusobnog direktnog vizualnog kontakta, čuti perspektivu druge strane. Nakon toga pozicija sjedenja vraća se u istostranični trokut te se započinje s međusobnim pitanjima, razgovorom i pojašnjavanjima, naravno uz vođenje posrednice.

Osumnjičenica se prvo iskreno ispričala oštećenici i izrazila žaljenje zbog cijelog događaja. Oštećenica je također imala potrebu reći da joj je žao zbog svega. Napomenula je da je zabrinuta za svoje zdravstveno stanje, no da nema materijalnih potraživanja od osumnjičenice. Na to je osumnjičenica sama ponudila oštećenici određene načine kojima bi mogla donekle ublažiti posljedice koje su počinjenjem kaznenog djela nastale (pratnja kod rehabilitacije, pomoć u prikupljanju i pripremi gradiva iz škole i sl.).

Oštećenica je neke od tih prijedloga prihvatila te je tako sastavljen i sporazum. Majke obje maloljetnice suglasile su se s njihovim dogovorom.

Metoda miješanih parova

Metoda miješanih parova najčešće se koristi za sukobe koji se odvijaju u bližem socijalnom okruženju (sustavu) i kod konflikata između osoba koje će i dalje ostati u kontaktu (npr. partneri, bivši partneri, prijatelji, susjedi, vršnjaci u školi, kolege na poslu...). Narušeni su odnosi (npr. prijetnja), a rjeđe se radi o materijalnoj šteti. Naglasak je na rješavanju konflikta između dviju strana, s ciljem da se ponovno uspostave dobri odnosi i dogovori način kako će se ophoditi jedno prema drugom u budućnosti.

U ovoj su metodi uvijek prisutna dva posrednika, tj. par posrednika, pri čemu se vodi računa o strankama (npr. jedino ako su stranke muško-ženski par (partneri) i medijatori bi trebali biti u istom paru, pa će tako npr. žensku stranku uzeti posrednica i suprotno). Bitno je da oba posrednika rade timski i ujednačeno i posebno je važno da oboje poštuju i misle na sve razine komunikacije:

1. semantičku (izgovorena riječ) i metase-mantičku (boja, ton glasa...);
2. izravnu i neizravnu, posebno kod teških emocija;
3. implicitnu (ono što se misli i što se htjelo reći) i eksplicitnu (ono što se kaže i čuje...);
4. verbalnu i neverbalnu.

Metoda miješanih parova otprilike traje 3 sata u kontinuitetu, a započinje istovremenim pozivanjem stranaka (pisanim putem) koje se susreću u čekaonici.

KORACI SU SLJEDEĆI:

- 1) Prvi korak već počinje u čekaonici (bitno je da posrednici već tada obrate pozornost na ponašanje pozvanih stranaka, jer tu se već može vidjeti komuniciraju li, kako sjede, jesu li još u konfliktu i na-

ravno paziti pritom da ne dođe do sukoba). Na taj se način dobiva realna slika stvarnog odnosa pozvanih stranaka.

- 2) Oba posrednika prilaze strankama i pozdravljaju ih te, nakon što im se predstave, informiraju ih o tijeku i načinu provođenja ove metode i to: da će metoda trajati okvirno 3 sata i da će s njima prvo biti obavljeni individualni razgovori, a potom, nakon kraće pauze, zajednički razgovor.

Posrednici trebaju biti dosljedni u proceduri, pa iako stranke i zatraže da odmah krenu na zajednički razgovor, ne smiju preskakati individualne razgovore i to strankama treba reći.

- 3) Posrednici odlaze svaki u svoju sobu sa svojom strankom i kreću s individualnim razgovorom (ta etapa otprilike traje 60 – 90', nakon čega slijedi kraća stanika za klijente).

Individualni razgovor treba provesti na sljedeći način (prema skici „lukovice“):

- Na početku valja kratko porazgovarati općenito, a dalje je proces kao i inače u prvom razgovoru – pojasniti kontekst razgovora, informirati, provjeriti interes za izvansudsku nagodbu i uspostaviti kvalitetan odnos sa strankom.
- Cilj je dobiti od stranke autentično viđenje događaja, doživljaj (stranku se pita: „Kako ste Vi to doživjeli i vidjeli, što je to za Vas značilo?“), emocionalni doživljaj i njegovu proradu; uzroke i posljedice konflikta; vlastiti/tuđi dio doprinosa događaju; kako su to ostale osobe percipirale; utjecaj incidenta na odnose s drugima; alternativne načine ponašanja; pretpostavku o nagodbi štete, tj. stalno se vraćati na njega/nju, pri čemu se poštuju koraci i postavljaju sljedeća pitanja:
 - Kako se sve to skupa odvijalo i kako ste Vi to sve doživjeli ?

- Kakvog je to imalo utjecaja na Vaš odnos ili koje su posljedice tog događaja na Vaš odnos?

- Kakvog je to sve imalo utjecaja i posljedice na Vašu obitelj, posao, prijatelje i druge u socijalnom okruženju, dakle, na blisko socijalno okruženje (npr. je li izgubio posao, mora li napustiti obitelj, ima li zabranu pristupa stanu?).

- Kakve su posljedice na šire socijalno okruženje, na razini države, prava, zakona? Upoznati ga s posljedicama toga što je napravio kazneno djelo, sankcije (primjerice, jedan je mladić nešto ukrao pa su ga isključili iz vatrogasnog društva).

- Stranku se zatim pita o uzrocima i posljedicama konflikta:

- Što je mogao drugačije učiniti u toj situaciji i kako danas gleda na sve?

- Kakvi su sada odnosi s drugom osobom s kojom je stranka bila u konfliktu?

- Kako vidi da bi se ta šteta mogla popraviti?

- Kakva je potreba oštećene stranke za nadoknadom? Što očekuje ili želi ili treba? Zašto je podnijela prijavu? Kako vidi trenutne odnose? Itd.

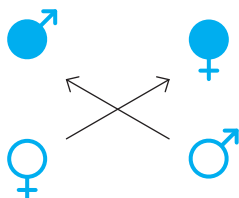
Rezultat individualnih razgovora je da postoje 2 priče (od počinitelja i žrtve).

- 4) Stranke odlaze na kratku stanku od oko 15 – 30', dok posrednici kroz to vrijeme pripremaju i dogovaraju daljnje korake rada.

Zajednički razgovor. Stranke se, nakon što su se vratile sa stanke, pozivaju da uđu u prostoriju gdje će se odvijati zajednički razgovor.

Kako se u ovoj metodi pri zajedničkom razgovoru primjenjuje **specifičan način sjedjenja** stranaka, posrednici ih zamole i pokažu im mjesta na kojima će oni sjediti.

Posrednici zamole stranke da sjednu dijagonalno od njih, a što olakšava daljnju komunikaciju.

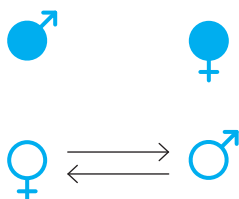

Na početku zajedničkog razgovora bitno je podsjetiti na pravila komunikacije i razgovora (međusobno slušanje, uvažavanje, postavljanje pitanja kad za to dođe vrijeme itd.).

Tijekom zajedničkog razgovora posrednici primjenjuju sljedeće metode po koracima:

a) Zrcaljenje priča:

- Posrednici započnu razgovor (prije toga istovremeno okrenu stolce jedan prema drugome) te objasne strankama da će oni sada jedan drugome ispričati priču koju su čuli od stranaka u prethodnim individualnim razgovorima (zato se u prethodnom razgovoru treba tražiti dopuštenje stranka da se može ispričati ono što je rečeno u individualnom razgovoru), a da ih za to vrijeme stranke trebaju slušati, ništa ne komentirati ni pitati.
- Za to vrijeme posrednici gledaju jedan drugome u oči pri čemu ne gledaju stranke, a što podsjeća na igrokaz kojeg stranke gledaju.

- U pravilu, prvo priča onaj posrednik koji je razgovarao sa žrtvom. Prepričava priču na način: "Moja stranka ispričala mi je da..." Bitno je da pri tome ne ubacuju svoje dojmove ili procjene.

- Nakon što posrednici ispričaju priče, u isto vrijeme okrenu stolice na kojima sjede prema strankama kako bi započeli sa sljedećim korakom.

Ispravak zrcaljenja priča:

- Posrednici potom pitaju stranke jesu li dobro prenijeli njihov dio priče i to na način da pitaju suprotnu stranku (npr. posrednica pita muškarca: „Je li moj kolega dobro ispričao Vašu priču?“ i obrnuto), tj. dolazi do zamjene uloga između posrednika.
- Ta faza traje tako dugo dok se obje strane ne nađu u svojim pričama i ne identificiraju se s njima.
- Bitno je da posrednici promatraju i neverbalnu komunikaciju stranka, ne što komuniciraju, nego kako i to može biti dobra podloga za stvaranje hipoteza o vrsti odnosa i to je važan element za daljnji rad s klijentima.
- Nakon toga od stranaka se traži da iznesu svoje mišljenje i viđenje onog što su čuli.

Zajednički razgovor:

- Posrednici aktivno i „budno“ promatraju započeti dijalog stranaka te ga po potrebi usmjeravaju.
- Bitno je cijeli razgovor usmjeriti prema budućnosti, tj. prema zajedničkom sporazumu s kojim će obje strane biti zadovoljne (mada će se morati djelomično baviti prošlošću jer obično stranke govore o različitim viđenjima istog događaja, ali posrednici različitim komunikacijskim tehnikama upravljaju tim procesom i usmjeravaju ga prema budućnosti).
- Jedna od mogućnosti, metodičkih postupaka jest **b) Reflektirajući tim** koji se ko-

risti kad se osjeti da je nastala blokada, da se previše govori o prošlosti i da se sudionici međusobno ne slušaju. Tada ih posrednici pitaju žele li sada njih poslušati i kažu im da sada samo slušaju (time se želi potaknuti nova razina komunikacijskog procesa). Svaki posrednik svom kolegi priča o svojoj percepciji, no samo kao **pretpostavci** (strankama se kaže da to što posrednici pričaju ne mora biti točno, ali neka slušaju). Ne izriču se činjenice, istine, sudovi, ne traže se krivci. Svi iskazi koji se tiču stranaka iznose se kao čiste pretpostavke, u mašti. Na primjer: „Imam osjećaj da se žrtva osjeća jako povrijeđenom jer je počinitelj to rekao.“ ili „Počinitelj ne želi platiti jer smatra da je cijena previsoka i da žrtva stalno povećava cijenu.“ To traje 5 –15 minuta, pa se posrednici opet obraćaju strankama i pitaju mogu li oni s tim što su posrednici pričali nešto početi, odnosi li se to na njih ili su posrednici u krivu. Stranke to mogu potvrditi, izreći svoje mišljenje itd. (neki klijenti kažu da je to upravo točno, ali da se nisu sami usudili tako formulirati), pa ponekad to znači „proboj“ blokade. Rješenje često „visi“ u zraku jer često pozadina nije dosta pojašnjena (npr. žrtva ima dojam da je se ne razumije, pa zato povećava cijenu). Tada se zajedno sa strankama definira korak po korak i u zadnjoj fazi se formulira dogovor, a ako nema dogovora, a obje strane to žele, dogovara se idući susret. To je oblik indirektne komunikacije.

Sporazum:

- formulira se sporazum u pisanom obliku (kao i kod standardne metode)
- ako je dogovoreno da će npr. počinitelj promijeniti svoje ponašanje kroz period od 2 mjeseca, posrednici mogu dogovoriti da nakon ta dva mjeseca uslijedi zajednički sastanak kako bi se provjerilo izvršenje sporazuma.

Primjer uz metodu miješanih parova

Osumnjičenik, mlađi punoljetnik, počinio je kazneno djelo nasilničkog ponašanja na štetu poznanika s fakulteta, također mlađeg punoljetnika. Osumnjičenik je ranije izlazio s djevojkom s kojom sada hoda oštećenik. Kritičnog dana osumnjičenik je u prolazu susreo oštećenika koji mu je rekao neka ostavi njegovu djevojku na miru i da joj prestane slati prijeteće poruke. Došlo je do prepirke, nakon čega je osumnjičenik udario oštećenika šakom u glavu u predjelu očiju i nosa. Oštećenik je pao na pod i kratko ostao bez svijesti. Nakon što se pribrao, otišao je liječniku. Nos nije bio slomljen, ali je bio jako natučen.

Priprema: Nakon razmatranja prispjelog spisa i imajući u vidu informacije da su obje strane (oštećenik i osumnjičenik) voljne krenuti u postupak izvensudske nagodbe, posrednici su donjeli odluku da u konkretnom slučaju primjene metodu miješanih parova.

Poziv na razgovor: Na dogovoreni dan, u prostorije službe za izvensudsku nagodbu, pozivaju se obje stranke u isto vrijeme.

U čekaonici je započeo razgovor, posrednice su se predstavile i upoznale sa strankama, pri čemu su mladiće upoznale s načinom provođenja gore navedene metode (obavljen je *small talk*, najavljeni odvojeni individualni razgovori i objašnjeni daljnji koraci). Počinitelj je želio preskočiti individualni razgovor i zalagao se da se pristupi zajedničkom razgovoru, dok je oštećeni prihvaćao zadanu proceduru. Posrednici nisu prihvatili prijedlog počinitelja te se krenulo s provođenjem metode prema koracima koji slijede:

Iz individualnog razgovora s **oštećenikom** proizlazi da se kritičnog dana u prolazu su-

sreo s počiniteljem te mu je rekao neka ostavi njegovu djevojku na miru i prestane joj slati prijeteće poruke. Počinitelj je na to burno reagirao, verbalno ga napao, a tada i udario šakom u nos. Nakon toga oštećenik je pao na pod i kratko ostao bez svijesti, a potom se uputio liječniku jer je mislio da mu je slomljen nos. Izvršen je pregled i slikanje te je utvrđeno da nije došlo do prijeloma kosti. O ovom je događaju oštećenik razgovarao s ocem koji mu je savjetovao da se obrati odvjetniku, dok mu je majka savjetovala da sve zaboravi i ne ulazi u neki rizik koji bi mogao uslijediti kao osveta. Nije znao kako bi postupio, razmišljao je o osveti, ali onda bi konflikt išao u nedogled. No, njegovo je samopoštovanje bilo narušeno jer nije znao kako bi odgovorio na napad. Osjećao se osramoćeno pred djevojkom i kolegama, a i ponašanje počinitelja je prema njegovim vrijednostima nedopustiv način rješavanja problema. Prijedlog da sukob riješi kroz izvensudsku nagodbu učinio mu se prihvatljivim i očekuje emocionalnu ispriku od počinitelja. Ne želi da se protiv osumnjičenika vodi kazneni postupak i ima potrebu da jednom sve privede kraju. Ne razmišlja o materijalnoj nadoknadi jer počinitelj studira i sam se uzdržava. Naprosto želi imati čist socijalni prostor za komunikaciju. Buduće odnose s počiniteljem ne želi produbljivati, ali prihvaća mogućnost uobičajene komunikacije pri susretu, pozdravljanje i prepoznavanje.

Iz individualnog razgovora s **počiniteljem** proizlazi:

Kritičnog dana počinitelj je u prolazu susreo oštećenika (sadašnjeg partnera njegove bivše djevojke) koji mu je rekao da ostavi na miru njegovu djevojku jer se ona žali da joj stalno prijeti i ne da joj mira. To je počinitelja razljutilo (jer su s njim u društvu bili njegovi kolege) i počeo je verbalno vrijeđati oštećenika te je u toj cijeloj situaciji koja je nastupila refleksno reagirao i udario oštećenika u

glavu, nakon čega je oštećenik pao na pod. Počinitelj se potom udaljio s mjesta događaja. No, već istu večer je čuo određene reakcije kolega i prijatelja i kritiku na njegov fizički nasrtaj. Počinitelj kaže da mu je žao što je udario oštećenika i da inače ne reagira na takav način. Policija je obavijestila njegove roditelje. Roditelji su mu zamjerali način na koji je reagirao. Nakon toga je počinitelj telefonski nazvao oštećenika i ispričao mu se zbog svog ponašanja. Odgovornost za počinjeno kazneno djelo počinitelj je u potpunosti preuzeo, verbalizirao je svoju spremnost i dobrovoljnost da se nađe i razgovara s oštećenikom, a kao viziju popravka štete počinjene ovim kaznenim djelom, verbalizirao je spremnost za verbalnom isprikom i drugim potraživanjima oštećenika koja nisu vezana za materijalnu nadoknadu štete.

U **zajedničkom razgovoru**, koji je istog dana uslijedio nakon provedenih paralelnih individualnih razgovora, primijenjena je metoda zrcaljenja priča počinitelja i oštećenika, metoda ispravka zrcaljenja priča te metoda reflektirajući tim i sklopljen je zajednički sporazum. Počinitelj je samoinicijativno kod isprike ustao s mjesta gdje je sjedio, ispružio ruku prema oštećeniku i ispričao se. Naglasio je da je svjestan da se radi o njegovu nedozvoljenom i kažnjivom ponašanju te je obećao da će njegovo ponašanje, kako u odnosu na oštećenika, tako i u odnosu na ostale situacije u životu biti drugačije, tj. da će probleme rješavati na prihvatljiv i dopušten način.

S obzirom na prezentirano, postupak posredovanja uspješno je realiziran.

Metoda vodeničko kolo

Metoda **vodeničko kolo** primjenjuje se kada se radi o grupi počinitelja nasuprot jednog oštećenika (rjeđe obrnuto). Pretežito je riječ o kaznenim djelima tučnjave, prijetnje

i tjelesne ozljede. Provodi je posrednik samostalno ili u paru s drugim posrednikom (posebice ako je grupa velika).

Proces se odvija kroz 3 (tri) faze.

Prva faza započinje individualnim razgovorom s oštećenikom i to je jedina metoda kada se prvo razgovara s oštećenikom, a ne osumnjičenikom. Oštećenika se upoznaje s procesom izvansudske nagodbe, daje mu se prostor za opis događaja, izražavanje strahova, povreda, osjećaja nemoći i ljutnje te se razgovara o njegovim očekivanjima za nadoknadu štete, njegovim potraživanjima, zahtjevima i razmišljanjima. Bitno je da oštećenik ispriča sve što je doživio. Traži se suglasnost oštećenika za sudjelovanje u daljnjem procesu. Ako oštećenik pristane, informira ga se o daljnjim koracima procesa izvansudske nagodbe i preporuči da se raspita o pravnim savjetima (mogućnost savjetovanja s odvjetnikom).

U ovoj je fazi bitno da posrednik posveti dovoljno vremena oštećeniku tijekom razgovora i pruži mu emocionalnu potporu, kako bi se osjećao što sigurnije te bez straha od moguće nove viktimizacije ili odmazde od strane skupine osumnjičenika (grupe).

Ako oštećenik pristane na sudjelovanje u daljnjem procesu, slijedi druga etapa.

Druga faza usmjerena je na pozivanje svih osumnjičenika/počinitelja (istovremeno). U pozivu se istakne da je bitno da se na poziv istovremeno odazovu svi osumnjičenici (cijela grupa). Zamoli ih se da potvrde dolazak, pa ako netko javi da ne može doći na zakazani susret, traži se drugi termin ili se članovima grupe kaže da sami kontaktiraju s ostalima.

Kada osumnjičenici dođu, posrednik ih zamoli da svi zajedno uđu u prostoriju za razgovor. Nakon predstavljanja, posrednik se

obraća cijeloj grupi. Predmet razgovora je skupina kao cjelina, a tema nije samo kazneno djelo već njegove posljedice.

Članove skupine na početku se zamoli da odluče žele li i jesu li spremni krenuti u daljnje korake nagodbe. Posrednik od njih traži da odluče preuzimaju li svi kao grupa odgovornost za događaj (kazneno djelo), što je i uvjet za sljedeću etapu. Bitno je da cijela grupa na sebe preuzme odgovornost za događaj, bez obzira na pojedinačne osjećaje ili udjele pojedinaca. Za to vrijeme posrednik može ostati u prostoriji ili može izaći van na 5 – 10 minuta kako bi grupi ostavio prostor za dogovor.

Nakon toga članovi grupe posredniku izjavljuju jesu li u cjelini preuzeli odgovornost i žele li sudjelovati dalje u tom procesu.

Ako je odgovor pozitivan, posrednik grupu upoznaje s daljnjim koracima nagodbe te mišljenjem i očekivanjima oštećenika te njegovim potraživanjima (navode se okviri u kojima će se kretati zahtjev oštećenika za nadoknadom štete). Na taj se način počinitelji mogu bolje pripremiti, a imaju i mogućnost potražiti pravni savjet. Pred skupinom se potom telefonski zove oštećenik i dogovara se termin za zajednički razgovor.

Treća faza uključuje zajednički razgovor i odvija se u dvije faze. Oštećenika se poziva da dođe ranije od skupine osumnjičenika kako bi posrednik još malo s njime individualno porazgovarao, pružio mu potporu te ga pripremio za daljnje korake koji će uslijediti, a samim time i spriječio vizualni kontakt s grupom počinitelja.

1) Prvi dio ove treće faze usmjeren je na kazneno djelo i emocionalno zadovoljenje/poravnanje. Posrednik u čekaonici informira članove skupine o daljnjim koracima rada. Nakon toga članovi skupine će jedan po jedan ulaziti u sobu

gdje se nalazi oštećenik, gdje će uz nazočnost posrednika razgovarati s oštećenikom, saslušati ga, razmijeniti misli, ispričati se, opisati svoj udio u počinjenom kaznenom djelu i izaći iz sobe kako bi ušao sljedeći član. Isti postupak se ponavlja sa svakim osumnjičenikom, dok „kotač ne napravi puni krug“. Članovi skupine pojedinačno ulaze u sobu gdje se nalazi oštećenik uz prisustvo posrednika. Tako nastaje potpuna slika događaja i otvoreno su priznati udjeli svakog pojedinca u događaju. Potom svi članovi skupine zajedno ulaze u dvoranu za sastanke gdje se nalazi oštećenik kako bi se otvorio prostor za moguća pitanja. Posrednik ukratko sve pojedinačne priče sažima u jednu cjelinu, pri čemu na vidjelo izlaze udjeli pojedinih članova grupe. Potom svi sudionici imaju priliku još nešto dodati, pitati i sl. Tu završava razgovor o emocionalnom poravnanju.

- 2) Slijedi drugi dio zajedničkog susreta koji uključuje razgovor i pregovaranje oko nadoknade materijalne štete, nakon čega se sklapa pisani sporazum. Utvrđuje se koliko će koji član skupine platiti, predlaže se na koji način i kroz koje vrijeme će se oštećeniku novac isplatiti (ili je riječ o nekom drugom obliku nadoknade materijalne štete) te se sve to zapiše u sporazum i potpiše.

Primjer uz metodu vodeničko kolo

Četiri su maloljetnika počinila kazneno djelo teške krađe na način da su provalili u dućan sportske opreme i ukrali nekoliko odjevnih predmeta i sportskih rekvizita.

Prvi razgovor s **oštećenikom** pokazao je da je spreman krenuti u postupak posredovanja te dobrovoljno sudjelovati u zajedničkom razgovoru. Oštećenik je naveo da je

njegova trgovina već duže vrijeme na udaru učestalih krađa i provala. Vezano za ovaj događaj naveo je da je počinjena šteta u iznosu od oko 12.000,00 kn, no dio štete nadoknadio je osiguravajuće društvo, budući da je dućan osiguran. Iz tog razloga iznio je da na počinitelje nema materijalnih očekivanja, ali je voljan krenuti u postupak izvensudske nagodbe, upoznati i vidjeti počinitelje te obaviti razgovor s njima i njihovim roditeljima. Kao nadoknadu svoje štete, verbalizira mogućnost da maloljetnici u njegovoj trgovini odrade nekoliko sati tzv. humanitarnog rada (pomognu u uređenju okoliša oko trgovine, ličenja trgovine i sl.). Vezano za razbijeno staklo na trgovini, navodi da ga isti maloljetnici nisu razbili već ga nije uspio popraviti od ranijih provala, tako da od maloljetnika nema drugih materijalnih očekivanja.

Prvi razgovor s **osumnjičenicima** realiziran je prema dogovoru. Nakon što su maloljetnici i njihovi roditelji upoznati s tijekom izvensudske nagodbe i metodom vodeničko kolo, svi su se izjasnili da su voljni krenuti u daljnji tijek provođenja postupka posredovanja, preuzevši odgovornost za kazneno djelo koje im se stavlja na teret (grupa kao cjelina na sebe je preuzela odgovornost). Nakon toga telefonom se kontaktiralo s oštećenikom te je dogovoren zajednički razgovor idući tjedan. Razgovor s osumnjičenicima pokazao je da su njih četvorica u noćnim satima (sa subote na nedjelju), oko ponoći, provalili u trgovinu sportske opreme u privatnom vlasništvu. Maloljetnici su se tu večer prije izlaska u diskoteku okupili na platou ispred te trgovine (inače se tamo okupljaju mladi) te su konzumirali alkohol. Cilj im je bio nakon toga otići u diskoteku. Jedan je maloljetnik vidio da je staklo na trgovini malo pomaknuto te je dao ideju da probaju svi zajedno ući unutra. Drugi maloljetnik ga je podržao u ideji te je viknuo ostaloj dvojici da čuvaju stražu. No, trojica maloljetnika su ušla u dućan, a jedan ostao vani čuvati stražu. Odjednom je počeo zvoniti

alarm, a sva trojica mladića su u brzini uzela nešto iz trgovine i dala se u bijeg. Jedan je maloljetnik bježeći prema kući odbacio ukradene stvari u jarak. Druga dvojica pobjegla su u park s nekoliko ukradenih stvari koje su podijelila, a četvrti je otrčao kući.

Zajednički razgovor: realiziran je u dogovoreno vrijeme, uz primjenu metode vodeničko kolo.

U prvom djelu razgovora maloljetni su se počinitelji individualno ispričali oštećeniku te je svaki od njih pojedinačno prepričao oštećeniku svoju odgovornost za počinjeno kazneno djelo, duboko i iskreno se ispričavajući zbog svog djela, uz obećanje da se sigurno više neće dovesti u sličnu situaciju (čime je uspješno realiziran rad na emocionalnom poravnanju). Oštećenik je prihvatio njihove individualne isprike te je na taj način prvi dio susreta uspješno realiziran jer se uspjelo doći do emocionalnog poravnanja.

U drugom djelu razgovora proveden je dogovor oko nadoknade štete (kada su u prostoriji bili prisutni i roditelji maloljetnika). Do zajedničkog dogovora i sporazuma uspjelo se doći, a razgovor je vođen u ugodnoj atmosferi. Maloljetni počinitelji samoinicijativno su predložili oštećeniku da su voljni nadoknaditi štetu tako da bi mu voljeli pomoći u trgovini i na taj način se odužiti.

Dogovoreno je da kroz tjedan dana (točno navedeni datumi) maloljetnici pomognu oštećeniku radeći u njegovoj trgovini u vrijeme suprotno od odvijanja nastave (dvojica od 8 do 12 sati, a druga dvojica od 13 do 17 sati). Uz uvaženu usmenu ispriku svih maloljetnika, dogovorena je i normalizacija međusobnih odnosa (između počinitelja, njihovih roditelja i oštećenika).

S oštećenikom je dogovoren daljnji telefonski kontakt kako bi se provjerilo jesu li maloljetnici ispoštovali dogovor.

Pregovaranje oko budućeg ponašanja

Cilj ove metode promjena je ponašanja bez ulaženja u dublje aspekte osobnosti i eventualnih ranijih sukoba. Namjera je doći do konkretnog sporazuma koji se poslije može kontrolirati. Temelji se na ravnopravnosti obje strane i odnosi se na buduće ponašanje. Pogodna je za konflikte među suradnicima na poslu, u obitelji, školi itd., odnosno za osobe koje su u bliskom ili svakodnevnom kontaktu, no potrebno je govoriti/pisati o konkretnim ponašanjima, a ne općenito.

Procedura pregovaranja oko budućeg ponašanja opisana je na str. 94.

Primjer uz metodu pregovaranja oko budućeg ponašanja

Radi se o kaznenom djelu lakše tjelesne povrede koju je maloljetni osumnjičenik počinio na štetu maloljetnog oštećenika s kojim ide u isti razred srednje škole.

U prvom razgovoru s **osumnjičenikom**, nakon pojašnjavanja procesa i prihvatanja sudjelovanja u istom, maloljetnik je ispričao što se tog dana događalo u školi. Oštećenik, s kojim osumnjičenik ide u isti razred, ponovno ga je izazivao, kao i često ranije, bez nekog povoda. Počeo je izazivati osumnjičenika na način da je iznosio pred razredom neke neugodne informacije za osumnjičenika (o tome da je „papak“ i da se ne zna postaviti u situacijama s djevojkom koja ga vara itd.). Na to je osumnjičenik nasrnuo na oštećenika, došlo je do fizičkog obračuna i osumnjičenik je ozlijedio oštećenika. Posljedica je bila raspuknuta usna i napuknut nos zbog čega je oštećenik morao zatražiti pomoć liječnika. Osumnjičenik prihvaća odgovornost, no svoje ponašanje opravdava

Procedura pregovaranja oko budućeg ponašanja:

Svaka stranka u konfliktu dobije papir A4 s 3 pitanja (gore napiše ime, npr. „Ja Janko želim od Marka...“):

1. Kako bih mogao bolje i uspješnije funkcionirati, moj bi partner/suradnik trebao sljedeće ponašanje pokazivati češće, više, jače i jasnije: (npr. biti ljubazan, pozdraviti, nasmijati se)

2. Kako bih mogao bolje i uspješnije funkcionirati, moj bi partner/suradnik trebao sljedeće ponašanje pokazati rjeđe, manje ili uopće ne: (npr. vikati, vrijeđati, prijetiti)

3. Kako bih mogao bolje i uspješnije funkcionirati, moj partner/suradnik u tom slučaju ne bi trebao promijeniti sljedeće ponašanje: (npr. pomoć u izradi zadaće, sudjelovanje u pospremanju stana)

Svaki sudionik ima 15' na raspolaganju za razmišljanje i ispisivanje ponašanja i tada si međusobno razmjenjuju liste, u miru to pročitaju te razmisle kako će reagirati na želje drugoga. Mogu si postavljati pitanja, ali ne diskutirati o tome smatraju li da su te želje opravdane ili ne. Mogu nešto od toga prihvatiti, ali i ne moraju. No, ako jedna strana pristane nešto ispuniti, onda i druga strana treba toliko toga ispuniti (zato je to pregovaranje). Pregovaraju o tome koliko želja žele ispuniti. Dogovor se napiše i potpiše te obje strane dobiju fotokopiju oba lista i dogovore datum provjere.

Sporazum sklopljen _____

Sporazum će biti provjeren dana _____

Potpis osobe A _____ Potpis osobe B _____

činjenicom da je bio izazvan, iako inače ne prakticira takvo ponašanje. Žali zbog posljedica po oštećenika, no navodi da je reagirao nakon kontinuiranih izazova i vrijeđanja od strane oštećenika. Spreman je susresti se s oštećenikom i ispričati mu se, iako ima potrebu i razgovarati s njim o tome zašto ga izaziva i vrijeđa. Maloljetnikov otac, koji je bio u pratnji, suglasan je da se njegov sin susretne s kolegom iz razreda i da o svemu porazgovaraju (inače, otac smatra da je riječ o pretjeranoj društvenoj reakciji jer je riječ o konfliktu koji bi maloljetnici trebali znati sami razriješiti).

U prvom razgovoru s **oštećenikom**, koji je u službu došao također u pratnji roditelja, saznaje se da je osumnjičenik nasrnuo na njega i nanio mu već spomenute tjelesne povrede. Naveo je da do sada nije imao nikakvih fizičkih sukoba s osumnjičenikom, no preuzima i dio odgovornosti za sukob jer, kako navodi, malo se našalio na njegov račun. Smatra da inače nisu u sukobu, ali misli da se osumnjičenik lako naljuti bez većih razloga za to. Spreman je susresti se s osumnjičenikom i nada se da će riješiti taj sukob zadovoljavajuće za obje strane, posebno stoga što i dalje idu u isti razred, pa se sukob na neki način produbio (više ne razgovaraju, a i drugi učenici su se uključili u to).

Na **zajedničkom** su **razgovoru** oba maloljetnika ispričala svoje priče iz kojih se moglo prepoznati prihvaćanje odgovornosti obje strane i želja da to riješe na zadovoljavajući način. U međusobnom razgovoru ispostavilo se da postoje određene napetosti između njih (i prije ovog događaja), a koje proizlaze iz potrebe da se pred drugima naprave važni, stoga im je ponuđeno da rade po načelu pregovaranja oko budućih ponašanja (prije svega u školi), na što su obojica pristali. Nakon ispunjavanja protokola i zamjene, dogovorili su prihvatiti nekoliko ponašanja. Tako su dogovorili da oštećenik neće više vrijeđati osumnjičenika da je „mlakonja“ niti

spominjati njegovu djevojku, a osumnjičenik neće vikati na oštećenika i govoriti mu ružne riječi. Suglasili su se oko toga da će njihova komunikacija ubuduće biti na razini pristojnosti i međusobnog uvažavanja (pozdravljanje, odgovaranje na pitanja druge strane, suradnja na zadacima u školi). Potpisali su i razmijenili protokole, a kao rok izvršenja dogovorili su da će to biti trajno ponašanje. Roditelji su se s time suglasili.

Metoda poštar

Riječ je o metodi koja se rijetko koristi u procesu izvansudske nagodbe zato što ta metoda ne omogućuje neposredan već posredan „susret“ i „razgovor“ sudionika. Upravo je zajednički susret i neposredni kontakt, razgovor, dogovor i sporazum među sudionicima ključni čimbenik izvansudske nagodbe.

Međutim, postoje situacije kada je oštećena osoba spremna na proces izvansudske nagodbe, ali ne i na suočavanje s osumnjičenikom. Obično se radi o jakim emocijama kada oštećenik procjenjuje da ne može i ne želi neposredan susret s osumnjičenikom. Osumnjičenik, međutim, nema mogućnost za izbor ove metode jer se od njega upravo očekuje spremnost na susret s oštećenikom (naravno, ako je oštećenik spreman na to) i da kroz zajednički razgovor s njim pokuša popraviti i nadoknaditi štetu počinjenu kaznenim djelom.

Za ovu metodu treba više vremena i dva posrednika. Nakon pojedinačnih individualnih razgovora stranke se pozivaju u isto vrijeme, ali se nalaze u odvojenim sobama te se prvo vodi razgovor uz prisutnost oba posrednika s oštećenikom. Jedan od posrednika razgovara s njim o njegovim iskustvima, doživljaju, potrebama, očekivanjima. Nakon toga oba posrednika odlaze u drugu prostoriju gdje se nalazi osumnjičenik. Po-

srednik koji je razgovarao s oštećenikom prenosi njegove poruke. Drugi posrednik razgovara s osumnjičenikom o njegovu viđenju stvari, mogućnostima, ponudama. Tada se oba posrednika vraćaju oštećeniku i posrednik koji je razgovarao s osumnjičenikom prenosi poruke oštećeniku. Razgovor se tako nastavlja sve dok se ne postigne sporazum ili jedna od strana odustane.

Primjer uz metodu poštar

Maloljetnik je počinio kazneno djelo na štetu maloljetnice, bivše prijateljice njegove sestre. Radilo se o kaznenom djelu prijetnje.

Iz prvog razgovora s **osumnjičenikom** saznaje se da je oštećenicu samo površno poznao iz viđenja, ali je znao da se radi o sestrijoj bivšoj prijateljici. Prijateljstvo su prekinule zbog svađe oko dečka te je on, iz razgovora sa sestrom, saznao da je ta prijateljica pred sestrinim bivšim dečkom iznijela neke ružne stvari o njoj, zbog čega je dečko prekinuo vezu. Jedne je večeri, dok se vozio autobusom kući, vidio tu bivšu sestrinu prijateljicu kako stoji sama i prišao joj te joj rekao nekoliko ružnih riječi kako bi je povrijedio i omalovažio, a potom joj i zaprijetio da će se on s njom obračunati kada je ulovi nasamo. Ona je istrčala iz autobusa i doma rekla roditeljima što joj se dogodilo, a oni su sve prijavili policiji. Osumnjičenik tek sada shvaća što je učinio i iznosi da nije imao nikakve namjere povrijediti je već kao stariji brat zaštititi i „osvetiti“ sestru. Spreman je

susresti se s oštećenicom u izvensudskoj nagodbi i ispričati joj se te joj garantirati da ne treba imati nikakva straha od njega.

Prvi razgovor s **oštećenicom** pokazao je da se situacija odvijala na način kako je osumnjičenik ispričao, ali da su uvrede bile vrlo teške, a prijetnje djelovale stvarno. Oštećenica je taj događaj vrlo teško doživjela, jako se prestrašila, još je uvijek u strahu, a otada nije sigurna i ne usudi se sama nekamo ići. Spremna je na izvensudsku nagodbu jer bi željela da se to razriješi, ali nije spremna na susret s njime jer se boji da bi se pred njim mogla rasplakati.

Stoga je dogovoreno da se **zajednički razgovor** provede primjenom metode poštar. U razgovoru/komunikaciji koji se odvijao u dvije odvojene prostorije bile su uključene dvije posrednice. Posrednica koja je razgovarala s osumnjičenikom prenijela je oštećenici iskrene isprike osumnjičenika i njegovo žaljenje što je do toga došlo jer nije mislio da bi ona to mogla tako teško doživjeti. Nije imao namjeru na takav način je povrijediti već se više napraviti važan. Nije mislio da će ona to tako ozbiljno doživjeti i da će se toliko prestrašiti. Naveo je da može biti potpuno sigurna da je neće više nikada ničim uznemiravati.

Oštećenica je prihvatila ispriku, ali je tražila da osumnjičenik potpiše u sporazumu da je više neće oslovljavati ili joj prilaziti ili bilo što govoriti. Osumnjičenik je na to pristao te je sporazum potpisan.

2. Letak

Stručna služba za izvensudsku nagodbu redovito uz poziv osumnjičeniku i oštećeniku prilaže i informativni letak. Letak sadrži ključne informacije u sažetom obliku o izvensudskoj nagodbi, zakonskom okviru te mogućnostima koje nudi uključenim stranama. Na taj način pozvane strane mogu dobiti osnovni uvid u postupak koji slijedi.

Važno je znati

Ova je informacija prilog pozivu na razgovor s posrednikom u Stručnoj službi za izvensudsku nagodbu. U tom ćete razgovoru biti u potpunosti informirani o procesu izvensudske nagodbe. Postupak posredovanja vode posebno educirani stručnjaci.

Molimo Vas da pažljivo pročitate ovaj letak. Ako imate pitanja ili ako Vam je nešto nejasno, razgovarajte o tome s posrednikom.

Za uspješnu izvensudsku nagodbu važno je da ste u potpunosti informirani.

Izvadak iz zakonskih odredbi

Prema članku 72. Zakona o sudovima za mladež (NN 84/2011, 143/2012), državni odvjetnik može odluku o nepokretanju sudskog postupka uvjetovati spremnošću maloljetnika/mlađeg punoljetnika da izvrši posebnu obvezu – izvensudsku nagodbu.

U okviru ove posebne obveze maloljetnik/mlađi punoljetnik može popraviti i/ili nadoknaditi štetu nanесenu kaznenim djelom na sljedeći način: isprikom, vlastitim radom, uplatom dogovorenog iznosa novca, činjenjem neke opće korisne radnje ili na neki drugi dogovoreni način.

restorativna
obnavljanje pravda
pravednost
nova prilika
podrška
nadoknada štete
zajednica
uvažavanje
pravda
odgovornost
Konvencija o
pravima djeteta
rješavanje
isprika
prilagođeno
djeci
dogovor
suradnja
zaštita
učenje
participacija
socijalni mir
medijacija

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVENSUDSKU NAGODBU

Fond Ujedinjenih naroda za djecu Telefon: 385 1 2442 660
Ured za Hrvatsku 385 1 2442 661
Radnička cesta 41/7 Fax: 385 1 2442 662
10000 Zagreb www.unicef.hr

zajedno za djecu

unicef

Što je izvensudska nagodba?

Državni odvjetnik za mladež temeljem stručnog mišljenja i vlastite procjene može donijeti odluku o nepokretanju kaznenog postupka i uvjetovati maloljetniku/mlađem punoljetniku da se uključi u postupak posredovanja kroz izvensudsku nagodbu.

Svoju odluku dostavlja Stručnoj službi za izvensudsku nagodbu koja provodi postupak izvensudske nagodbe.

Cilj izvensudske nagodbe je postizanje dogovora između oštećenika i maloljetnika/mlađeg punoljetnika uz prisutnost posrednika.

Nastoji se doći do rješenja prihvatljivog za obje strane.

Stručnjak prvo pojedinačno razgovara s oštećenikom i maloljetnikom/mlađim punoljetnikom, a potom slijedi zajednički razgovor.

U zajedničkom razgovoru sudionici mogu iznijeti sve što im se čini značajnim. Pri tome se najčešće razgovara o načinu nadoknade ili popravljaju štete i o međusobnim odnosima sudionika u postupku.

Ako oštećenik i maloljetnik/mlađi punoljetnik postignu dogovor, sastavlja se pisani sporazum o pristanku maloljetnika/mlađeg punoljetnika i oštećenika na izvensudsku nagodbu te načinu popravljaju ili nadoknade štete.

Posrednik treba izvijestiti državnog odvjetnika o dogovoru i izvršenju nagodbe.

Ako se dogovor izvrši prema pisanom sporazumu, neće biti pokrenut kazneni postupak.

Ako se izvensudska nagodba ne ostvari, predmet se vraća na državno odvjetništvo i ponovno na razmatranje o daljnjem tijeku postupka.

Informacije za oštećenika

Izvensudska nagodba oštećeniku pruža sljedeće:

- zaštitu oštećenikovih interesa i zahtjeva;
- popravljanje i/ili nadoknadu štete i preuzimanje ostalih obveza od strane maloljetnika/mlađeg punoljetnika bez dugotrajnog i skupog sudskog postupka;
- mogućnost razgovora s maloljetnikom/mlađim punoljetnikom uz nazočnost posrednika za izvensudsku nagodbu;
- mogućnost da u povjerljivoj atmosferi govori o svojim iskustvima, potrebama i očekivanjima.

Oštećenik može u bilo kojem dijelu procesa izvensudske nagodbe tražiti prekid posredovanja.

Kada su oštećene maloljetne osobe, potrebna je suglasnost zakonskog zastupnika (roditelja/skrbnika) kako bi se postupak izvensudske nagodbe proveo.

Informacije za maloljetnika/mlađeg punoljetnika

U procesu izvensudske nagodbe maloljetnik/mlađi punoljetnik može razjasniti okolnosti u vezi s kaznenim djelom za koje ga se tereti.

Za to je potrebno:

- izričita spremnost maloljetnika uz suglasnost njegovih roditelja/skrbnika, odnosno, mlađeg punoljetnika;
- dobrovoljnost za razgovor o uzrocima i posljedicama počinjenog kaznenog djela i preuzimanje odgovornosti za počinjeno;
- pristanak na razgovor s oštećenikom o popravljanju ili nadoknadi štete i preuzimanju ostalih obveza.

U bilo kojem dijelu procesa maloljetnik/mlađi punoljetnik može tražiti prekid posredovanja, nakon čega će uslijediti obavijest državnog odvjetniku za mladež i najvjerovatnije prijedlog za pokretanje kaznenog postupka.

Ako maloljetnik/mlađi punoljetnik izvrši dogovorene obveze, državni odvjetnik donosi odluku o daljnjem tijeku postupka. Dosadašnja praksa pokazuje da u slučajevima uspješno izvršene izvensudske nagodbe, državni odvjetnik donosi odluku o nepokretanju sudskog postupka.

3. Dokumentacija

U postupku izvensudske nagodbe koriste se formulari, izvješća i druga dokumentacija neophodna za nesmetano i kvalitetno odvijanje procesa i s jasnom porukom o načinu sudjelovanja svih partnerskih institucija, kao i sudionika izvensudske nagodbe.

U tu je svrhu izrađeno više formulara koji preciziraju način komunikacije sa strankama, ali i između partnerskih službi i institucija.

Dio formulara koristi se na općinskim državnim odvjetništvima, a dio u stručnim službama za izvensudsku nagodbu. Riječ je o sljedećim obrascima:

- 1.** Poziv Općinskog državnog odvjetništva maloljetniku, odnosno njegovim roditeljima
- 2.** Izjava maloljetnika/roditelja o pristanku na izvensudsku nagodbu
- 3.** Obavijest Općinskog državnog odvjetništva Stručnoj službi za izvensudsku nagodbu
- 4.** Obavijest Općinskog državnog odvjetništva Centru za socijalnu skrb
- 5.** Poziv Stručne službe za izvensudsku nagodbu maloljetniku, odnosno roditeljima maloljetnika
- 6.** Poziv Stručne službe za izvensudsku nagodbu mlađem punoljetniku
- 7.** Obavijest Stručne službe za izvensudsku nagodbu Općinskom državnom odvjetništvu o započinjanju procesa izvensudske nagodbe
- 8.** Poziv Stručne službe za izvensudsku nagodbu oštećeniku
- 9.** Sporazum između oštećenika i maloljetnika
- 10.** Sporazum između oštećenika i mlađeg punoljetnika
- 11.** Potvrda oštećenika o preuzimanju financijske nadoknade štete
- 12.** Elementi Izvješća Stručne službe za izvensudsku nagodbu Općinskom državnom odvjetništvu nakon završenog procesa

REPUBLIKA HRVATSKA
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U Z A G R E B U

Broj: KM-DO-
Zagreb,

OGRANIČENO

Ime i prezime roditelja
Adresa

Poštovani,

ovo državno odvjetništvo zaprimilo je kaznenu prijavu prema Vašem maloljetnom sinu
_____ radi osnovane sumnje da je počinio
kazneno djelo _____.

Radi donošenja državnoodvjetničke odluke potrebno je da se

Dana _____

Zajedno sa svojim maloljetnim sinom _____
javite se stručnoj savjetnici u Općinsko državno odvjetništvo _____.

Sa sobom ponesite identifikacijsku ispravu.

O eventualnoj spriječenosti potrebno je da nas izvijestite pozivom na broj telefona

STRUČNA SAVJETNICA

OGRANIČENO

REPUBLIKA HRVATSKA
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U Z A G R E B U

Broj: KM-DO
Zagreb,

IZJAVA O PRISTANKU

U vezi s kaznenom prijavom _____
prema maloljetniku _____ zbog kaznenog
djela _____ izjavljujemo da smo suglasni s
provođenjem postupka po načelu svrhovitosti na temelju članka 72. Zakona o sudovima za
mladež.

Prema uputi državnog odvjetnika za mladež spreman sam dobrovoljno:

c) uključiti se u postupak posredovanja kroz izvensudsku nagodbu

Rok za izvršenje obveze: _____

Maloljetnik i njegova majka upućeni su da tijekom ovog postupka maloljetnik može
imati branitelja (članak 54. stavak 22. Zakona o sudovima za mladež) pa izjavljuju da ne žele
branitelja.

Maloljetnik

Zakonski zastupnik/roditelj

Osobna iskaznica broj:

Osobna iskaznica broj:

OGRANIČENO

REPUBLIKA HRVATSKA
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U Z A G R E B U

Broj: KM-DO- /
Zagreb,

CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB ZAGREB
Kumičićeva 5, Zagreb
STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU

Predmet: Postupak posredovanja prema

Maloljetnom _____, rođenom _____, od oca _____
i majke _____, s prebivalištem _____

Zbog kaznenog djela _____

Posebna obveza prema članku 72. stavku 1 točki c Zakona o sudovima za mladež:
c) da se uključi u postupak posredovanja kroz izvansudsku nagodbu.

Rok za ispunjenje obveze: _____

Poštovani,

molimo da obvežete i pružite stručnu pomoć te da podržite maloljetnika u ispunjenju
naprijed navedene posebne obveze i da nas o ispunjenju obveze odmah izvijestite.

Također molimo da nas izvijestite ako imenovani nije započeo s ispunjavanjem posebne
obveze ili ju nije ispunio u predviđenom roku.

Ako ovo državno odvjetništvo u roku od tri tjedna po proteku gore naznačenog roka za
ispunjenje obveze ne primi odgovor vašeg Ureda, smatrat će da postupak posredovanja nije
uspio pa će prema maloljetniku pokrenuti kazneni postupak.

Ispuni li maloljetnik uredno svoju obvezu, državni odvjetnik za mladež će u smislu članka
72. stavka 2. Zakona o sudovima za mladež donijeti konačnu odluku o nevođenju kaznenog
postupka prema maloljetniku.

ZAMJENICA OPĆINSKE DRŽAVNE
ODVJETNICE ZA MLADEŽ

U privitku:

1. podaci o kaznenom djelu
2. potpisana izjava o pristanku

OGRANIČENO

REPUBLIKA HRVATSKA
OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U Z A G R E B U

Broj: KM-DO-
Zagreb,

CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB ZAGREB
PODRUŽNICA _____

Predmet: maloljetnik _____

Poštovani,

obavještavamo vas da smo prijavu prema maloljetnom _____, rođenom _____, od oca _____ i majke _____, s prebivalištem _____, zbog kaznenog djela _____, dana _____ uputili Službi za izvensudsku nagodbu radi izvršavanja obveze prema članku 72. stavku 1 točki c Zakona o sudovima za mladež.

O istom vas izvještavamo zbog procjene eventualne potrebe poduzimanja mjera iz vaše nadležnosti.

Zahvaljujemo na suradnji.

ZAMJENICA OPĆINSKE DRŽAVNE
ODVJETNICE ZA MLADEŽ

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

Broj:

Mjesto i datum:

Ime, prezime i adresa **maloljetnikovih** roditelja

Poštovani,

Općinsko državno odvjetništvo _____
je donijelo odluku da **neće pokrenuti kazneni postupak** prema Vašem sinu/kćeri
_____ zbog izvršenja kaznenog djela iz čl. _____ KZ,
pod uvjetom da on/ona na osnovi čl. 72. Zakona o sudovima za mladež /NN-84/2011/ ispun
posebnu obvezu – izvansudsku nagodbu.

Posrednik u postupku izvršavanja ove obveze ovlašten je na osnovi navedenog zakonskog
propisa obaviti s Vama i Vašim djetetom razgovor i nadzirati izvršenje dogovorenih obveza.

Molimo Vas da se dana _____ u _____ sati zajedno s Vašim sinom/
kćeri javite u Stručnu službu za izvansudsku nagodbu Zagreb _____

_____ adresa i broj sobe
posredniku _____.

Ako ste toga dana spriječeni, molimo da nas o tome pravovremeno obavijestite na broj
telefona/mob. _____, kako bismo dogovorili vrijeme koje Vama odgovara.

Također Vas molimo da prije nego dođete na zakazani razgovor pročitate letak koji smo
Vam poslali uz poziv i na taj se način ukratko upoznate s postupkom izvansudske nagodbe
i mogućnostima koje Vam u tom postupku stoje na raspolaganju, a sve ostale informacije
moći ćete dobiti u razgovoru s posrednicom.

S poštovanjem,

Posrednik u Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

Broj:

Mjesto i datum:

Ime, prezime i adresa **ml. punoljetnika**

Poštovani,

Općinsko državno odvjetništvo _____ je donijelo odluku da **neće pokrenuti kazneni postupak prema Vama** zbog izvršenja kaznenog djela iz čl. _____ KZ, pod uvjetom da na osnovi čl. 72. Zakona o sudovima za mladež /NN-84/2011/ ispunite posebnu obvezu - izvensudsku nagodbu.

Posrednik u postupku izvršavanja ove obveze ovlašten je na osnovi navedenog zakonskog propisa obaviti s Vama razgovor i nadzirati izvršenje dogovorenih obveza.

Molimo Vas da se dana _____ u _____ sati, javite u Stručnu službu za izvensudsku nagodbu Zagreb, _____ adresa i broj sobe posredniku _____.

Ako ste tog dana spriječeni, molimo da nas o tome pravovremeno obavijestite na broj telefona/mob. _____, kako bismo dogovorili vrijeme koje Vama odgovara.

Također Vas molimo da prije nego dođete na zakazani razgovor pročitate letak koji smo Vam poslali uz poziv i na taj se način ukratko upoznate s postupkom izvensudske nagodbe i mogućnostima koje Vam u tom postupku stoje na raspolaganju, a sve ostale informacije moći ćete dobiti u razgovoru s posrednikom.

S poštovanjem,

Posrednik u Stručnoj službi za izvensudsku nagodbu

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

KL. BROJ: VUP-

UR. BROJ:

ZAGREB, _____

OPĆINSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO
U ZAGREBU

PREDMET: _____

- obavijest o postupku posredovanja

VEZA VAŠ BROJ: _____

Obavještavamo Vas da smo započeli postupak posredovanja prema mlt./ml.pun.
_____, iz Zagreba, s prebivalištem na adresi
_____, a koji je pokrenut zbog počinjenja
kaznenog djela iz člana _____ KZ.

U Stručnoj službi za izvansudsku nagodbu proveden je prvi razgovor s počiniteljem
kaznenog djela te je formalno dao pristanak na provođenje postupka izvansudske nagodbe.

Uz poštovanje,

Posrednik

RAVNATELJ

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

Broj:

Mjesto i datum:

Ime, prezime i adresa **oštećenika**

Poštovani,

Općinsko državno odvjetništvo _____, uputilo je na postupak posredovanja maloljetnika/mlađeg punoljetnika _____

zbog kaznenog djela iz člana _____ KZ, počinjenog na Vašu štetu, da u dogovoru s Vama, a na osnovu čl. 72. Zakona o sudovima za mladež / NN 84/2011/, isti ispuní posebnu obvezu u postupku izvensudske nagodbe.

Stručna služba za izvensudsku nagodbu posreduje u postizanju obostrano prihvatljivog dogovora između Vas i osumnjičenog maloljetnika/mlađeg punoljetnika.

Posrednik u postupku izvršavanja ove obveze ovlašten je s Vama obaviti razgovor i nadzirati izvršavanje dogovorenih obveza. Tom prilikom pružit će Vam se mogućnost govoriti, pitati maloljetnika/mlađeg punoljetnika i saznati razloge zašto je počinio kazneno djelo, izraziti svoje misli i interese glede popravka i nadoknade štete.

Molimo Vas da se dana _____ u _____ sati, javite u Stručnu službu za izvensudsku nagodbu Zagreb _____
adresa i broj sobe
posredniku _____.

Također Vas molimo da prije nego dođete na zakazani razgovor pročitate letak koji Vam šaljemo u privitku poziva i na taj način se ukratko upoznate s postupkom izvensudske nagodbe. U slučaju spriječenosti molim obavijestite na mob.br.: _____

S osobnim poštovanjem,

Posrednik u Stručnoj službi za izvensudsku nagodbu

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

Broj:

Mjesto i datum:

SPORAZUM O NAGODBI IZMEĐU MALOLJETNIKA/CE I OŠTEĆENIKA/CE

U vezi s kaznenom prijavom Policijske postaje _____ zbog kaznenog djela iz čl. _____ KZ, izjavljujem/o da sam/smo suglasni s provođenjem postupka po načelu svrhovitosti temeljem čl. 72. Zakona o sudovima za mladež /NN-84/2011/.

Temeljem zajedničkog razgovora oštećenika i osumnjičenika dogovoreno je da će maloljetnik /maloljetnica dobrovoljno učiniti sljedeće:

Ovu obvezu ispunit će do _____.

Maloljetnik je poučen da će u slučaju ispunjenja obveze državni odvjetnik za mladež na osnovi čl. 72. st. 2 ZSM prema njemu donijeti konačnu odluku o nepokretanju kaznenog postupka.

Oštećenik _____ izjavljuje da će u slučaju u potpunosti izvršene obveze koju je preuzeo maloljetnik smatrati da su njegovi zahtjevi ispunjeni.

Roditelji maloljetnog _____ također su sporazumni s ovom izvansudskom nagodbom i spremni su poticati i pomagati sinu/kćeri u izvršenju dogovorenih obveza.

Oštećenik

Maloljetnik

Posrednik

Roditelji

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

Broj:
Mjesto i datum:

**SPORAZUM O NAGODBI
IZMEĐU MLAĐEG PUNOLJETNIKA I OŠTEĆENIKA**

U vezi s kaznenom prijavom Policijske postaje _____ zbog kaznenog djela iz čl. _____ KZ izjavljujem da sam suglasan/suglasna s provođenjem postupka po načelu svrhovitosti temeljem čl. 72. Zakona o sudovima za mladež /NN br. 84/2011/.

Temeljem zajedničkog razgovora oštećenika/ce i osumnjičenika/ce dogovoreno je da će mlađi/a punoljetnik/ca dobrovoljno učiniti sljedeće:

Ovu obvezu ispunit će do _____.

Mlađi punoljetnik _____ poučen je da će u slučaju ispunjenja obveze državni odvjetnik za mladež na osnovi čl. 72. st. 2 ZSM prema njemu donijeti konačnu odluku o nepokretanju kaznenog postupka.

Oštećenik _____ izjavljuje da će u slučaju u potpunosti izvršene obveze koju je preuzeo mlađi punoljetnik smatrati da su njegovi zahtjevi ispunjeni.

Oštećenik

Mlađi punoljetnik

Posrednik

STRUČNA SLUŽBA ZA IZVANSUDSKU NAGODBU
ZAGREB, KUMIČIĆEVA 5

Broj:

Datum:

P O T V R D A

U skladu s postignutim dogovorom tijekom postupka posredovanja kroz izvansudsku nagodbu, potvrđujem da sam od _____, preuzeo iznos od _____ kuna.

Posrednik

Oštećenik

Mlt./ml.pun.

Roditelj

IZVJEŠTAJ ZA ODO NAKON PROVEDENE IZVANSUDSKE NAGODBE treba sadržavati sljedeće podatke:

- osnovni identifikacijski podaci o počinitelju, žrtvi, kaznenom djelu
- prvi razgovor s počiniteljem i prvi razgovor sa žrtvom
 - preuzimanje odgovornosti
 - dobrovoljnost sudjelovanja
 - motivi i razlozi za počinjenje kaznenog djela
 - posljedice koje je kazneno djelo prouzročilo na obje strane
 - odluka počinitelja o budućem ponašanju
- opis tijeka posredovanja, zajednički razgovor i ishod dogovora
- opaske o drugim značajnim događajima tijekom izvansudske nagodbe, neposrednim odnosima između počinitelja i žrtve
- način realizacije sporazuma, posebno isprika, (ne)materijalna nadoknada i dr.
- odluka o primjeni metode rada
- opisati dojam o iskrenosti, stavu, komunikaciji, dodatnim informacijama i eventualnim dodatnim razgovorima i sl.
- dati mišljenje je li je posebna obaveza izvršena, ali ne prosuđivati o potrebi odbačaja kaznene prijave jer to radi ODO
- prilozi: kopija pisanog sporazuma, kopije uplatnica, potvrda i sl.

Ova koncepcijski ujednačena knjiga, sačinjena od autorica velikog znanja i iskustva iz ovog područja, čiji radovi omogućuju interakciju s čitateljima i njihovim iskustvima, predstavlja novi i značajni doprinos restorativnoj pravdi u Republici Hrvatskoj, ali i domaćem kaznenom pravu. Ona svima zainteresiranim za ovu temu predstavlja nezaobilaznu literaturu i nudi snažan alat, kako za praktičnu primjenu postupaka izvansudskih nagodbi, tako i za njihovo ujednačavanje i daljnju promociju. Još uvijek nova tema za većinu kaznenih i drugih stručnjaka uključenih u rad s maloljetnim i mlađe punoljetnim počiniteljima kaznenih dijela nosi snažni potencijal usmjeren prema osuvremenjivanju tradicionalnih pristupa u kaznenopravnoj znanosti i praksi, usklađenom s potrebama novog vremena. Ova je knjiga zato ujedno i vjesnik sve šire zastupljenosti restorativne pravde u domaćem kaznenom pravu, čija se primjena nikako ne bi smjela ograničiti samo na maloljetnike i mlađe punoljetnike kao počinitelje kaznenih djela. Ova je knjiga definitivno potvrdila i osnažila temelje domaće restorativne pravde i vjerujem da predstavlja samo novi od niza koraka koji predstoje u njenoj daljnjoj uspješnoj i širokoj implementaciji.

mr. sc. Srđan Šimac

Fond Ujedinjenih naroda za djecu
Ured za Hrvatsku
Radnička cesta 41/7
10000 Zagreb

Telefon 385 1 2442 660
385 1 2442 661
Fax 385 1 2442 662
www.unicef.hr